

**Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut
pillugit nassuiaat, 2010**

**Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Namminersorlutik Oqartussat**

Siulequt

2008-mi upernaakkut Inatsisartut katersuunneranni neriorsuisoqarpoq tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut nutaamik nassuiaasiortoqassasoq, nassuiaatip kingulliup, *"Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat"*-ip 1998-imeersup nutarterutissaanik. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut nutaamik nassuiaasiortoqarnissaannut tunuliaqutaasoq ilaatigut unaavoq peqqinnissaqarfiup tamarmi sukkasuumik ineriartornera. Maannakkut Naalakkersuisuusut kissaatigisimavaat suliap tamatuma ingerlateqqinneqarnissaa.

Nassuiaat manna pineqartumut siusinnerusukkut nassuiaasiaasartunit allaaneruvoq tamakkiisumik assilissamik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut takutitsigami katsorsaanerinnaq isiginiarnagu, kisiannili aamma tarnikkut nappaatit pinaveersaartinneqarnissaannik aammalu inuiaqatigiit tamaasa eqqarsaatigalugit pineqartumit isiginnittuugami.

Nunarsuaq tamaat peqqinnissaqarneq pillugu kattuffissuup (WHO)-p 2005-imi nalunaarutaatigut iliuusissatullu pilersaarusiaatigut aalajangersarneqarpoq, eqqarsartaatsikkut peqqissuuneq ilorrisimaarnerlu tunngaviummata inummut, ilaqutariinnut inuiaqatigiinnullu pitsaasumik inuuneqarnissamut. WHO-p tarnikkut nappaateqarnikkut ajornartorsiutit amerliartortutut allaaserivai sulilu annertusiartortussatut naatsorsuutigineqartutut, maannakkut ineriartorneq allannngortinniarlugu siamasissumik annertuumik iliuseqarfigineqanngippata.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut nappaateqarfigineqartartut oqimaatsut ilagaat, kræfti aamma inooriaatsimik pissuteqartumik nappaatit assigalugit.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq annertuumik unammilligassaqarfiuvoq, piffissaq ungasissoq eqqarsaatigalugu tunaartaqarfiulluartumillu iliuseqarnissamik pisariaqartitsisoq aammalu suliassaqarfiit akimorlugit ingerlanneqarluartumik suleqatigiinnissamik piunasaqaateqarfiusoq. Nassuiaammi anguniarneqartussatut tunaartarineqarput tarnimikkut nappaatillit sullinneqarneranni pinaveersaartitsineq aammalu immikkoortortaqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnissaq pingaartillugit periuseqalernissaq.

Nassuiaammi anguniarneqarpoq siunissami qularnaarneqarsimassasoq ajornanngitsumik pissarsiarineqarsinnaasumik, ataqatigiittumik, pimoorussisumik aammalu erseqqissumik tunngaveqarluni neqeroorut, tarnimikkut nappaatilinnik sullissinermi periutsimit atuisunut pitsaalluinnartoq, tassani pinaveersaartitsineq, qulaajaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaanissaq ilanngullugit. Nassuiaammi immikkut sammineqarput napparsimasut immikkut iliuseqarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut: meeqqat, inuusuttut, utoqqaat, tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut, napparsimasut nukersorniartartut aamma napparsimasut nappaatimik saniatigut atornerluisuusut.

Nassuiaat kaammattuutininik arlalinnik inerneqarpoq, tarnimikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniagassatut takorluukkatullu saqqummiunneqarsimasunik aallaaveqartunik. Kaammattuutininut ilaapput iliuusissat arlalippassuit. Peqqissutsimut Naalakkersuisutut neriuutigaara nassuiaat tunngaviliiumaartoq inerititaqarluartumik oqaloqatigiinnissamut, siunissami tarnikkut nappaatit tungaasigut sullissinissaq qanoq ittuussanersoq taamalu aamma, qanoq iliorluta iliuusissatut siunnersuutigineqartunit sorliit pingaarnersiussagivut.

Marts, 2010

Agathe Fontain
Peqqissutsimut Naalakkersuisoq

Imarisai

Eqikkaaneq.....	7
Suliakkiissut.....	7
Nassuiaammi qiteritinnegartog.....	7
Suliassaqarfimmi tassani inatsisitigut tunngavigisag.....	7
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimasat amigarput.....	7
Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat.....	8
Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq.....	8
Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussineranik pitsangorsaaneq.....	9
Innuttaasuni tarnikkut nappaatillit amerlassusiat.....	9
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup aaqqissuussaana.....	10
Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1.....	10
Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq.....	11
Meeqqat.....	11
Inuusuttut.....	12
Utoqqaat.....	13
Napparsimasut atonerluisuusut.....	13
Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut.....	14
Katsorsaanissamik negeroorut.....	14
Tarnikkut nappaammik katsorsaaneq.....	15
Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq.....	15
Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq.....	17
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq.....	17
Ilinniartitsinermut tunngasunik sulit nukittorsaaneq.....	18
Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminiinneq.....	18
Tarnikkut nappaatinik innuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq.....	19
Tarnikkut naappaatit pillugit ilinniartitsineq (napparsimasunik ilaqutaasunillu ilinniartitsineq).....	19
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq.....	19
1 Aallaqqaasiut.....	21
2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut.....	23
2.1 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniakkat takorluukkallu.....	23
2.2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni inatsisiliorneq.....	24
2.3 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatit tarnikkullu sanngiiffiit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut.....	25
2.4 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat.....	27
2.5 Tarnikkut nappaatinut tunngasut qanoq isikkoqarnerat.....	27
2.6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut - immikkoortut.....	29
3 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1.....	30
3.1 Immikkoortortaqarfiup A1-ip illutaa.....	31
3.2 Sulisunik amerlassusiliineq sulisorineqartullu.....	32
3.3 Nakorsat.....	34
3.4 Tarnip pissusiinik ilisimasalittut sulineq.....	34
3.5 Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqtitsineq eqaarsaartitsinerlu.....	35
3.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqarfimmi A1-imi isumaginninnikkut siunnersuinermik suliaqarneq.....	35
3.7 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi nakorsartitsisarneq.....	36
3.8 A1 ilinniartitsivittut.....	36

3.9 Tarnip nakorsaasa peqqinnissaqarfiup distriktiinut angalasarneri – "Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sinerissamat angalasarnerit".....	36
4 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq.....	38
4.1. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq.....	39
4.2 Distriktini illoqarfinni Nuup avataaniittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq.....	40
4.3 Assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat.....	41
5 Napparsimasoqatigiikkuutaanut immikkut pisariaqartitsisunut neqeroorutit.....	42
5.1 Meeqqat.....	42
5.2 Inuusuttut.....	44
5.3 Utoqqaat.....	46
5.3.1 Demens.....	47
5.4 Napparsimasut nukersorniartartut.....	48
5.5 Tarnikkut nappaatillit atornerluisut.....	48
5.6 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaanermikkut inissineqarsimasunik sullissinermut tunngasut.....	49
5.6.1. Tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunut immikkut ittumik suliniutit.....	51
5.6.2 Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut iliuuseqarfisassanngortin- neqartut.....	52
5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3.....	53
5.6.4 Sikringsanstalten, Nykøbing Sjælland.....	54
6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi katsorsaanissamik neqeroorut.....	55
6.1 Nakorsaatiortitsinikkut katsorsaaneq.....	56
6.2. Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaqtitsineq avatangiisillu atorlugit katsorsaaneq.....	58
6.3 Inuttut atugarisatigut tapersersuinermi suliniutit sammisassaqaqtitsinerlu (tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisamikkut sullinneqarnerat).....	58
6.3.1 Suliffeqarneq/sammisassaqaqarneq.....	58
6.3.2 Ineqarnermut tunngasut.....	59
Aaqa.....	59
Aja.....	59
Alloq.....	59
6.4 Innarluutillit tarnikkut nappaatillit.....	60
6.4.1 Innarluutillinnut tarnikkut nappaatilinnut najugaqarfii najugaqaqatigiiffillu.....	61
6.4.2 Kommunini tapersersortitut ikiortit.....	62
6.4.3 Tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasut.....	63
7 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit immikkut ittut.....	64
7.1 Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit.....	64
7.2 Pinngitsaaliinikkut tigummininneq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq aalaakkiinerlu.....	64
8 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi unammianiagassat, suliniutaasussallu pillugit kaammattuutit... ..	66
8.1 Inatsisiliorneq ullutsinnut naleqquttoq.....	66
8.2 Paasissutissatigut tunngavigisat pitsaanerusut aqutsinermilu atorussat pitsaanerusut.....	66
8.3 Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik aallussineq, ilanngullugit imminortarneq aamma imminoriartarneq.....	67
8.4 Neqeroorut ataqatigiinneqartoq eqaatsorlu.....	68
8.5 Nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanermilu atugassiissutit pitsaanerusumik agguataar- neqarnerat.....	69
8.6 Tarnikkut nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanermilu neqeroorutiniq annertusaaneq... ..	69
8.7 Tarnikkut nappaatinik inuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq.....	70
8.8 Tarnikkut nappaatillit ilaqutaasullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartinneqarnissaannik neqeroo- rut.....	70

8.9 Nappaatillit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasut eqqarsaatiginerullugit atomerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorut pitsaannerusq.....	71
8.10 Assigiinngitsunik suliaqartut suleqatigiinnerat tarnikkullu nappaatillit inuttut atugaasigut sullissineq nukittorsarlugit.....	71
8.11 Ilinniartitsinermut tunngasunik nukittorsaajuarneq.....	72
8.12 Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminiinneq.....	73
8.13 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq.....	74
8.14 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq.....	74
8.15 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1.....	74
8.15.1 Illutai.....	74
8.16 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq.....	75
8.16.1 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerpiaap anguniarneqarnera.....	75
8.16.2 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illut atorneqartut.....	75
8.17 Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut.....	76
8.17.1 Neqeroorutip annertussusia.....	76
8.17.2 Neqeroorutip qanoq ittuunera.....	76
8.18 Inuusuttut tarnikkut nappaatillit.....	77
8.18.1 Inuusuttunik katsorsarneqartunik aalajangiusimanninneq.....	77
8.18.2 Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissinermi neqeroorutit.....	77
8.18.3 Inuusuttunik tarnikkut nappaateqarlutik inuttut atukkamik ajornartorsiuteqartunik piaartumik paasisaqarniarneq neqeroorutillu pitsaannerusut.....	77
8.19 Utoqqaat tarnikkut nappaatillit.....	78
8.19.1 Utoqqaat amerliartornerisa innuttaasullu ukiumikkut katitigaanerisa allanngoriartornerisa pisariaqartitsineq annertusitippaat.....	78
8.19.2 Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut illut atorneqartut.....	78
8.20 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissineqarsimasunik sullissinermut tunngasut.....	79
8.20.1 Tarnikkut pissutsimikkut allaassutilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissinerup Kalaallit Nu-naannut nuunneqarnera.....	79
8.20.2. Angerlartitsinermi ingerlalluurtumik suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa.....	79
8.20.3. Eqqartuussisoqarnissaata tungaanut sivikitsumik utaqqisoqartarnissaanik qulakkeerinnineq.....	81
Najoqqutarineqartut.....	82
Ilanngussat allattorsimaffiat.....	82
Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip 2009-meersup suliarineqarnerani aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliallu.....	86
Aqutsisoqatigiit.....	86
Suleqatigiissitaliat.....	86

Eqikkaaneq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasunik nassuiaat manna ”Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat”-ip 1998-imeersup kingornatigut siulliuvoq.

WHO-p tamanut saqqummiussaani iliuusissanullu pilersaarusiaani 2005-imeersumi erseqqissarneqarpoq tarnikkut peqqissuseq atugarissaarnerlu inuit ataasiakkaat, ilaqutariit inuiaqatigiillu pitsaasuseqartumik inuunerannut tunngaviulluinnartuusoq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut tassaavoq nappaatinut tunngasuni suliassa qarfiit oqimaannerpaat ilaat, kræfti inooriaatsillu nassatarisaanik nappaatit assigalugit. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq unamminiagassarpassuarnik imaqarpoq, kiisalu siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu sammivilersorluagaasumik assigiinnigitsunillu suliaqartut ingerlalluurtumik suleqatigiinnissaannik piumasaqaateqarfiulluni.

Suliakkiissut

Nassuiaammik matuminnga suliakkiissummi pingaarnerusut tassaapput

- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut pillugit nalunaarusiap suliarineqarnera, masakkut killiffik qitiutillugu,
- suliniutit suut suliassa qarfirmi tassani ineriartortitsineq qulakkeerniarlugu pisariaqartuunerisa qulaajarneqarnissaat.

Suliakkiissut tamarmiusoq ilanngussami 1-imi atuarneqarsinnaavoq. Suleqatigiissitaliani suleqataasut ilanngussami 2-mi takuneqarsinnaapput.

Nassuiaammi qiteritinneqartoq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tamarmiusoq taassumalu inuiaqatigiinnut sunniutai nassuiaammi allaaserineqarput. Kaammattuutininik arlalinnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniakkanik takorluukkanillu saqqummiunneqartunik aallaaveqartunik naggaserneqarpoq, tarnikkullu nappaatilinnik sullissinermi pinaveersaartitsinermik, qulaajaanermik katsorsaanermillu atuisunut paasiuminartumik, sunnuteqarluurtumik erseqqissunillu tunngaveqartunik neqeroorutinik pitsaassuseqarluurtunik qulakkeerisoqarnissaanik ataatsimut siunertaqartut ilaatinneqarlutik. Nassuiaammi immikkut sammineqartut tassaapput napparsimasoqatigiikkuutaat immikkut ittunik pisariaqartitsisut: meeqqat, inuusutut, utoqqaat, tarnikkut napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasut, napparsimasut nukersorniartartut napparsimasullu nappaatimik saniatigut atornerluisuusut.

Suliassa qarfirmi tassani inatsisitigut tunngavigisaq

Tarnikkut napparsimasunik sullissineq inatsisikkut nr. 118-ikkut, 13. april 1938-meersukkut kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqartarsimasukkut suli aalajangersaavigineqarpoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunik sullissinermi napparsimasut pisinnaaatitaaffi pillugit inatsimmik suli-aqarneq tullerriaarinermi salliutinneqassasoq, taamaalilluni suliassa qarfirmi tassani inatsisissatut siunnersuut kingusinnerpaamik 2011-mi saqqummiunneqarsinnaaqqullugu,
- suliassa qarfirmi tassani allatigut inatsisiliorneq tullerriaarinermi salliutinneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimasat amigarput

Nassuiaatip suliarineqarnerani paasineqarpoq suliassa qarfirmi tassani massakkut ilisimasat suliassa qarfirmik qulaajaanermi imaluunniit aqutsinermi sakkussatut atorneqarsinnaanngitsut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- qitiusumik ilisimasat suut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut sapinngisamik pitsaernerpaamik nakkutigisinnaajumallugit qulakkeerneqarnissaat misissoqqissaarneqassasoq,
- misissueqqissaarneq taanna suliassaqarfimmi tassani paasissutissanik katersinermut tunuli-aqutaassasoq, tassanilu paasissutissat qanoq iliorluni qulakkeerneqarnissaat paasinarsarneqarnissaallu ilanngunneqassasoq,
- periaatsip taassuma qanoq iliorluni piviusunngortinneqarnersinnaanera pilersaarusionerqassasoq,
- suliniutini nutaani tamani suliniutit taakku paasissutissanik pingaarnerusutigut periaatsimut naleqqussarneqartarnissaat naliliiffigineqartarnissaallu qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat

Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat eqikkaanikkut imaapput:

- pinaveersaartitsiniarluni sammivilersorluagaasumik suliniuteqarneq tassaavoq tunngaviulluinnartut ilaat, inuit tarnikkut nappaammik pileriartortitsinissaat sapinngisamik annertunerpaamik ingalassimatinniarlugu,
- tarnikkut sakkortuumik nappaateqarnermi pissutsit ataavalererat innarluuteqalernerlu takuneqarsinnaagajuttartut,
- meeraanermi atukkat, siusinnerusukkut aqusaarsimasat alianartut kinguaassiuutitigullu atornerlunneqarsimanerit tarnikkut nappaammik pileriartortitsisarnermut inuunermillu iluamik ingerlatsinnaanermut sunniutilerujussuusut,
- tarnikkut nappaatit sakkukitsut ilisarnaatilluunniit atugaagajuttut, pingaartumik napparsimasuni angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermik imigassamillu atornerluinermik misigisaqartarsimasuni,
- kinguaassiuutitigut atornerluineq aqqutigalugu meeraanermi angerlarsimaffimmi sumiginnaganeq imigassamillu atornerluineq pissutaasutut arlalittut imminoriaraluarnernut pissutaasartut ilimanaateqartoq,
- naatsorsuutigineqarsinnaasoq tarnikkut napparsimasut eqqartuusnaanikkut inissinneqarsimasut amerlaneruleriartornissaat, aamma meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut innersuussinerit amerlanerulernissaat takusinnaalissagipput,
- tarnikkut nappaatillit timikkut nappaateqalersinnaanerat annertunerusoq taakkulu pissutigalugit ukiut inuuffigineqarsinnaasut annaaneqarsinnaasartut.

Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq

Tarnikkut nappaatilinnut pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup suli qitiutinneqarnissaata annertuumik pisariaqartinneqarnera tikkuarneqarpoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- massakkut pinaveersaartitsiniarnikkut peqqissutsimillu siuarsaanikkut suliniutit ingerlateqqinneqassasut,
- tarnikkut peqqissuuneq siuarsarniarlugu tarnikkullu ajornartorsiutit pinaveersaartinniarlugit ataqtigiissaagaasumik annertunerusumillu suliniutit qulakkeerneqassasut, pingaartumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit,
- arnat naartusut atornerluisut eqqumaffigineqarnerat annertusineqassasoq, atornerluisoqarneralu paasineqarpat atornerluinermik qaangiisitsiniarluni akeqanngitsumik katsorsaanermut pilertortumik innersuussinermut periarfissaqassasoq,
- ataatsimoortukkaat immikkut ittumik pisariaqartitsisut eqqumaffigineqarnerat annertusineqassasoq, soorlu: meeqqat tarnikkut timikkulluunniit nappaatilinnik ilaqtariinniluunniit atornerluisuusunik ilaqtartut, inersimasut timikkut sivisuumik ilungersunartunillu nappaateqartut, inersimasut suliffeqarner-

mut tunngasunit qimagutinneqarsimasut, atornerluisuusut utoqqaallu allanut attaveqarfeqanngingajatut, kiserliortuusut annaasaqarnermilluunniit misigisaqarsimasut.

Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussineranik pitsanngorsaaneq

Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussinera pitsanngorsartariaqartoq ilisimatusarnikkut missuinerup takutissimavaa. Pitsanngorsaaneermi tassani anguniakkat ilaat aamma tassaasariaqarpoq tarnikkut nappaatinik distriktini nalinginnaasunik, soorlu nikallungasarneermik, ersiortarneermik eqqarsartaatsikkullu paatsiveerusimaartarneermik suussusersiniaasarneerup katsorsaaneerullu pitsanngorsarneqarnissaat. Taamaattumik distriktit peqqinnissaqarfiini sulisut pisinnaasamikkut nukittorsarneqartariaqarput tapersorsorneqartariaqarlutillu, tarnikkut nappaatinik utersaartuulernemillu ilisarnaatinik pitsaanerusumik suussusersiniaasinnaaneq katsorsaasinnaanerlu siunertaralugit. Tarnikkut napparsimasut timikkut naappaatit pissutigalugit toqujaarnerusarnerat katsorsaasoqartannginneranik pissuteqarneruvoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit nalinginnaaneerusut pillugit assigiiaarneerusunik neqerooruteqartoqartarnissaa qulakkeerneqassasoq, distriktini tarnikkut napparsimasut katsorsarneqarneranni ataatsimut tunaartisassat suliarineqarnerisigut piviusunngortinneqarnerisigullu,
- distriktit tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortartaqarfiup A1-ip akornanni suleqatigiinnerup sukumiinerusunngortinneqarneratigut nappaammut naapertuuttumik katsorsarneqarnissamik neqeroorfigineqarsinnaanerup kiisalu telemedicin atorlugu naliliisinnaanerit pillugit isumaqatigiissuteqarsinnaanerup ajornannginnerulemmissaat qulakkeerneqassasoq,
- distriktini sulisut napparsimasunik tarnimikkut nappaatilinnik katsorsaaneertik pillugu oqarasuaat telemedicinilu atorlugit siunnersorneqarnissaminnut pitsaanerusumik periarfissaqalersinneqarnissaa qulakkeerneqarnissaat suliniutigineqassasoq,
- napparsimasuni tarnikkut nappaatilinni timikkut nappaataasut timikkullu nappaatilinni tarnikkut nappaataasut annertunerusumik eqqumaffigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Innuttaasuni tarnikkut nappaatillit amerlassusiat

Tarnikkut nappaatillit sakkortuumik napparsimasut 900-t missaasa tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut attuumassuteqartuunissaat missiliuunneqarpoq. Napparsimasut taakku amerlanertigut tassaasartussaapput skizofrenimik imaluunniit ataavartumik psykosemik nikallungarujussuarterneermik nappaateqartutut katsorsarneqartut, immaqalu sianiutilunnikkut nikallungasarneermik, kinaassuseqarneermik paatsiveerussisarneermik, pissusilersuutinik allannguisarneermik imaluunniit atornerluinikkut ajornartorsiateqarneermik ajoquteqartutut. Tarnikkut sakkortuumik napparsimasunit 250-it missaat Nuummi najugaqartuupput, 650-illu missaat Nuup avataani najugaqartuullutik.

Napparsimasut amerlasoorpassuit qassiuneri ilisimaneqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataaniittut Nuummi nakorsiortarfimmi distriktinilu nakorsiartarfinni sullinneqartarput. Taakku amerlanertigut tassaasarput inuit annikinnerusumik innarluuteqalersitsisumik nappaatillit, soorlu ersiortarneermik sianiutilunermillu, annikinnerusumik nikallungasarneermik, naleqqussarniarnermut attuumassuteqartunik, annaasaqarnermut aliasuteqarnermullu attuumassuteqartunik imaluunniit atornerluinnermut/pinngitsuuisinnaajunnaarnermut attuumassuteqartunik nappaatillit ajoquteqartulluunniit.

Meeqqani utoqqarnilu napparsimaneerup ilusaa allaasoq takussaagajuttarpoq. Taamaalillutik meeqqani tarnikkut nappaatit ullumikkut tassaagajupput autismimut, ADHD-mut (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) malinnaasinnaanikkut akornuteqarnermut tunngasut imaluunniit psykose imaluunniit sianiutilunnerit, eqqarsaatnik qimatsisinnaannginnerit aamma assigiiaaginnarmik qaangersinnaanngisamik pissusilersornerit. Utoqqarni nappaatit inersimasuni inuusunnerusuni nappaatit ajornartorsiuullu

assigiikkajuttarput, taakkulu utoqqaliartornermut peqatigitillugu akulikilliarthortarlutik, soorlu paatsive-
erusalemeneq puiguttornerlu.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup aaqqissuussaana

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup tunngasut suliarineqarnerat Dronning Ingridip Napparsimma-
vissuani (DIN-imi) tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi A1-imi nunamut tamarmut atuuttu-
mi, kiisalu Nuummi sinerissamilu distriktini illoqarfinni arlalinni immikkoortortaqaarfinnit isumagineqar-
poq. Taakkua saniatigut Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3 pisariaqarfiatigullu Nykøbing Sjælland-
dimit Sikringsanstalten tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasunik sullissi-
nermi kiisalu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup Bisbebjerg Hospital suleqatigineqarput.
Peqqinnissaqaarfimmi anguniagaasut ilaat tassaavoq kiffartuussinerup neqeroorutit sumi najugaqar-
neq apeqqutaatinnagu assigiinnissaat. Ilimagineqarpoq tarnikkut napparsimasunit unitsinneqartartunit
tamarmiusunit taakku pingajorarterutaat DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut A1-
imut unitsinneqartartut, sinnerilu DIN-imi immikkoortortaqaarfimmut allanut peqqinnissaqaarfiulluunniit
distriktiini napparsimmavinnut unitsinneqartartut. Sinerissami tarnikkut napparsimasunut nakorsanit
immikkut ilisimasalinnit kiffartuunneqarsinnaasunut tamarmiusunut ukiumut sapaatip akunnerini 25-ni
sullissisoqartarpoq. Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinni sulisut qassiussusissaat suleqatigi-
ikkuutaanillu agguataarineq peqqinnissaqaarfiup distriktiini ataasiakkaani tarnikkut sakkortuumik nap-
parsimasut qassiussusiannut sanillullugu assigiinningsitaartorujussuavoq.

Kaammatuutigineqarpoq:

- distriktini neqeroorutit tamarmiusut misissoqqissaarneqassasut, siunissamilu pisariaqartitsineq
missingerneqassasoq,
- sulisutigut atugassiissutit distriktinilu pisariaqartitsinerup tamarmiusup akornanni agguataarinerit
pitsaanerpaaffissaminniitinneqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfiup A1-ip Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamaasa sullita-
rai, immikkoortortaqaarfimmut unitsinneqarnermi tarnikkut nappaatip immikkut ilisimasalinnit katsorsar-
neqarneratigut, kiisalu inersimasut, meeqqat inuusuttullu eqqarsaatigalugit nakorsiarthartunik misissui-
nikkat katsorsaannikkullu. Tarnikkut nappaatilinnut uninngasarfittut immikkoortortaqaarfik tassaavoq
inersimasunik kiisalu inuusuttunik 15-it sinnerlugit ukiulinnik tassanngaannaq pisoqartillugu tiguisar-
fittut immikkoortortaqaarfik. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfik immikkoortunut marlunnut avi-
taavoq – aappaa ammasoq aappaalu matoqqasoq. Immikkoortoq ammasoq napparsimasunut qulinut
inissaqarpoq, ineeqqani tamani inummut ataatsimut marlunnulluunniit inissalinnut agguataagaasoq.
Immikkoortoq matoqqasoq marlunnut inissaqarpoq, tamarmik immikkut ineeralinnut kiisalu tassann-
gaannartumik tigusinissamut ataatsimut siniffissaqartitsisumik. 2008-mi agguaqatigiissillugu uninnga-
neq ullunik 17-inik sivilissuseqarsimavoq, ulluniilli marlunnit qaammatinut 8-nut nikerarluni. Nappar-
simasut unitsinneqartut agguaqatigiissillugu ukiui Danmarkimut sanilliussinerup appasipput (2009-mi
oktoberimi 33-nik ukiullit).

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup pissusia pissutigalugu tarnikkut nappaatilinnut immikkoort-
ortaqaarfik napparsimasunut timikkut nappaateqartunut immikkoortortaqaarfinni sulisunit amerlanerusu-
nik sulisoqartarpoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfinni pitsaanngitsunik illutalinni annersaaneq/nukersorniar-
neq malunnarnerusarpoq. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi A1-imi init ullutsinnut na-
leqquttuunngillat. Tamanna pingaartumik immikkoortumi matoqqasumi malunnarpoq, tassanilu ullumi-
kkut tattorliuunneq ajornartorsiutaalereersimavoq, 2009-mi uninngasinnaasut 35%-inik sinnerneqarsi-
mallutik. Silami matoqqasumik aneerfiusinnaasut sulisullu immikkoortumit matoqqasumit qimaariarfi-
gisinnaasaat amigaataapput. Utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerusut siunissami unitsin-
neqartarnissaannik naatsorsuutiginninnerup napparsimasunut pinsinnaasaqassutsimikkut innarluu-

teqartunut atortorissaarutiliinissap immikkoortortaqaarfimmik taassuminnga allilerinermi ilanngullugu eqqarsaatigineqartariaqarnera pisariaqalersippaa.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi A1-imi atortorissaarutit ullutsinnut naleqquttumik pitsaassuseqalersillugit siunissamilu pisariaqartitat eqqarsaatigalugit qanoq iliorluni pitsanngorsar-neqarsinnaanerisa kingunerisassaannik naliliinermik imaqaartumik misissueqqissaarneq aallartisar-neqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq Nuummi (Ikaarsaarfimmi) aamma sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffiini peqqissaanikkut sulinermut ataatsimut taaguutaavoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngasuunngitsunut neqeroorutaavoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi napparsimasunik tarnikkut sak-kortuumik nappaatilinnik akulikitsumik attaverqarfigineqartarnissaminnik tapersersorneqarnissaminnillu pisariaqartitsisunik nakorsartitsisarluvi katsorsaaneq ingerlanneqarpoq. Distriktini ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik immikkut iliuseqarfigineqartariaqaartunik (tarnikkut napparsimasunik eqqartuussaaneermikkut inissineqarsimasunik) nakorsartitsisarluvi katsorsaaneq aamma isumagineqarpoq. Nuummi distriktimi tarnikkut napparsimasunik sullissinermi piffissamik atuinerup ilarujussua nakorsaasersuinikkut kiffartuussinermut atorneqartarpoq. Taamaalilluni Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissineq sinerissami angerlarsimaffinni peqqissaanikkut sulinerup pissuseqatigineruaa. Angerlarsimaffinni peqqissaaneq tassaagajuppoq distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi immikkoortumit napparsimasut pisariaqartitaannik annikinnerusumik assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat.

Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup takutippaa illut massakkut atorneqartut suliasaqarfimmi tassani suliaassanik, soorlu napparsimasunik oqaloqatiginninnermik, ingerlatsinermut kinguarsaataasut. Sinerissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi peqqissaasoq napparsimmavimmi suligajuttarpoq, tamannalu sukumiisumik sulinerunersoq najukkani ataasiakkaani naliliiffigineqartariaqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatillit najugaqarfinnik, sammisassanik ornitta-gaasinnaasunillu pisariaqartitsippat.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq napparsimasut pisariaqartitaannik aallussiffiusoq anguniarlugu suliniuteqartoqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illunik, inissianik atortorissaarutinillu pisariaqartitsineq tamarmiutillugu misissoqqissaarneqassasoq naliliiffigineqassasorlu, suliallu ilaannik ataatsimoor-titsinerup pitsaaqutigisinnaasai naliliiffigineqassasut.

Meeqqat

Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq suliassaavoq immikkut ittoq. Kalaallit Nunaata ukiorpassuarni kingullerni Bisbebjerg Hospital aqqissuussaasumik suleqatigisimavaa. DIN-imi meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tassaaginnarpoq meeqqanik (0-15-inik ukiulinnik) nakorsartitsinisamik neqeroorut. Meeqqat qaqutiguinnaq unitsinneqartarput, unitsitsinissarli pisariaqarpat Danmarkimi Bisbebjerg Hospitalimut unitsitsisoqartarpoq. Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni DIN-imi meeqqat tarningisa pissusiinik ilisimasalik ataaseq piffissaq tamaat sulisartoq kisalu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi siunnersorti Bisbebjerg Hospitalimeersoq ataaseq sulisorineqarput. Siunnersorti ukiumut pingasoriarluni sapaatit akunnerinik tallimanik sivissussu-limmik angalarpoq (katillugit ullut 35-t). Meeqqat PPR-imit, peqqissaasumit, distriktinit imaluunniit isumaginninnermik ingerlatsivinnit innersuussut malillugu meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakor-

sanut utaqqisutut allatsinneqartarput. Ullumikkut Kalaallit Nunaanni meeqqat 150 missaat meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit malittarineqarput, meeqqallu ukiuni kingullerni amerliartupiloorsimallutik. Ullumikkut meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut siunnersortimit misissorneqarnissamut piffissaq utaqqiffiusartoq ukiup ataatsip missaanik sivilissuseqarpoq.

Ullumikkut peqqinnissaqarfiup distriktii anginerpaat kisimik tassaapput meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit meeqqallu tarniginik immikkut ilisimasalimmit orninneqartartut. Taamaattumik meeqqat namminneq illoqarfigisamik avataani misissorneqarajuttarput, tamatumalu meeraq pillugu suleqatigiinneq ajornakusoorulersissinnaavaa. Ajornartorsiutit taakku sapinngisamik pitsaanerpaamik qaangerniarneqartariaqarput, ilaatigut najukkani ataasiakkaani immikkut ilisimasallit pitsaaneruserumik siunnersorneqartarnerisigut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut amerlaneruserumik atugassiisuteqarfigineqassasut,
- piffissap qulaajaanermik utaqqinermut atorneqartartup qaammatit qulingiluat inorlugit sivilissuseqalersinneqarnissaa anguniarneqassasoq,
 - meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi neqeroorutit siunissami nunap immikkoortukuutaalersinneqassasut,
 - meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ajornartorsiutit pillugit siunnersuinissamut periarfissaq nukittorsarneqassasoq.

Inuusuttut

Danmarkimi kisitsisit aallaavigalugit naatsorsuutigineqarsinnaasutut isigineqartunut sanilliullugit inuusuttut ikittunnguaannaat tarnikkut sakkortuumik nappaateqartutut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut atatinneqartariaqartutut suussusiliivigineqarsimapput. Tamanna peqqinnissaqarfiup, isumaginnittoqarfiup, atuarfeqarfiup paaqqinniffillu inuusuttunut tunngasuni imminoriarnernik, imminornernik, atonerluinermik kinguaassiuutitigullu atonerlunneqarnerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnagaaernerup kingunerisaanik annertuumik sakkortuumillu ajornartorsiuteqartoqarneranik allaaserisaannut mallunnartumik nikinganeqarpoq.

Inuusuttunik taakkuninnga qulaajaaviginneq PPR-ip (perorsaanikkut tarnillu pissuusaasigut siunnersuisarfiup) najukkaniluunniit ataasiakkaani distriktip suliassarigajuttarppaa. PPR-ip allaffii pisariaqartitsinermut sanilliullugu atugassiisutitigut amigaaqarajuttarput, taamaattumillu sivilissumik utaqqisitsisariaqartarlutik. Inuusuttut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartut kingusinnerusukkut tarnikkut nappaateqaleriartorsinnaapput, taamaattumillu ilinniagaqarsimallutik sulisut inuusuttunik taamaattunik naapitaqartartut pilertortumik paasisaqarnissaat ilisimasaqalernissaallu pisariaqartuuvoq.

Inuusuttut katsorsartikkusussuseqarnerat allanngorarajuttuuvoq sivilissuserumik. Taamaattumik nakorsartitsisarumik katsorsaanermi aalajangiusimajuminaatsuusarlutik. Tamatumunnga peqatigitillugu inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsisut (immikkoortoq 5.2 takuuk) isumaqarput inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqarfiimmit angerlartinneqartunut suliniutinik naleqquttunik pilersitsineq ajornakusoorinnaasoq, tassami kommunit neqeroorutinik siunnersuutigineqartunik/aallartarneqartunik ingerlatsinissaminnut neqeroorutissaqarajuttanngimmata aamma/imaluunniit sulisunik pisinnaasalinnik amigaaqarajummata.

Kaammattuutigineqarpoq:

- inuusuttunik ulorianartorsiortunik inuusuttunillu tarnikkut inuttullu sakkortuumik ajornartorsiuteqartunik paasiniaaneq suliniuteqarfiginninnerlu annertusarneqassasoq,
- inuusuttut ulorianartorsiortut pillugit suleqatigiinneq suli annertuserumik annertusarneqartariaqartoq,
- ikiuinissamik, oqaloqatiginninnissamik tarpersersuinissamillu neqeroorutit inuusuttut sumiiffiini, soorlu atuarfinni ilinniarfinnilu, pilersinneqassasut,

- piffissaq inuusuttunut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartunut qulaajaaviginninnermut mas-sakkut utaqqiffiusartooq sivikillineqassasoq,
- inuusuttut tarnikkut nappaatillit nakorsartitsisarluuni katsorsaannermi immikkut aaqqissuussanik neqeroorfigineqartassasut,
- inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut inuttut tarnikkullu nappaatilinnut neqeroorutit naleqquttut qulakkeerneqassasut.

Utoqqaat

Utoqqaat, pingaartumillu utoqqarujussuit 80-it sinnerlugit ukiullit, tarnikkut nappaatillit amerliartupiloor-put. Tamanna pissutigalugu amerlanerujartortut puiguttormik paatsiveerusimanermillu atugaqartut takusalissavagut. Utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ullumikkut ta-kussaanngingajalluinnarput. Ilimanartorujussuuvooq tarnikkut nappaateqarnermik suussusiliisarneq utoqqarni annikinaagaasoq, puiguttormik nappaateqartuunnaangitsut, aammali tarnikkut nappaatit sakkukinnerit, soorlu ersisarneq nikallungasarnerlu, eqqarsaatigalugit. Utoqqarni nikallungasarnermik atugaqarneq katsorsarneqanngikkuni ataavartunngorluuni atuutilersinnaavoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit timikkut pisinnaasamikkut aamma sanngiissuteqarlersinnaapput, ima-luunniit ukiualunnguanaanaat ingerlaneranni taamaaliartorsinnaallutik. Taakkununga paaqqinniffiit, najugaqarfii inissiallu eqqarsaatigalugit tamanna immikkut piumasaaqateqarfiuvoq. Isumaginninnermi utoqqarnik paaqqinniffiit pioreersut imigassartorpallaarnerup kingunerisaanik puiguttortunut inissaqar-titsiniarnertik ajornartorsiutigaat, tassami nalinginnaasumik utoqqalisut avatangiisaat takkunanga sakkortuallaamik sunnerneqartarmata. Tarnikkut nappaatilinnik paaqqutarinniffinni inissarpiaat amer-lanerusut ukiut arlalissuunngitsut qaangiunneranni pisariaqartinneqalissasut naatsorsuutigineqarsin-naavoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- utoqqarni tarnikkut nappaatilinni pisariaqartitaasinnaasut matussuserneqarsimanngitsut qulaajarniarneqassasut,
- utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut puiguttortunullu najugaqarfissanik paaqqutarinniffissanillu immikkut sammivilersugaanerusunik pisariaqartitsineq annertunerumik misissueqqissaarfigi-neqartariartoq.

Napparsimasut atonerluisuusut

Napparsimasorpasuit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinneqartut atonerluinermik nappaa-teqartutut aamma suussusiliivigineqarsimasuupput. Tamanna Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoort-ortaqarfimmi A1-imi tarnikkut nappaatilinnik distriktinilu sullissinermi napparsimasut sullinneqartut af-faasa missaannut atuuppoq, tarnikkulli nappaatilinnut eqqartuunneqarnermikkut inissinneqarsimas-unut tamangajalluinnarnut atuulluni. Atonerluineq tarnikkut nappaammik sukumiisumik katsorsaaniar-nermut ulorianartuuvoq. Tarnikkut nappaatilippasuit atonerluisuusut atonerluiuunnaarsitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorutip atornissaa ajornartorsiutigaat.

Kaammattuutigineqarpoq:

- atonerluinermut pilertortumik katsorsaanissamik ataatsimut neqeroorut pitsaanerusooq qulak-keerneqassasoq – neqeroorullu ajornanngippat akeqartinneqassanngitsooq,
- napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut atonerluiuunnaarsitsiniarluni katsorsaannermik neqeroorut akeqanngitsooq pisariaqartitsineq piosoq aallaavigalugu annertussuseqartoq inun-nullu tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnut neqeroorutinit pioreersunit ikiorserneqarsinnaann-gitsunut immikkut aaqqissuussaasoq qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaannerikkut inissinneqarsimasut

Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannerikkut inissinneqarsimasut napparsimasunut A1-imut unit-sinneqartartunut sanilliullutik amerliartorput, taamatuttaarlu Retspsykiatrisk R3-mi ullut uningavius-artut atorneqartut amerliartorlutik. Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannerikkut inissinneqarsimasut tassaapput ataatsimoortut immikkut ittut, tarnikkut nappaateqarajuttut sivilisuumik nakkutigineqarnissamik pisariaqartitsisut, ilarpassuulu sivilisuumik uninngasimasuusarlutik, tamatumunngalu peqatigitillugu tarnikkut inuttullu atukkamikkut annertuumik suliniuteqarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut. Taakku ilarpassui A1 imaluunniit isumaginninnermi nuna tamakkerlugu paaqqinniffik Aaqa Nuummiittoq aqqutigalugu aniartuartinneqartarput. Immikkoortortaqaqfiup R3-p aamma Kalaallit Nunaanni paaqqinniffiit kommunillu akornanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannerikkut inissinneqarsimasut pillugit ingerlalluatumik suleqatigiinnissaat pisariaqartuuvoq, matumani pingaartumik inissiat, najugaqarfiit paaqqinniffinnilu inissat ilanngullugit eqqarsaatigalugit.

Tikkuarlugu oqaatigineqarsimavoq pinerluuteqarnermiit eqqartuussutip nalunaarutigineqarnerata tungaanut piffissaq sivilisuginartoq ingerlasartoq. Piffissaq utaqqiffiusoq taanna pisut ilaanni R3-miititsivigineqartarpoq, tamannalu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmut akisoorujussuuvoq.

Ullumikkut Herstedvesterimiittut 22-t missaanniippat. Pinerluuteqarsimasut tarnikkut allaassuteqartut isumagineqarnerat, parnaarussivik matoqqasoq Nuummi sananeqarpat, pilersaarutit malillugit Kalaallit Nunaannut nuunneqarpat tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaqfiup suliassai amerlanerulisapput. Tamanna qulaajaaneq katsorsaaneerlu eqqarsaatigalugit atuuppoq, tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortortaqaqarfivimmik matoqqasumik inunnut tarnikkut allaassutilinnut ulorianartunut sivilisuumik katsorsarneqartunut uninngavissamik pisariaqarneratut atortorissaarutilersorneqarsimasumik pilersitsisoqarnissaanik piumasaqaateqarfiusussaalluni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- immikkooortut assigiinngitsut akornanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannerikkut inissinneqarsimasut pillugit suleqatigiinneq piorsarneqassasoq annertusarneqassasorlu, pingaartumik kommunimut najugarivitamut nuukkiartuartaitsinermut angerlartitsinissamullu periarfissaq eqqarsaatigalugu,
- napparsimasoqatigiinnut taakkununga suliannik ilinniarsimasunut akisussaaffimmik inissiineq ataasiinnarmik paasineqarsinnaasoq aalajangersimasumillu inissisimasoq qulakkeerneqassasoq,
- pinerluuteqarnermiit eqqartuussisoqarnerata tungaanut aqut sukumiinerusumik misissoqqissaarneqassasoq, kinguarsaataasunik akunneqarsinnaanerata paasiniarneqarnissaa siunertaralugu, aamma pinerluuteqarnermiit eqqartuussisoqarnerata tungaanut piffissap sapinngisamik sivilinnerpaajunnissaata qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu,
- tarnikkut napparsimasunik pinerluuteqarsimasunik sullissinerup Kalalallit Nunaannut nuutsinneqarnissaa kinguartinneqartariaqartoq.

Katsorsaanissamik neqeroort

Meeqqanut, inuusuttunut utoqqarnullu tunngasuni pisariaqartitanik matussuserneqarsimanngitsunik piusoqarsorinarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu massakkut neqeroort napparsimasunit, ilaqaatasunit ilinniarsimasutullu sulisunit eqaatsutut ataqatigiinneqartutullu paasineqartuaannartannigilaq – pingaartumik peqqinnissaqarfimmi neqeroortit assigiinngitsut akornanni ikaarsaariartarnerit eqqarsaatigalugit. Katsorsaanermut tunngasuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut, inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut aamma utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut immikkut avissaartiterneqarsimavoq, taakku immikkut avissaartillugit immikkut ilisimasaqarfittut isigalugit, inersimasunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik immikkut ilisimasaqarfittut isiginninnerup pissuseqataanik. Pisariaqartitat qulaajarneqarput siunissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup immikkoortuini tamani suussusersiniaasarnemi katsorsaanermilu ilisimasat nutarterneqarnissaat qulakkeerniarlugu.

Kaammattutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnut tamanut ataqatigiinneqartumik napparsimanerullu ingerlanerini tamani, tassalu pilertortumik akuliunnermit tassanngaanartumik suussuserniaanermut katsorsaaneermullu aamma sivisuumik katsorsaaneermut napparsimasunillu sivisuumik ataavartumilluunniit nappaatilinnik peqqissaaneermik neqeroorut qulakkeerneqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi neqeroorutip pisariaqartitsineq eqqarsaatigalugu eqaatsuunissaa qulakkeerneqassasoq, tarnikkullu nappaatit tamarmik iluanni suussusersiniarnerit katsorsaaneerlu ilaatinneqassut,
- neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ajornartorsiutitaqanngitsumik ikaarsaariarsinnaaneq qulakkeerneqassasoq,
- nuna tamakkerlugu telemedicin atorlugu nakorsiarsinnaaneermut periarfissaq immikkut ittunik immikkoortortalersugaasoq piorsarneqassasoq aalajangersimasumik neqeroorutaalersillugu,
- telemedicinimik neqeroorut misissorneqassasoq pisariaqartitsisoqarpallu annertusineqassasoq attaveqatigiinnissamik annertusiartortumik pisariaqartitsineq matussusersinnaangorlugu.

Tarnikkut nappaammik katsorsaaneq

Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq tassaavoq assigiinngitsunik suliaqartut immikkoortullu assigiinngitsut suleqatigiiffiat. Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaariaaseq Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup ataaniippoq, tarnikkulli inuttullu atukkanik suliniuteqarfigininneq kommunit aamma Isumaginninnermik Naalackersuisoqarfiup ataanniilluni.

Napparsimasunik ataasiakkaanik katsorsaaneerup piareersarneqarnerani pingaarnertut tunngaviusoq tassaavoq katsorsaaneermik suliniuteqarneq immikkut ilisimasalinnik pisariaqarneratut annikinnerpaamik akuliutsitsilluni pissasoq. Tarnikkut napparsimasup nukissaminik sapinngisamik pitsaaneerpaamik atuisinnaanera, sapinngisamik annertunerpaamik nammineq inuuneqarnissaa tarnikkullu napparsimanerup sakkortuumik utersaarnissaata sapinngisamik pinngitsoortinneqarnissaa suliniuteqarnerup tamarmiusup qulakkiissavaa.

Tarnikkut sivisuumik napparsimasut eqqarsaatigalugit taakku pitsaassuseqartumik inuuneqarnissaanut aalajangiisuusoq tassaavoq takku ulluinnarni inuunerminni tapersersorneqarlutillu ilusilersugaasunik atugaqarnissaat kiisalu nappaammik sakkukinneruffiani suliffissamik naleqquttumik neqeroorfigineqartarnissaat. Tarnikkut napparsimasorujussuit eqqarsaatigalugit taakku sulisunik tapersersorteqarlutik najugaqarnissaat sapinngisamillu annertunerpaamik pisinnaasaqalernissamat sungiusarneqarnermik qulakkeerunneqarnissaat pisaariaqartuuvoq.

Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq

Tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsimi nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq, oqaloqatiginninnikkut katsorsaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaaneerpiaq ilaapput. Nakorsaatitortitsilluni katsorsaaneq suli pingaartuuvoq, naak kisimiitillugu ingerlanneqarsinnaanngikkaluarluni, sammisassaqartitsinissamilli oqaloqatigineqartarnissamillu neqeroorutininik ilaqartinneqartariaqarluni. Nakorsaatit atorneqarajuttut tassaapput nakorsaatit antipsykotiskiusut, nakorsaatit ersinermik annikillisisartut, sinissaaruttarnermut nakorsaatit, nikallungasarneermut nakorsaatit ukiunilu kingullermi CNS qiimmassaataasoq ilanngussimalluni, ADHD-rtoqarnerani atorneqartartoq aamma nakorsaatit puiguttornaveersaatit. Kisitsisit 2002-2008-meersut takutippaat nakorsaatinik antipsykotiskiusunik atuneq annertusiartuaarsimasoq, nakorsaatinik nikallunganaveersaatinik atuneq annertunerusumik qaffariarsimasoq CNS-imillu qiimmassaataasumik aamma puiguttornaveersaammik atuinerit annertunerpaanik qaffariarfiusimasut. Nakorsaatinik ersinermik annikillisisartut sininnartunillu atuinerit annikillerialaarsimapput.

Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneermi nakorsaatinik atuinermut aningaasartuutit akit akissarsiallu nalinginnaasumik qaffakkiartornerannit sukkanerujussuarmik qaffariartorsimapput. Taamatut qaffariartorneq nakorsaatinik antipsykotiskiusunik nutaanik, pitsaaneerusunik akisunerusunillu saqqummer-

toqarsimanageranik pissuteqarnerpaavoq. Nakorsaatitut aningaasartuutit ukiuni aggersuni taamatoruju-
ssuaq qaffakkiartunnginnissaat naatsorsuutigineqarpoq.

Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq

Tarnikkut sivisuumik napparsimasut eqqarsaatigalugit aalajangiisuulluinnartumik pingaaruteqartoq tassaavoq taakku ulluinnarni tapersorsorneqarnissaat aalajangersimasumillu ilusilersugaasumik inuuneqartinneqarnissaat kiisalu nappaatimik sakkukinneruffiani suliffissamik naleqquttumik neqeroorfigineqarsinnaanissaat. Nappaat ima sakkortutigippat allaat napparsimasoq suliffimmik nakkutiginnissinnaangitsutut nalilerneqarluni, taava pineqartoq qinnuteqarnermigut isumaginninnermi siusinaartumik pensionisiaqalersinneqarsinnaavoq. Tarnikkut sakkortunerpaamik napparsimasut eqqarsaatigalugit sulisunit tapersorsorneqarluni najugaqarsinnaaneq sapinngisamillu annertunerpaamik pisinnaasaqarnissamik sungiusarneqarnissamik qulakkeerunneqarsinnaaneq pisariaqartuupput. Tarnikkut napparsimasoq ima sakkortutigisumik napparsimappat allaat tapersorsorteqarnikkut suliniuteqarfigineqarnissaa pisaariaqartinneqarluni, taava inunnik annertuumik innarluutilinnik ikorsiisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqalernissaa qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Inuit tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqarsimasunit tamarmiusunit katillugit 49 pct.-iupput, skizofrenimillu nappaateqartut taamaallaat 15 pct.-iullutik. Qaffariaat annertunerpaaq meeqqani ADHD-mik autissemillu nappaateqartuniippoq. Inunnik tarnikkut nappaateqartunik nuna tamakkerlugu paaqqinniffiit ullumikkut pingasuupput. Tarnikkut sakkortuumik nappaatilippassuit inigisaminnik tigumminniinnarnissaq assut ajornartorsiutigisarpaat, ineqanngitsutullu inissittarlutik, tamannalu imatut isumaqarpoq taakku ilaasa Retspsykiatrisk afdeling R3-mit imaluunniit tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaarfimmit A1-imit angerlartinneqarsinnaasannngitsut, tassami angerlartinneqarfigisinnaasaannik peqanngimmat. Kommunini arlalinni suliffissaqarnissamik neqeroorutit aamma amigaatiginarsorinarput. Isumaginninnerup kommunillu tungaanniit tikkuarneqarpoq isumaginninnikkut qitiusumit sullissineq sivisusinnaasartuq, akerlianilli isumaginninnikkut qitiusumik oqartussaasunit tikkuarneqarpoq qinnuteqaatit amerlaqisut amigaateqartarnerat pissutaalluni suliarinninniarneq sivisusinnaasartuq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasut peqqissartornissamut, suliffeqarnissamut suliffeqarnermullu tunngasunut attaveqaannarnissaannut uternissaannulluunniit periarfissaat pitsaanerulersinneqassasut,
- assigiinngitsunik suliallit tarnikkut napparsimasut pillugit suleqatigiinnerat nukittorsarneqassasoq,
- tarnikkut napparsimasup isumaginninnermik sullissinnermut tunngasuni ikiortissarsiorsinnaanerata ajornanngitsuunissaa qulakkeerneqassasoq,
- tarnikkut napparsimasunut inissanik najugaqarfissanillu pisariaqartitsinerup qanoq iliorluni qulaa-jarniarneqarnissaa misissoqqissaarneqassasoq iliuusissanullu pilersaarusiaq suliarineqassasoq,
- Namminersorlutik Oqartussat kommunillu tarnikkut inuttullu atukkatigut sullissineq pillugu suleqatigiinnerisa pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerneqassasoq,
- sulianik suliarinnineq aqqissuunneqassasoq najukkani ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut sapinngisamik pisariillisarlugi, najukkanilu ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut ilitsersorneqarnissaq pisariitsumik ugartorneqarsinnaalersinneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi pinngitsaaliinermik atuineq

Pisuni immikkut ittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi pinngitsaaliinerup atornissaa pisariaqarsinnaavoq. Tamanna tassaasinnaavoq pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq, pinngitsaaliinikkut nakorsaatitortitsineq imaluunniit pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq. Pinngitsaaliilluni unitsitsinerit 2001-imi 14-iniit 2008-mi 29-nut amerleriarsimapput. 2009-mi napparsimasut 36-t A1-imi pinngitsaaliinikkut uninngatinneqarsimapput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsarneqarsimallutik. Pinngitsaaliinikkut aalaakkiinermi qiterut, paffequtit ammit, isikkanut aalaakkiutit am-

mit aqqatillu atorneqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarsimapput.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuinerup sapinngisamik annertunerpaamik killilersimaarneqarnissaa napparsimasullu naammagittaalliornissamut periarfissaq eqqarsaatigalugu inatsiseqartitsinikkut illersorneqarnerisa qulakkeerneqarnissaat pingaartuupput. Tamanna inatsit masakkut atuuttoq naapertorlugu pisinnaangilaq (qulaaniittut takukkit).

Ilinniartitsinermit tunngasunik suli nukittorsaaneq

Ineriartortitsisoqassappat ilinniartitsinermit ingerlatsisoqarnissaa piumasaqaataavoq. Tarnikkut napparsimasunik sullissinermit atatillugu suliassaqarfippassuarni ilinniartitsineq aallunneqareerpoq, suleqatigiissitaliallu tikkuarlugu oqaatigaat inunnik tarnikkut napparsimasunik sullissisunik ilinniartitsineq ataatsimut suli pisariaqartinneqartoq. Suliniutit ingerlanneqareersorpasuit saniatigut peqqissaanermi ikiortinik 16-inik 2010-mi tarnikkut napparsimasunik sullissinermit tunngasunik immikkut ilinniartitsineq aallartinneqassaaq.

Distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinermit sulisut annertunerusumik ilinniartinneqarnissartik pisariaqartippaat, suliassat assigiinngisitaartorpasuit suliap imarisai isumagisinnaajumallugit. Tamanna minnerunngitsumik napparsimasunik atuartitsineq aamma isumaginninnermi paaqqinniffinni najugaqarfinnilu sulisoqatigiikkuutaanik atuartitsineq/siunnersuineq eqqarsaatigalugu atuuppoq.

Utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit sulineq oqimaatsuuvoq, tassanilu immikkut ajornartorsiutinik aaqqiinissamut ilinniarsimasuunissamik piumasaqaateqarfiulluni. Pisariaqartitsineq taanna ilinniartitsinerni pioreersuni matussuserneqarsimanngilaq.

Sulinermit makku pisariaqartinneqanerit tikkuarneqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunik timikkut sungiusaanermi, avataangisilerinermit attaveqarfiginninnermilu sulisut uteqqiattunik pikkorissartinneqartarnissaat. Pikkorissartitsinerit taakku isumaginninnermit ulloq unnuarlugu paaqqinniffinni, distriktini aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut napparsimasunik sullissinermit sulinermit nukersorniartoqarnerani kamanniartoqarneranilu pinaveersaartiseqataasinnaallutillu aaqqiisitseqataasinnaapput,
- suliarnik ilinniagaqarsimanngitsunut isumaginninnermilu perorsaasunut inunnik tarnikkut napparsimasunik sullitaqartunut suliatigut siunnersuineq ilitersuinerlu,
- distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinermit e-learningimik (ilinniarfimmi najuunnani qarasaaq atorlugu ilinniarneq) taaneqartumik atuisoqalernissaa,
- peqqinnissaqarfimmi tarnip pissusiinik ilisimasallit annertunerusumik ilinniarnissaminnut immikkullu ilinniagaqarnissaminnut kommunini tarnip pissusiinik ilisimasallit pineqarnerisa pissuseqataanik qulakkeerunneqartariaqartut,
- utoqqaat illuini napparsimmavinnilu sulisunut ilinniagaqarsimasutut atorfeqartitaasunut, angerlarsimaffinni ikiortinut, tapersersortitut ikiortinut napparsimasullu ilaqutaannut puiguttorneq pillugu si-vikitsumik immikkullu ittumik ilinniartitsineq,
- ilinniaqqinnermit ingerlatsisimaneq aningaasaqarnikkut malugineqarsinnaassasoq.

Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarneq

Tarnikkut nappaaatilinnik sullissinermit tunngasut suleqatigiikkuutaat assigiinngitsut amerlanerpaat iluanni sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarneq ataatsimut ajornartorsiuteqarfiusimavoq. Tamatumunnga atatillugu pisinnaasat piumassuserinngisamik illuariartornerat pisimavoq, pingaartumik suliassaqarfiit pinngitsooratik inuttalernerqartariaqartut iluanni. Sulisussarsiniartarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarniartarneq pitsaanerulersinniarlugit suliniutit arlallit ingerlanneqalereersimapput.

Kaammattuutigineqarpoq:

- sulinermi atugassarititaasut pitsaasuussasut, suliatigut avatangiisit ineriartorfiussasut, suliniu-teqarnermi isumaqarluassuseq misigineqarsinnaassasoq aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulinerup ataqqineqarnerunissaa siuarsarneqassasoq,
- suliatigut tapersersorneqarsinnaaneq ajornanngitsuussasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq suliassaqaarfittut pilerinartutut, peqqinnissaqaarfimmilu sulisoqatigiikkuutaanut tamanut tassani sulineq allanngorfiulluartutut suliatigullu ineriartornissamut periarfissaqarfiusutut isigineqarsinnaassasoq.

Tarnikkut nappaatinik innuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq

Tarnikkut nappaateqarneq pillugu paasisutissiisoqartarnissaanik pisariaqartitsineq suli annertoorujussuursorinarpoq. Sulinermi saqqummerpoq inuinnarpasuit tarnikkut nappaatit pillugit killilerujussuarinik ilisimasaqartut, ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasut ersigisaraat, sulilu ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasunik peqateqarneq nalornisoortumik inissisimaffigisaraat. Tarnikkut nappaatinik ilisimasaqannginneq tarnikkullu napparsimaleriartorerup ilisarnaataanut qisuaringinneq inuusuttut tarnikkut annertuunik ajornartorsiuteqalernerannut pissutaaqataasinnaavoq, taakku katsorsaaneramik ingerlatsinermi takuneqarsinnaalinnnginneranni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit pillugit paasisitsiniaanermi pingaarnertut periaasissaq ilusilersorneqassasoq,
- paasisitsiniaanerit suliniutigineqassasut, paasisitsiniaarnernilu atortussat suliarineqassasut, innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerulernissaat siunertaralugu,
- tarnikkut nappaatit ilisarnaataat kiisalu aamma pinaveersaartitsinermit katsorsaannissamut periarfissat pillugit paasisutissat innuttaasunit ajornanngitsumik pissarsiarineqarsinnaalersinneqassasut,
- tarnikkut nappaateqarnerup qanoq ittuunera pillugu paasisutissat nutarterneqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut naappaatit pillugit ilinniartitsineq (napparsimasunik ilaqutaasunillu ilinniartitsineq)

Tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasunullu nalinginnaasumik neqeroorutaanngilaq. Meeqqanik ilinniartitsineq eqqarsaatigalugu meeqqanut tarnikkut napparsimasunut ilaqutaasunut ilinniartitsineq meeqqap nappaataa pillugu suleqatigiinnermi pingaaruteqarluinnartuuvog. Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissineramik ingerlatsinermi inuusuttunut ingerlatamik aalajangiusimannissinnaasunut iluaqutaasoq ingerlanneqarpoq. Puiguttorsimasunut ilaqutaasunut atuartitsinissaq aamma neqeroorutigineqartariaqarpoq, tassami misilittakkat takutimmassuk puiguttorsimasunut ilaqutaasut tunuarsimaartartut nipangiutiinnarlugulu naalliuuteqartartut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunut aamma ilaqutaasunut tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsinerit sammivilersugaasut pigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit tunngasuni ilisimatusarneq

Innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerunissaat pisariaqartinneqarpoq, minnerunngitsumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit. Tarnikkut nappaatit inuttut atukkanut ataneqarnerinik qulaajaasoqarnissaa (nappaatinik tunillaassortunik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarpoq, kiisalu napparsimmavinni ilisimatusartoqarnissaa pisarisqaartinneqarluni, tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit piareersarneqarinerisa aamma katsorsaanerup sunniutaasa akornanni ataqatigiinneqar-

neq qitiutillugu, minnerunngitsumillu paasisat pissarsiarineqartut qanoq iliorluni pitsaanerpaamik ator-
neqarsinnaanerannik ilisimatusarneq (piviusunngortitsiniarnermik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqar-
luni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit tarnikkullu peqqissuunerup iluanni ilisimatusarnerup aningaasaqarnikkut suli-
nermilu salliutinneqarnissaat.

Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup nalilerpaa kaammattuutit ilaat aningaasaqarnikkut sinaakku-
siussat maanna piusut iluanni piviusunngortinneqarsinnaanngitsut, aningaasaqarnikkulli pisariaqarti-
tat nalilersorneqarnissaannut kaammattuutit suut pingaernerutinneqarnissaannik politikikkut isum-
mernissaq utaqeqqaarneqassasoq.

1 Aallaqqaasiut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq nappaatinut tunngasut oqimaannersaasa ilagaat, kræfti aamma inooriaatsip kingunerisaanik nappaataalersartut pissuseqataannik. Taamaattumik suliassa qarfik taanna unamminiagassarpassuarnik siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu sammivilersorluagaasunik suliniuteqartoqarnissaanik piumasqaateqarfiuvoq.

Tarnikkut nappaatinut tunngasut siunissami suliassa qarfittut pingaaruteqartut Kalaallit Nunaanniinnaangitsoq isigineqarpoq. WHO-p 2005-imi aalajangersagaani iliuusissanullu pilersaarusiaani erseqqissarneqarpoq tarnikkut peqqissuuneq atugarissaarnerlu pitsaassuseqarluartumik inuuneqarnissami inunnut ataasiakkaanut, ilaqutariinnut inuiaqatigiinnullu tunngaviulluinnartumik pingaaruteqartoq. Tarnikkut nappaateqarnermi ajornartorsiutit amerliartortut allaaserineqarput, suliassa qarfittullu suliannertusiartortussatut naatsorsuutigineqartut allaaserineqarluni, ineriartorneq massakkut ingerlasoq allangortinniarlugu assigiinngitsut tungaanniit ataatsimut suliniuteqarfigineqanngippat.

Naalackersuisut 2008-mi Inatsisartut upernaakkut ataatsimiinneranni neriorsuipput tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit tunngasut pillugit nassuiaat nutaaq nassuiaammik kingullermik *"Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat"*-mik 1998-imeersumik (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisorta qarfik, 1998) nutarterisuusoq sularineqassa-soq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip nutaap sularineqarneranut ilaatigut tunuli-aqutaavoq peqqissutsimut tunngasunik sunniisumik ineriartortitsineq.

Suliap taassuma ingerlateqqinneqarnissaa massakkut Naalackersuisuusup kissaatigisimavaa.

Naalackersuisut isumaqarput nutarterineq pissusissamisoortuusooq, ilaatigut 1998-imi kaammattuutit eqqarsaatigalugit ilaatigullu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit suliniutinik nutaanik aallarnissaaneq eqqarsaatigalugu.

Nassuiaammik matuminnga suliakkiissutit (ilanngussaq 1) tassaapput:

- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nalunaarusiap sularineqarnissaa, massakkut killif-fik qitiutillugu,
- suliniutit nutaat suut suliassa qarfimmi tassani ineriartortitsineq qulakkeerniarlugu kissaatigi-nartuusut qulaajarniarlugit.

Nalunaarusiaq suliassa qarfimmi killiffik suliassa qarfimmilu suliniutaasussat tunngavigalugit aningaas-qarnikkut, ilusilersuinikkut sulisoqarnikkullu aningaasartuutit suut suliassa qarfimmi aningaas-artuutaanerisa tamatumanilu kissaatigineqartumik ineriartortitsinerup suusinnaanerani kiisalu sulas-qarfiup taassuma paasissutissatigut siunissami qanoq iliorluni pitsaassuseqartitsinikkut qulakkeer-unnegarsinnaanerata pingaarnerusutigut misissuiffiqeqqissaarneqarnerinik sapinngisamik aamma imaqartinneqartussaassaaq. Suliakkiissutip ilaa taanna kingullit ilaanniittoq nassuiaammi naammassineqarsinnaanngilaq.

Nassuiaami 1998-imeersumi (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisorta qarfik, 1998) tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup tiguneqarnissaa ilaatinneqarpoq, tassa imaappoq napparsimasut tarnikkut napparsimasunut ilaatigullu tarnikkut napparsimasut eqqartuusaaanermikkut inissinneqarsimasut immikkoortotaqarfimmi matoqqasumi katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsinerannik, tassami napparsimasut nalinginnaasumik avatangiisiminnit taama ungasitsigisumi katsorsarneqartarnerat katsorsaa-nerup tungaanit isigalugu naleqquttuunngimmat.

Taamaalilluni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ataatsimut isigalugu imaluunniit utoqqarni immikkut pisariaqartit imaluunniit meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit immikkut pisariaqartit nassuiaammi 1998-imeersumi suliakkiissummi ilaatinneqanngillat.

Nassuiaammi 1998-imeersumi oqaatigineqarpoq suliassaqarfimmik tigusineq illutatigut atortorissaarutitik immikkoortotaqarfimmik matoqqasumik, sulisunut inissianik, paaqqinniffinni inissanik il.il pilersitsinerup saniatigut tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsip tamarmiusup naliliiffigeqqinneqarnissaa piumasaaqataasoq. Aqutsisoqatigiit isumaqarput piumasaaqatit pingaartut pingasut tassaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik tigusineq sioqqullugu naammassineqarsimasussaasut.

1. Inatsisinik allangortitsineq, tassami taakku ullutsinnut naleqquttuunngitsututut isigineqarmata.
2. Ilinniartitsinikkut suliniutit annertusineqarnissaat, tassami ilinniartitsinikkut kinguaattoorneq plusoq tikkuarneqarmat. Matumani aamma pingaartutut isigineqarpoq peqqinnissaqarfiup ataatsimut isigalugu sulisussarsiniarnikkut ajornartorsiuteqarnera annertuunik.
3. Piumasaaqatit pingajuat tassaavoq najukkani ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi kiffartuussinerup pitsanngortinneqarnissaa, tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngatitaanngitsunut neqeroorutit nukittorsarneqarnerisigut. Neqeroorutitik taakkuninnga nukittorsaaneq suliassaqarfimmik tigusinissaq apeqqutaatinnagu pisariaqartutut isigineqarpoq.

2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut

Nassuiaatip 1998-imeersup (Peqqinnissamut Iisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) aallaavigisai tassaapput distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinerup aaqqissuussaanaera pillugu eqqarsaatit anguniagassatullu nassuiaatigineqartoq.

"Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq neqeroorutigineqassaaq, katsorsaanermi nappaammut ersiutit katsorsarniarnerisa saniatigut inuit ataasiakkaat inuunermikkut atugarissaanerulernissaat anguniarneqassaaq, tassani ilaavoq inuttut ataqqinassuseqarnerulernissaq namminnerlu inuunermut akisussaaffeqarnerulerneq" (qupp.17).

2.1 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi anguniakkat takorluukkallu

Innuttaasut peqqissuunissaannik, peqqinnissaqarfik ataatsimut isigalugu kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi ataatsimut anguniakkat pigineqarput. Taakku tulliuuttuni naatsumik allaaserineqassapput.

Innuttaasut peqqissuunissaannik ingerlatami "Inuuneritta"-mi (Inuuneritta, 2007) piffissami 2007-imit 2012-imit periaatsit Naalakkersuisut allaaseraat. Tassannga makku erserput:

"Naalakkersuisut innuttaasut peqqissusaata pitsaanerulersinneqarnissaa, tamannalu aqquutigalugu inuunerup naleqassusiata qaffatsinneqarnissaata eqqanaarneqarnissaa siunertaaraat. Tamanna nakorsarneqarnikkut taamaallaat ingerlanneqarsinnaanngilaq. Piffissanngorpoq peqqissutsimik siuarsaaneq pinaveersaartitsinerlu annertunerusumik sammineqalernissaat tulleriarnermilu salliuinneqarnissaat. Naalakkersuisut peqqinneq pillugu paasinneriaaseq tatitooq tunuliaqutaralugu sulipput, peqqissutsilli nappaatinik assigiinngitsorpasuumit ajornartorsiutinillu peqqissutsimit pilersinneqartunit, tassa inooqataanermi, kulturikkut aningaasaqarniarnikkullu inuunermi atugarisat aammalu piginnaasat kingornussimasinnaasat sunniinerisa paasiuminaatsut kingunerisinnaasaannit pilersinneqartut piunerat, akuersaar-pavut. Pinngitsoorani immikkoortut akimorlugit suleqatigiittoqartariaqarpoq" (qupp. 3).

"Peqqinnissaqarfimmi nuna tamakkerlugu periaaseq"-mi 2002-meersumi (Peqqinnissamut Pisortaqarfik 2002) periaaseqarfissat arlallit allaaserineqarput, taakkunangalu arlallit tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut toqqaannartumik toqqaannangikkaluamillu attuumassuteqarlutik. Peqqinnissaqarfik ilaatigut isumaqarpoq makku naleqquttuusut:

- najukkani ataasiakkaani peqqinnissaqarfimmi pingaarnerusunut tunngasut nukittorsarneqarnissaat, matumani distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ilanngullugu eqqarsaatigalugu,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi kiffartuussinerit nunami tamarmi assigiissarneqarnissaat,
- peqqinnissaqarfiup iluani suleqatigiinneq annertusarneqassasoq, ilaatigut immikkut ilisimasalinnik angalatitsisarnikkut,
- telemedicin atorlugu katsorsaanerup annertusarneqarnissaa,
- ilaatigut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup iluani sulinerni tunaartarisassat suliarineqarnissaat,
- immikkoortuni tamani ilinniartitsinerup sallinngortinneqarnissaa,
- immikkoortut assigiinngitsut suleqatigiinnerisa sakkortusarneqarnissaat,
- akissarsiat atorfeqartitaanermilu atugassarititaasut pitsanngorsarneqarnissaat,
- suliffimmi sulisunik pissarsissutaasannaasumik sulisooreersunillu tiggumminiinnarsinnaasumik periuseqalernermik pilersitsisoqarnissaa.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni, taakku tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat ataatsit arlallilluunniit iluanniippata, inuit Kalaallit Nunaanni najugaqartut taakku tamarmik katsorsarneqarnissaannik neqerooruteqartoqartussaavoq (immikkoortumi 2.4-mi allaaserineqarpoq).

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniagaq nassuiaammi 1998-imi imatut allaaserineqarpoq:

"Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilerinermi nunami innuttaasut nunaminni tarnikkut nappaatinut misissortinnermik katsorsaaneqarnissaat anguniagaavoq. Naatsorsuutigineqarpoq tarnikkut nappaatilerinermi sullinniakkanut ilaasut Kalaallit Nunaanni inuit tamarmik tarnikkut ikiorneqarnissamik neqeroofigineqarsinnaassasut."

"Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq neqeroorutigineqassaaq, katsorsaaneq nappaammut ersiutit katsorsarniarnerisa saniatigut inuit ataasiakkaat inuunermikkut atugarissaarneruler-nissaat anguniarneqassaaq, tassani ilaavoq inuttut ataqqinassuseqarneruler-nissaq nammin-erlu inuunermut akisussaaffeqarnerulerneq." (qupp. 17).

Tarnikkut nappaatilinnik sullissiviup takorluukkani 2007-imi imatut allaaseraa (Tarnikkut nappaatilinnut immikkortoqarfik A1, 2007):

"Kalaallit Nunaanni sumiluunniit najugaqaraluaaraanni innuttaasut qanillugit, orniguttarluni pitsaaliuillunilu tarnikkut nappaatilinnik sullissineq, ataqatigiisumik ilisimasaniillu tunngaveqartumik napparsimasumik katsorsaaneqarnissaat." (qupp. 1).

Eqikkaalluni inermiliineq: Massakkut periaatsit tunngavigalugit tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut imatut aallussivigineqarpoq:

- peqqissutsimik siuarsaaneqarnissaat tarnikkullu nappaatinik pinaveersaartitsinerup pingaaruteqarnerat erseqqissarneqassasoq,
- katsorsaaneq napparsimasooq qitiutillugu pissasoq,
- katsorsaaneq napparsimasumut sapinngisamik qaninnerpaamik pissasoq,
- katsorsaaneq ilisimasani tunngaveqassasoq,
- neqeroorutit ataqatigiinneqassasut.

2.2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni inatsisiliorneq

Kalaallit Nunaata tarnikkut nappaatilinnut tunngasunut inatsisiliornermut pisinnaatitaaneq 1. januar 2009-mi tiguaa, tak. inatsit nr. 1406, 27. december 2008-meersoq. Massakkut *Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsit* 1938-meersoq kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqarsimasooq Kalaallit Nunaannut suli atuuppoq.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu inatsit nutaaq "inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsit"-mik taarsiisussa q suliaraa, sulili naammassisimanagu. Taamaalilluni Naalakkersuisoqarfiup suliassa q "Tarnikkut nappaatilinnik sullissinernerup Kalaallit Nunaannit tiguneqarnera pillugu nassuiaat"-ip (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) suliarneqarneranut atatillugu inatsisileritooqatigiit kaammattuutigisaat naammasiniarlugu suli ingerlappaa.

Tassa imaappoq Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnut tunngasut inatsisikkut nr. 118-ikkut, 13. april 1938-meersukkut kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqarsimasukkut suli aalajangersaavigineqarput. Inatsit taanna allannguutaalu ataatsimut 1986-imi katersorneqarput, taamaalillunilu inatsit nr. 11150, 31. oktober 1986-imeersoq suliassa qarfimmi tassani atuuttuuvooq.

Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsimmi naammagittaalliornissamut aaqqissuussaasumik periarfissaqanngilaq. Inissiinerup imaluunniit tigumminnerup inatsimmik uni-

oqqutitsisuunnginneranik apeqqut taamaallaat eqqartuussivimmit misilinneqarsinnaavoq, napparsimasulli naammagittaalliuteqartarfiannut aaqjissuussaasumik saqqummiunneqarsinnaanani.

Peqqinnissamut Pisortaqrarfiup Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut unitsitsinermi kiffaanngissu-siaasarneq, uninnganeq katsorsaanerlu pillugit kaajallaasitaq 1996-imi suliaraa, tak. kaajallaasitaq nr. 10. Kaajallaasitakkut tassuuna pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq, pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq, pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq, timikkut nukinnik atuineq, illersuinarluni aalaakkiineq, nakkutilliisumik atuineq pinngitsaaliinerlu pillugu allattuiffiit pillugit tunaartarisassat aalajangersarneqarput.

Pinerluuteqarsimasut tarnikkut nappaatillit pillugit inatsisiliorneq pioreersoq immikkoortumi 5.6-imi imikkut allaaserineqarpoq.

2.3 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatit tarnikkullu sanngiiffiit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut

Suliassaqrarfik taanna peqqinnissakkut tunngasunut pingaaruteqaraluartoq Kalaallit Nunaanni tarnikkut peqqissuseq nappaatillu pillugit taamaallaat annikitsuinnarmik ilisimatusarnermi ilisimasat pigineqarput.

Ilisimatusarnermi tarnikkut peqqissuseq inuttut atukkatigut kultureqarnikkullu ataqatigiinneqarnermut amerlanertigut ataneqartinneqartarpoq.

Kulturimi (taaguutip anersaalerinerlut atatilugu tarnikkut nappaatinut tunngatillugu atornerarneratut) nalillit, upperisaq pillugu takorluukkat pissusilersoriaatsillu inuiaqatigiit innuttaasunut ilinniartitsissutigisartagaat allaaserineqarput, innuttaasut inuunermi unamminiagassanut piareersimanerunissaat siunertaralugu (Murphey 1968, Lyngemit issuarneqartoq, 2000).

Inuttut atukkanut ataqatigiinneqarneq tarnikkut nappaatit pilernerannut qaangerniarnerinullu sunniuteqartoq isumaqartoqarpoq. Inuiaqatigiinni Inunni allani misissuinerit takutippaat ataatsimoortukuutaat tarnikkut akornuteqalernissamut ulorianartorsiortut "avatangiisitik" aalaakkaakannerallartilugit tarnikkut nappaateqarnerup ilisarnaataanik takutitsinaviangitsut napparsimalernaviangitsulluunniit. Avatangiisilli oqimaaqatigiikkunnaarpata akornutaalersut tamatuma paarlattuanik erseqqississapput (Lyngé, 2000).

Tarnikkut nappaatinik, tarnikkut nappaatit ilisarnaataanik aamma tarnikkut nappaateqalernissamut ulorianartorsiornernik misissuinerit uku tunngavigalugit isigineqarsinnaapput:

- innuttaasunik taakku ataatsimoortut isigalugit ilaatitsinersut,
- peqqinnissaqrarfiup ilaani napparsimasut nakorsiarfigisartagaanni napparsimasunik ilaatitsinersut,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik ilaatitsinersut (napparsimasut unitsinneqarsimasut imaluunniit distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermiittut/tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffinni sullissinermiittut).

Ilisimatusarnerup makku pingaarnertut takutippai:

- Tarnikkut napparsimasut (Danmarkimi unitsinneqartartunit) inuusunnerullutik Kalaallit Nunaanni unitsinneqartartut, tamannalu tarnikkut napparsimasut unitsinneqarsimasut affangajaasa angerlarsimaffinni oqimaaqatigiinneqarfiunngitsuni alliantorsimanerannut ataneqarsinnaasoq, napparsimasut inuusunnerusut amerlanerusut napparsimasullu kinaassutsikkut paatsiveerusimasut amerlanerpaat (Lyngé, 2000).
- Napparsimasut 18-64-inik ukiullit tamarmiusut Nuummi Qasigianguanilu nakorsiarfarfinni nakorsiarinneqartut affangajaasa misissuinermi ilaanissaminnik akuersisut kingusinnerusukkullu tarnikkut nappaatit pillugit apersorneqartut tarnikkut nappaateqartut suussusersineqarput. Suussusersineqara-

junnerpaasut tassaapput ersisarneq aamma tarnikkut nappaateqarnermut ilisarnaatit timikkut nappaatit ilisarnaataattut paasineqartut (timikkut nappaateqarsorinertut), nikallunganeq aamma nikallungarujussuarneq (Lyngé et al, 2003).

- Meeraanermi angerlarsimaffimmi imigassamik ajornartorsiutit tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarnissamut ulorianartorsiortitsinerpaajupput.

Misissuinermi kisitsisit tassaagunarput kisitsisit amerlanerpaaffimminniiffii, misissuinerup ilisilerneqarnera inuillu misissuiffiqineqartussat ilaasa peqataannginnerat pissutigalugu (Lyngé et al, 2003).

- Kalaallit Nunaanni 2005-imit 2007-imut innuttaasunik inersimasunik misissuinermi paasineqarpoq:

○ Katillugit 54%-it meeraanermi angerlarsimaffimmi imigassamut attuumassuteqartunik ajornartorsiuteqarneq misigisimagaat (Bjerregaard et al., 2009).

○ Meeraanermi kinguaassiuutitigut atonerlunneqarsimasut amerlassusiat inuusuttuni inersimasunilu assigiittorujussuovoq (20%-it missaanni). Inersimasuni kinguaassiuutitigut piffissap ingerlanerani atonerlunneqartarsimasut erseqqissumik amerleriarput; taamaalillutik peqataasut inuusunnerpaat kinguaassiuutitigut akulikinnerusumik atonerlunneqartarsimapput (Curtis et al., 2006, Bjerregaard et al., 2009).

○ Inersimasuni kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnerit meeraallunilu angerlarsimaffimmi imigassamik ajornartorsiuteqarnerit pisorpassuarni inunni taakkuusuni kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnermik misigisaqarsimasuniittarput, taamatuttaarlu imminorialuarnerit inunni kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnermik misigisaqarsimasuni takuneqarajuttarlutik. Pissutaasut tullerriaarnerisa meeraanermi angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermi imigassamillu ajornartorsiutinit kinguaassiuutitigut atonerluineq aqutigalugu imminorialuarnermut ingerlasarnerat takorlooruminarpoq (Bjerregaard et al., 2009).

○ Pingaartumik arnani inuusuttorpassuarni tarnikkut annertusiartortumik atugarliornermut takussutissaqarpoq, tassami arnani 25-34-nik ukiulinni imminorialuarneq 1993-imit 2005-2007-imut marloriaatinngorsimasoq takuneqarsinnaammat (Bjerregaard et al., 2009).

Naak Danmarkimi pissutsit Kalaallit Nunaanni pissutsinut imaaliallaannaq assersuunneqarsinnaanngikkaluartut taakku suliaasaqarfinnik ilisimasaqarfigivallaanngisatsinnik qulaajaanermi atorneqarsinnaapput.

Danmarkimi ilisimaneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2009):

- Tarnikkut napparsimasut innuttaasut sinnerinit ukiunik 15-inik sivikinnerusumik inuusartut. Taamatut toqujaartarneq ilaatigut annikinaaraluni suussusersiisoqartarneranik aamma katsorsaanikippallaarnermik pissuteqarunarpoq.

- Tarnikkut napparsimasut imminornikkut toqunissaminnut innuttaasut sinnerinit 20-riaammik ulorianartorsiorerusut.

- Tarnikkut napparsimasut timikkut nappaatinik ilaatigut sukkornermik uummammilu taqaaqqani nappaatinik toqujaassuteqartartut. Tamatumunnga pissutaasoq tassaavoq tarnikkut napparsimasut qanoq inooriaaseqarnerat, soorlu ilaatigut nerisaqarneq, pujortartarneq, timimik atuinnginneq, pualavallaarneq immaqalu atonerluineq pissutigalugit ataavartumik nappaateqalersinnaaneq annertunerusarmat.

- Tarnikkut nappaatit siusinaartumik pensionisiaqartut marluugaangata ataatsimi atuuttartut.

- Tarnikkut napparsimasut amerlanerujartuinnartut eqqartuussaaneermikkut inissinneqartalersut.

- Meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinerumut innersuussisamerit amerliartortut.

Eqikkaalluni inerniliineq

Massakut ilisimasat takutippaat:

- pinaveersaartitsiniarluni sammivilersugaasumik suliniuteqarneq tassaasoq pingaarnertut tunngaviit ilaat, inuit tarnikkut nappaatinik pilierartuaartitsisinnaanerat eqqarsaatigalugu,
- ataavartumik nappaateqalernerq innarluuteqalernerlu tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnut atuukkajuttartoq,
- meeraanermi atukkat, alianartunik siusissukkut misigisat kinguaassiuutitigullu atonerlunneqarneq tarnikkut nappaatinik pilierartuaartitsinermut inuunermillu aaqiiniarnermut sunniutilerujussuusut,
- tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqarneq taamatulluunniit nappaateqarnermik ilisarnaateqarneq pingaartumik napparsimasuni angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermik imigassamillu atonerlunermik misigisaqarsimasuni atuukkajuttartoq,
- pissutaasut meeraanermi angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermi kinguaassiuutitigut atonerlunneqarneq aqqusaarlugu imminoriarnermut ingerlasarnerat ilimanartoq,
- tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqartut amerliartornissaat kiisalu meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut innersuunneqartartut amerleriamnissaat naatsorsuutigisinnaagipput,
- tarnikkut napparsimasut timikkut nappaateqalersinnaanermut ukiunillu inuuffigissasaraluarminnik taakku aqutigalugit annasaqarsinnaanermut ulorianartorsiornerusut.

2.4 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat

Nassuiaammi 1998-imeersumi (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqaarfik, 1998) oqaatigineqarpoq tarnikkut napparsimasut sullinniakkat tassaasut:

- Napparsimasut tassanngaannartumik ataavartumilluunniit tarnikkut nappaateqartut,
- Napparsimasut psykosemut qanittumik nappaateqartut,
- Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut, matumani inuit eqqarsartaatsikkut misissugassanngortinneqarsimasut inuillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi katsorsagassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut ilanngullugit eqqarsaatigalugit,
- Napparsimasut psykoseqartuunngitsut tarnikkut nappaateqartutut ima sakkortutigisunik ilisarnaateqartut, allaat inuunermik ingerlatsinissaminnut periarfissaminni annertuutigut killilersuiffigineqarlutik,
- Meeqqat inuusuttullu tarnikkut akornuteqartut nakorsiarittarlugit katsorsarneqartut inuusuttullu eqqarsaatigalugit inersimasutut ullukut unnuakkullu unitsinneqakulatigisut. Pisut sakkortunerusut Danmarkimi katsorsaanermut suli innersuunneqartariaqartassapput, nunami maani katsorsaanissamut periarfissap pilersinneqarnissaata tungaanut,
- Napparsimanermi ajornartorsiuutinik ikiortinneq,
- Tarnikkut ineriartornermi kinguarsimasut, tarnikkut nappaateqartutut ilisarnaatillit (qupp. 19).

2.5 Tarnikkut nappaatinut tunngasut qanoq isikkoqarnerat

Tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut killeqarnerattut tamanna peqqinnissaqarfiup tarnikkut nappaatit pillugit paasissutissaataanut aamma atuuppoq.

Kisitsisitigut paasissutissat tutsuvigineqartut tarnikkut napparsimasut amerlassusiannik ataatsimut takuutissut suli pigineqanngillat, tarnikkulli nappaatilinnut immikkoortortaqaarfik A1 missiliuussinikkut naliliivoq 2009-mi inuit inersimasut inuusuttullu 900-t missaanniittut, taakkulu tarnikkut nappaataat ima sakkortutigisut taakku Nummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmu, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmut A1-imut, peqqinnissaqarfiup distriktiini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinnut attuumassuteqarlutik imaluunniit napparsimasutut A1 aqutigalugu nakorsamit immikkut ilisimasalimmit imaluunniit inuusuttunik inersimasunillu tarnikkut

nappaatilinnik sullissivimmut siunnersortit sinerissami angalanerisigut malinnaaffigineqartut nalunaarsorneqarsimallutik.

Inunnit 900-t missaanniittunit taakkunannga 250-it missaasa Nuummi najugaqartuunissaat ilimagineqarpoq. Taamaalillutik tarnikkut sakkortuumik nappaatillit 2/3-ingajaasa missaat Nuup avataani najugaqartuupput.

Tarnikkut sakkortuumik nappaataagajunnerpaat nakorsamit immikkut ilisimasalimmit malinnaavigineqartut tassaapput:

- skizofreni
- nikallungarujussuartarnej
- tassanngaannartumik ataavartumilluunniit psykoseqartut allat
- nikallungasarneq (unipolar depression)
- kinaassutsikkut paatsiveerusimanerit pissusilersornikkullu allanngorerit
- atonerluinikkut/pinngitsuuisinnaajunnaarnikkut ajornartorsiutit.

Ilisimatusarnerup ulluinnarnilu nakorsiaritissarnerup takutippaat napparsimasorpassuit arlalinnik suussusersiivigineqarsimasut, napparsimasunilu tarnikkut akornuteqartuni pingaarnertut suussusersiineq tassaagajuttartussaasoq psykose imaluunniit kinaassutsikkut paatsiveerusimaneq, tulliullunilu suussusersiineq tassaassasoq atonerluinermik suussusersiineq. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmit aamma distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit oqaatigineqarpoq napparsimasuutimik ikinnerpaamik 50%-ii atonerluinermik aamma suussusersiivigineqarsimasut, tarnikkulli napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut eqqarsaatigalugit tassani amerlanerujusuit pineqartut.

Inuit inersimasut inuusuttullu 900-it missaat taakku tarnikkut sakkortuumik nappaateqartut saniatigut napparsimasorpassuit amerlassusii ilisimaneqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataatigut isumagineqarput, ass. Nuummi nakorsiararfimmi aamma peqqinnissaqarfiup distriktiisa nakorsiararfii. Inuit taakku tassaagajuttartussaapput inuit annikinnerusumik innarliisumik nappaatillit, soorlu:

- ersinermik sianiutilunnermillu
- annikinnerusumik nikallungasarnermik
- naleqqussarnermut qisuariarnermik
- annaasaqarnermut aliasuutinullu qisuariarnermik
- atonerluinikkut/pinngitsuuisinnaajunnaarnikkut ajornartorsiutinik.

Aamma ataasiakkaanik tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnik inoqarpoq assigiinngitsunik pissuteqarlutik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut attaveqarnissaminnik kissaateqanngitsunik. Tarnikkut nappaatilinnit taakkuninnga tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataaniittunit qassit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimanersut ilisimaneqanngilaq.

Meeqqani tarnikkut nappaateqarneq meeqqap qassinik ukioqarneranut, avatangiisaanut nalinginnaasumillu ineriartorneranut atatillugu paasineqartarpoq. Meeqqat tarnikkut nappaatigigajunnerpaasartagaat ullumikkut tassaapput:

- autisme
- ADHD (Attention Hyperactivity Disorder/aallussisinnaassuseqarnikkut akornuteqarnerit)
- nikallungasarneq
- psykose

- mutisme (pisuni aalajangersimasuni oqajuertarneq)
- sianiutilunnerit, OCD (Obsessive Compulsive Disorder)/eqqarsaatinik qimatsisinnaannginneq aalajangersimasumillu pissusilersortualerneq.

Meeqqat tarnikkut sivikitsumik ajornartorsiuteqartut meeqqallu soorlu nuannaannginermik, naarlunermik niaqorlunnermillu timikkut sumik pissuteqarneranik paasineqarsinnaanngitsunik, neriumajunnaatsiartarnernik, sivikitsumik aliasuttunik aliasunnermilluunniit qisuariarnermik ajornartorsiuteqartut imaluunniit meeqqat atornerlunneqarsimasut annersarneqarsimasulluunniit tarnikkut nappaateqarnerannik takussutissaqarfigneqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut attaveqartartuugajungillat.

Utoqqarni inersimasuni inuusunnerusunitulli nappaatit assigiinngitsut takuneqarsinnaapput, taakkunanili aamma ilaapput ajornartorsiutit utoqqaliartorneq peqatigalugu akulikilliarortartut:

- paatsiveerusimaarnerit,
- puiguttorneq.

2.6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut - immikkoortut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni suliassat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani (DIN-imi) tarnikkut nappaatilinnut nuna tamakkerlugu immikkoortortaqaarfimmi, Nuummi sinerissamilu illoqarfinni distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinni arlalinni suliarineqartarput. Taakkua saniatigut avataani suleqateqartoqarpoq, ilaatigut Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3, qaqutigullu Nykøbing Sjællandimi tarnikkut nappaatilinnut eqqartuusasaanermikkut inissinneqartunut suliassaqaarfimmi Sikringsanstalten, ilaatigullu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni Bisbjerg Hospital suleqatigineqartarlutik.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi kisitsisitigut naatsorsuinernik tutsuiginartunik ajoraluartumik peqanngilaq, matumani unitsitsinerit ullullu uninngaviusut ilanngullugit eqqarsaatigalugit, DIN-imilu suliat ilaasa piareersarnerannik suliaqarnermut atatillugu naatsorsorneqarput tarnikkut napparsimasunik unitsitsinerit tamarmiusut 1/3-iisa missaat kisimik DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut A1-imut unitsitsinerusimasut.

Tarnikkut nappaatilinnik unitsitsinerit sinneri DIN-ip immikkoortortaqaarfiinut allanut imaluunniit peqqinnissaqarfiup distriktiinut namminneq napparsimasuutiminnik tassanngaannaq unitsitsinernik isumaginnittartunut unitsitsinerusimapput, tamannalu pinngitsaaliinikkut unitsitsinernut aamma atuuppoq.

Taamaalillutik tarnikkut nappaatillit arlallit najukkani ataasiakkaani napparsimmavinni uninngasarput, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut A1-imut unitsitsisoqanngikkaluartoq. Pisuni taamaattuni tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfik katsorsaanermi aatsaat akuliutsinneqartarpoq katsorsaanernik allanngortitsinermi nakorsamut immikkut ilisimasalimmut attaveqarnissaq pisariaqartinneqaraangat, soorlu nakorsaatinik allanngortitsisoqarnissaa pisariaqartinneqarpat, imaluunniit napparsimasup nalinginnaasumik nakorsaatitornera aallarteqqinneqassagaangat.

3 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamaasa tarnikkut nappaatinik immikkoortortaqarfimmut unitsitsilluni katsorsaanikkut kiisalu inersimasunik, meeqqanik inuusuttunillu nakorsiartitsinerni qulaajaanikkut katsorsaanikkullu kiffartuussarai. Immikkoortortaqarfik aammattaaq tassaavoq tarnikkut napparsimasunik Nuummeersunik aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqarfiit sinnerinit innersuunneqartunik tiguisarnermi immikkoortortaqarfiusoq. A1-imi katsorsarneqartussanik massakkut utaqqisoqanngilaq. Immikkoortortaqarfiup ingerlataasa 2010-mi aningaasanut inatsit tunngavigalugu allannguuteqarnissaat naatsorsuutigineqanngilaq.

Tarnikkut napparsimasut uninngavigisartagaat tassaavoq inersimasunik inuusuttunillu 15-it sinnerlugit ukiulinnik napparsimasunik tassanngaannaq unitsinneqartunik tigooraavik. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup illutaa napparsimasullu allat nappaatertik tunngavigalugu pissusilersornerat meeqqat tarnikkut nappaatillit peqqissusiannik siuarsaasuunngimmata 15-it inorlugit ukiulinnik tassunga qaqutigunnaq unitsitsisoqartarpoq. Tamatuma pissuseqataa utoqqarnut annikinnerusumik atuuppoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfik immikkoortunut marlunnut avitaavoq, immikkoortumut ammasumut immikkoortumullu matoqqasumut. Immikkoortoq ammasoq napparsimasunut qulinut inisaaqarpoq, ininut kisermaattarissanut ininullu marluuttarissanut agguataagaasunik. Immikkoortoq matoqqasoq ininik kisermaattarissanik marlunnik kiisalu tassanngaannartumik unitsinneqartumut ataatsimut siniffissaqartitsilluni. Tassanngaannartumik unitsinneqartunik tiguisarfimmi siniffik aalajangersimasumik uninngasunut atorineqassanngilaq. Piffissamili 1/4-2009-mit 1/11-2009-mut matoqqasumi inissanik pisariaqartitsineq ima annertusimatigaaq matoqqasumi inissani marlunni taakkunani uninngatinneqarsinnaasut 35%-imik sinnerneqarsimallutik. Tamanna tassanngaannartumik tiguisarfimmi siniffiup atorneqarneratigut aaqqiivigineqarsimavoq.

Napparsimasut matoqqasumut unitsinneqartut amerlanersaat nappaatiminnik ilisimasaqartuunngillat, sakkortuumik psykoseqartut, eqqissisimanngitsut avammullu sammititaminnik qisuariartartut. Immikkoortoq matoqqasoq parnaarneqarsinnaavoq, tassanilu napparsimasup pisariaqalerfiatigut aalaakker-nissaanut periarfissaqarpoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut A1-imut unitsitsinerit suussusersiinerillu Tabel 3.1-imi aamma Tabel 3.2-mi takuneqarsinnaapput.

Tabel 3.1 DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut (A1-imut) unitsitsinerit

	2004	2005	2006	2007	2008
A1-imi napparsimasut uninngasut qassiussusiat (angerlartitsinerit)	265	239	254	264	207
A1-imi ullut unninngaffiit	3.828	3.657	3.854	3.727	3.492
Piffissap uninngatitsiviusup agguaqatigiissillugu sivissusia (ullut)	14,4	15,3	15,2	14,1	16,9
Ullukkut katsorsarneqarnermut nuuttut	51	26	33	24	13

Paasisaqarfik: Kisisitsitigut paasisutissat 2002-2007-imeersuupput, nalunaarusianit naatsorsuusianillu assigiinngitsuneersuullutik Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmeersut, sanilliussineq.

Napparsimasunik ataasiakkaanik unitsitsinerit ullunit marlunnit qaammatinut aarfineq pingasunut allanngoraput. Tarnikkut nappaatillit napparsimasunut timikkut nappaatilinnut sanilliullutik ataatsimut

isigalugu piffissami sivilukullutumi uninngasartuupput, tamannalu pingaartumik immikkut iliuuseqarfingeqartunut (tarnikkut napparsimasunut eqqartuussaaniemikkut innissineqartunut) atuuppoq. Immi-kkoortoq 5.5 takuuk. Matumani oqaatigineqassaaq tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaniemikkut inis-sineqartut napparsimasut A1-imut unitsineqartartut eqqarsaatigalugit taakku amerliartormata.

Napparsimasut unitsineqartartut agguaqatigiissillugit 2009-mi oktoberimi 33-nik ukioqartarput. Siu-sinnerusukkut aamma paasineqarsimavoq tarnikkut nappaatillit unitsineqartut agguaqatigiissillugit ukiui appassisuusut, Skandiaviami nunani unitsineqartartunut 40-kkunnik ukioqartartunut sanilliullu-git.

Tabel 3.2 Napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi A1-imi unitsin-neqartunut piffissami 2004-mit 2008-mut suussusersiinerit nalinginnaanerpaat

Pingaarnertut neq (ICD 10)	suussusersii- Ateq	Qassiuss.
F2	Skizofreni assigisaanillu psykoseqarnerit	52 %
F4	Eqqissisimanninneq stressimullu attuumassu- teqartut	11 %
F1	Tarnikkut ajoqutit timimut attumassuteqartumik pis- suteqartut	7 %
F6	Inuttut kinaassutsimi pissusilersornermiluunniit akor- nutit allannguutillu	6 %

Paasisaqarfik: Landspatientregistret.

Landspatientregisterimi nalunaarsuineq tamakkiisuunngikkaluartoq Tabel 3.2 tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut unitsitsinernut pissutaanerpaasut suunerannik ilimanarsisitsisuuvoq. Taku-neqarsinnaavoq napparsimasut unitsineqartut amerlanersaat skizofrenimik imaluunniit tassunga as-singusumik tarnikkut sakkortuumik nappaateqartuusut: Napparsimasut unitsineqartut eqqissisimann-ginnermik imaluunniit stressimut attuumassuteqartumik ajoquteqartut aamma tassangaannartumik qasusimasutut suussusersiivigineqartut psykoseqartutut aamma suussusersiivigineqarsimassapput.

3.1 Immikkoortortaqarfiup A1-ip illutaa

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip illutaa napparsimasut amerlassusiat eqqarsaatigalugu tattorliuuffiuvoq, atugassarititaasullu nunani tamani tarnikkut napparsimasunik katsorsaanermi avatangiisinut piunasaqaatinik eqqortitsisuunatik, tassami:

- Napparsimasut ininut marluuttarissanut unitsineqarsinnaammata.
- Napparsimasut pinngitsaaliinnikkut unitsineqartut, pinngitsaaliinnikkut uninngatinneqartut, par-naarussaaniissamat taarsiullugu uninngasut imaluunniit eqqartuussaaniemikkut inissineqarsimasut silamut silaannarissumut aninissaminut periarfissaat killilerujussuummata, tassami Tarnikkut Nap-paatilinnut Immikkoortortaqarfik A1 silami aneerfiusinnaasumik avammut matoqqasumik peqanggim-mat.
- Immikkortumi matoqqasumi sulisut napparsimasullu isumannaallisaavigineqarnerat sukumiisuun-gilaq, qimaanissamat periarfissalunnaa pissutigalugu.
- Immikkoortortaqarfik tattorliuuffiuvoq, napparsimasullu ataasiakkaat namminerisamminnik iserfis-saqangillat, tamannalu napparsimasunut allanut sulisunullu annertunerusumik qunusaarisarnermik annersaasarnermillu kinguneqarsinnaalluni.

Immikkoortortaqarfimmi "inuusuttut inaannik" sullinniakkanut taakkununga immikkut aqqissuus-saasumik peqarpoq. Ataatsimut isigalugu napparsimasut inimik tunineqarnerannut atatillugu immikkut pisariaqartitat isiginiarnissaannut periarfissaqangilaq. Inimik tunineqarnermi aalajangiisutuaq tassaa-voq napparsimasup qanoq issusia taamalu nappaatip massakkut sakkortussusia.

Immikkoortup matoqqasup pilersinneqarnerata kingornatigut napparsimasunik immikkoortumut matoqqasumut nuussisariaqartarneq qaqutigoortorujussuanngorsimavoq, suliassaqarfimmili tassani siunissami pisariaqartitsinermut aamma apeqqutaavoq tarnikkut allaassutilinnut pinerluuteqarsimasunut isertitsivimmik Nuummi sanasoqassanersoq, tassami sanasoqanngippat tamanna tarnikkut nappaatilinnut immikkoortumut matoqqasumut inissiinissamik pisariaqartitsinerup annertusineranik kinguneqartussaammat.

Ataatsimut pilersaarusiame tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfik nutaaq ullutsinnut naleqqut-toq pilersaarusiorneqarsimavoq, 12-inut inissalittut angissusilerlugu. Pisariaqartitsineq taanna 2007-ip tungaanut ullunik uninngavinnik atuineq 2015-inut missiliuussinikkut annertussusilerlugu eqqoriarneqarsimavoq. Pilersaarutip ilaatut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmi tassanngaanartumik tiguisarfimmi ataatsimik siniffissaqartitsissaaq. Tamanna piviusunngortinneqarsimannngilaq, ilaatigut katsorsaanerup ataqatigiinneqartumik ingerlanissaanik isiginninneq aallaavigalugu. Tamakua saniatigut ininik nakorsiarlutik katsorsartikkiartortunut atugassanik arfineq pingasunik, allaffinnik sulisullu inissaannik arlalinnik pisariaqartitsisoqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq.

3.2 Sulisunik amerlassusiliineq sulisorineqartullu

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup qanoq ittuussusia pissutigalugu tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfik timikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmut angissutsimigut assigisaminit amerlanerusunik sulisoqarnissaa pisariaqarpoq. Immikkoortortaarfimmi tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerme nakorsat immikkut ilisimasallit, tarnip pissusiinik ilisimasallit, isumaginninnermi siunnersortit, ergoterapeutit, peqqissaasut, peqqissaasut ikiortaat allallu atorfeqartitaapput. Tabel 3.2.1 pissusiusunik 1. december 2009-mi sulisoqarnikkut atuuttunik takutitsivoq.

Tabel 3.2.1**Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmi 1. december 2009-mi sulisoqarnik-
kut inissisimaneq**

Atorfiup suussusia	Atorfiit akissarsianut aningaliissutit aallaavigalugit	Atorfiit inuttalerneqarsimasut*
Tarnikkut napparsimasunut aqutsisutut nakorsaaneq (tarnikkut nappaatini nakorsaq immikkut ilisimasalik)	1	1
Nakorsaanerit/tarnikkut nappaatini nakorsat immikkut ilisimasallit	3	1,5
Nakorsaaraq	3	2
Tarnikkut pissutsinik ilisimasallit pisortaat	1	inuttaqanngilaq
Inersimasunut tarnip pissusiinik ilisimasalik/meeq-qanut tarnip pissusiinik ilisimasalik	2 / 1	2 / 0 (fra 1712-09)
Isumaginninnermi siunnersorti	2	2
Peqqissaasuuneq	1	1
Immikkoortortaarfimmi peqqissaasoq	1	1
Peqqissaasoq	9	8
Peqqissaasumut ikiorti	9	10 ilanngull. **
Paaqqutarinnittoq	0	0
Ergoterapeut	1	1
Ergoterapimi isumaginninnermi perorsaasoq	3	3
Katillugit	37	33,5

* paasisstissat taakku 1/12-09-mi immikkoortortaarfimmi pisortaqatigiinneersuupput

** ataaseq isumaginninnermi perorsaasutut ilinniarsimasoq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut piffissami sivisuumi sulisunik immikkut ilinniagaqarsimasunik aamma/imaluunniit tarnikkut nappaatilinnik sullissinnerup iluani misilittagaqartunik amigaateqarfiusimapput. Atorfinitsitsisarnerpassuit piffissamut sivikitsuinnarmut atuuttarput. Sulisoqarnikkut aalaakkaanngissutsip tarnikkut nappaatillit eqqissisimasunik aalaakkaasunillu avatangiiseqarnissaminnik sulisunillu nakkutillillutik pisut ajorseriarnissaannik pinaveersaartitsisinnaasunik taamalu paaqqutarinnermi pinngitsaaliinermik atuisariaqarunnaarsitsisunik immikkut pisariaqartitsisut eqqarsaatigalugit taakku assut sunniisimapput.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfik piffissani siviisorujussuarni peqqissaasunik, pingaartumillu peqqissaasunik immikkut ilinniagaqarsimasunik, amigaateqarnermit sunnerneqarsimasarsimavoq. Immikkoortortaarfup pisortaqatigiivinit oqaatigineqarpoq paaqqutarinninnerup iluani 2005-imi nalunaquttap akunnerinit atugassatut aalajangersaneqarsimasunit 72%-it, 2006-imi 76%-it, 2007-imi 71%-it, 2008-mi 83%-it 2009-milu (1/12-09-p tungaanut) 90%-it inuttaqartinneqarsimasut. Immikkoortortaarfimmi atorfiit inuttaqanngitsut, napparsimasoqarnera immikkoortumilu matoqqasumi ulapaarnerunerup kingunerisaannik qaangiuttoornermut kontomi ataavartumik atuinerusoqartuarsimavoq 1,5 mio. kr.-t missaannik.

Peqqissaasutut atorfiit inuttaqanngitsut sulisoqatigiikkuutaanik allanik inuttalerneqartarput, amerlanertigut annikinnerusunik pisinnaasalinnik – ilaat immikkut suliassap iluani misilittagallit allallu misilittagaqanngitsut. Pisut ilungersunarsiffiini immikkoortortaarfik sulisunik ilinniagaqarsimannngitsunik paaqqutarinninnermi suliassanik isumaginnittussanik atorfinitsitsisariaqartarsimavoq.

Immikkoortortaarfup taartaasartunik sulisussarsiortarfiit atorsimavai. Taamatut ilungersunartorsiornerup kiisalu sulisunik ilinniagaqarsimasunik ataatsimut amigaateqarnerup sulinnermi avatangiisit pitsaanngitsup tungaanut sunnersimavai, sulisullu atorfinni tigummiinneqarnissaat ajornakusuuler-

sissimallugu, tamatumunngalu peqatigitillugu sulisunik immikkut suliassamut tassunga pissarsiniarneq ajornakusuulersissimallugu, taamalu pissutsit ajorsiartuinnarsinnaanerata nassatarisinnaallugu.

Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik suliqaartut kiisalu tarnikkut nappaatilinnik paaqqutarinninnermik immikkut ilinniagaqarsimasut immikkut ittunik tapilerneqarsimapput. Tapit taakku immikkut suliassaqaarfimmut tassunga sulisussarsiniarnermut kissaatigineqartut imaaliillaannaq sunniteqarsimanngillat.

Sulinermi atugassaarititaasut oqimaatsut napparsimakulasoqarneratigut takuneqarsinnaagajuttarput. Napparsimaneq pissutigalugu sulinnginnerit pillugit kisitsisitigut takussutissat massakut pigineqannngillat, immikkoortortaqaarfiulli pisortaa missingiilluni naliliivoq kisitsisit taakku timikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi kisitsisinit qaffasinnerujussuusut.

3.3 Nakorsat

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi nakorsat immikkut ilisimasallit nakorsaaqqallu makuninnga suliassaqaarput:

- Napparsimasunik immikkoortortaqaarfimmut unitsinneqartunik qulaajaaviginninneq, suussusersiniarneq katsorsaanerlu
- Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi napparsimasunik sapaatip akunneranut sisamariarluni takusaasarnikkut nakkutiginninneq
- Peqqinnissaqaarfiup distriktiinut tarnikkut napparsimasut Nuup avataaniittut pillugit attaveqakulaneq/ullut tamaasa attaveqarneq
- Distriktini nakorsanut distriktinilu sulisunik allanik tarnikkut nappaatilinnik/ajornartorsiutinik suliqaartunut assigiinngitsutigut siunnersuineq ilitsersuinerlu.

3.4 Tarnip pissusiinik ilisimasalittut sulineq

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfik tarnip pissusiinik ilisimasalinnik sisamanik sulisoqartussaavoq, meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmut ataatsimut, inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisimasalimmut ataatsimut aamma inersimasunut tarnip pissusiinik ilisimasalinnut marlunnut agguataarsimasunik.

Inersimasunut inuusuttunullu tarnip pissusiinik ilisimasallit suliassaannut ilaatigut makku ilaapput:

- oqaloqatiginninnerit tarnikkullu pissutsinik misiliinikkut qulaajaaneq suussusersiniarnerlu,
- napparsimasut pillugit oqaaseqaatit kiisalu misiliinnermi nalunaarusianik suliqaarneq,
- oqaloqatiginninnerit katsorsaaneranut tapersersuinernullu tunngasut, ilaatigut inuit ataa-siakkaarlugit ilaatigullu immikkoortukkuutaartunik,
- suliatigut ineriartortitsinnermut peqataaneq kiisalu assigiinngitsunik sulialinnik atuartitseqatiginninneq,
- suliqaqatigiit allat imaajaasillugit oqaloqatigineqartarneri,
- assigiinngitsunik suliallit ininut pulaaqattaarnerini, katsorsaaneranut atatillugu ataatsimiinnerni kiisalu inissiiniarluni ataatsimiinnerni peqataanerit,
- aliasuteqarnermi qisuariartoqarnerani, soorlu imminoriartoqarnerani Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqaarfinni allani nakkutilliineq,
- napparsimasut pillugit avataanit suleqatinut siunnersorteqarnikkut ikiuunneq.

Meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalik peqqinnissaqaarfiup distriktiinut angalanerni meeqqanut tarnip nakorsaa peqatigalugu angalaqataasarpog (immikkoortoq 5.1 takuuk), kiisalu meeqqanut tarnip pis-

susiinik ilisimasalik inuusuttunullu tarnip pissusiinik ilisimasalik meeqqat inuusuttullu tarnikkut ajornartorsiateqartut pillugit kommuninik suleqateqarnermi peqataasarpoq.

Tarnip pissusiinik ilisimasalittut atorfiit arlallit 2008-mi februarimili inuttaqarsimanatilluunniit taartaasunik inuttaqartarsimapput.

3.5 Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaartitsineq eqaarsaartitsinerlu

Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaartitsineq napparsimasunik ulluunerani aamma ulloq unnuarlu immikkoortortaqaarfimmuut unitsinneqarsimasunik misissuinermut, qulaajaanermut katsorsaaneremullu atorneqartarpoq. Aammattaaq nakorsiaartitsilluni katsorsaaneremi tallimanut inissaqaartitsisoqarpoq, distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineremi napparsimasunut piffissami sivikinnerusumi sukumiisumik katsorsaaneremik iluaqutiginnissinnaasutut nalilerneqartunik katsorsaaneremi neqeroorutitut ilassutitut atorneqartartunik.

Sammisassaqaartitsineq immikkoortortap katsorsaanerullu tamarmiusup ilagaa, tassanilu napparsimasut ilisarnaataannik, pisinnaasaasa qaffasissusiannik ulluinnarnilu ingerlatat iluanni, niuerniarnermi illoqarfiliarnermilu, nerisassiornermi, ataatsimoortukkuutaanik allanik ataatsimuualaaqateqarnermi, pinnguarnermi, sanalunnermi, assassornermi assigisaannilu inuttut pisinnaasaannik misissuinissamut misiliinissamullu periarfissaqarluni. Tallimannqornerni ualit tamaasa uninngasunut uninngasimasunullu katerisimaartitsisoqartarpoq cafemik taaguutilimmik. Cafe taanna napparsimasunit ilisarisanerqarluarpoq ornigarneqarluartarlunilu. Sulisut tassani napparsimasunut distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissineremi piffissat ilaanni takkutinngitsoorsimasunut attaveqarnerminnik pilersitseqqinnissaminut pingaaruteqartumik periarfissaqalersarput.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineremut tunngasut iluanni eqaarsaartitsisunik atorfinitsitsineq nutarfasisippoq. Taannali nutaamik pilersitsineruvoq pingaaruteqartoq, tassami tarnikkut nappaatiledatigiikkuutaat tamarmik timimik atuinerup katsorsaaneremut ilaananeramik iluaqutissarsiviginnittarmata. Napparsimasoqatigiikkuutaani taakkunani, soorlu nikallungarsarnermik nappaateqartuni, timimik atuneq nappaammik sakkukillisisinnaasoq paasineqarsimammat.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineremi eqaarsaartitsineq timip/tarnip ataqatigiinneqarnerannik aallaveqarpoq, nukissat timimiittut, napparsimasut iliuuseqarnissamut periarfissaasa pitsaassuseqartumillu inuuneqarnerisa ineriartortinneqarnissaat siunertaralugu. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineremi eqaarsaartitsineq misissuineremut, qulaajaanermut, napparsimasut ulluunerani aamma ulloq unnuarlugu immikkoortortaqaarfimmuut unitsinneqarsimasunik naliliineremi katsorsaaneremilu kiisalu distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineremi atorneqartarpoq.

3.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqaarfimmi A1-imi isumaginninnikkut siunnersuineremik suliaqarneq

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani isumaginninnermi siunnersortit marluk atorfeqartitaapput. Isumaginninnermi siunnersortit taakku marluk timikkut tarnikkullu suliaqarfiit suliaqarfisarpaat.

Tarnikkut nappaatillit A1-imit angerlartinneqarnermik kingornatigut isumaginninnikkut tapersorsor-neqarnissaq ikiorsiiniutigineqarfigneqarnissarlu pisariaqartittarujussuaat. Taamaattumik isumaginninnermi siunnersortit katsorsaanerup ingerlanerani siusissukkut peqataatinneqalersarput.

Isumaginninnermi siunnersortit Kalaallit Nunaanni tamarmi kommuninik suleqateqarneq eqqarsaatigalugu attaveqataapput, taamalu siunnersuineq, ilitsersuineq napparsimasullu uninngatinneqarnerata angerlartinneqarneratalu nalaani isumaginninnikkut ajornartorsiuinik suliarinninneq nammineq sullivimmi suleqatigisartakkat suleqatigisartakkallu avataanerssut suleqatigalugit suliarisarpaat. Pineqartut tassaasinnaapput nalunaarutiginninnerit (sulisilluni ajoqusernermik nalunaarutiginninneq, suliat annersarneqarsimasunut taarsiissuteqarneremut tunngasut), qinnuteqaatit (iluqausersuutinik, an-

gerlarsimaffimmi ikiortilerneqarnissamik, uninnganerup nalaani kaasarfimmiussanik, erninermut atatil-lugu ullormusianik, napparsimanerup nalaani suliffeqanngikkallarnermi pisartakkanik, isumaginninner-mi siusinaartumik pensionisianik, piginnaanngorsaqinneqarnissamik imaluunniit innarluutillit pillugit peqqussummi nr. 7-imi pineqartunut ilaatinneqalernissamik), aammaattaaq isumaginninnermi oqartussaasunut meeqqat il.il. pillugit nalunaarutiginninnerit ilisimatitsissutiginninnerillu.

3.7 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi tarnikkut nappaati-linnik sullissinnermi nakorsiertitsisarneq

Ilaatigut Nuummit ilaatigullu peqqinnissaqarfiup distriktiinut inersimasunik, meeqqanik inuusuttunillu nakorsiertitsisarneq inini tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut atatil-lugu nakorsanut, tar-nip pissusiinik ilisimasalinnut isumaginninnermilu siunnersortinut aqqissuunneqarsimasuni ingerlan-neqartarpoq.

Nakorsiertarfiup ataatsimiittarfiani tarnikkut nappaatilinnik telemedicin atorlugu nakorsiertitsinnermi atortut ikkussuunneqarsimapput. Atortut taakku oqarasuaatip mailillu atorneqarnerattut atorneqartar-put, tamatiguunngitsorli. Atortut taakku atorlugit Risskov tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermi-kkut inissinneqarsimasut pillugit qaammammut ataasiarluni pisariaqalerfiatigullu ataatsimeeqatigi-neqartarpoq. Atortut taakku tamatuma saniatigut sinerissamik suleqateqarnermi ataatsimiinnernut atatil-lugu atorneqartarput, aammali nakorsiertunik naliliinernut napparsimasunillu oqaloteqarnermut atorneqartarlutik.

3.8 A1 ilinniartitsivittut

A1 peqqissaasunngornianik, peqqissaasunut ikiortinngornianik portørinngornianillu ilinniartitsivittut atorneqarpoq. Immikkoortortaqarfimmi peqqissaasumik ilinniartitsinnermut akisussaasumik atorfinitsit-sisoqarsimanngilaq, taamaattumillu atuartitsinikkut ilitsersuinikkullu suliassaq taanna immikkoort-ortaqarfimmi paaqqutarinninnermik sulisuniilluni.

3.9 Tarnip nakorsaasa peqqinnissaqarfiup distriktiinut angalasarneri – ”Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi sinerissamut angalasarnerit”

Napparsimmaviit amerlanersaat tarnip nakorsaanut ukiumoortumik orninneqartarput.

Taanna tassaasinnaavoq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut napparsimasunut nakor-saanagerit ilaat sinerissamut angalasoq, tassaagajuttarlunili tarnip nakorsaa Danmarkimeersoq, angala-nernik taakkuninnga isumaginnittoq. Immikkut ilisimasallit sinerissami angalanissamut tikisinneqartut tassaagajuttarput Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi A1-imi siusinnerusukkut atorfeqar-titaasimasut, distriktineereersimasut, taamaalu napparsimasunik ataasiakkaanik siumut ilisimasaqare-ersut.

Angalanerni tarnikkut napparsimasut ilisimasaqarfigeriikkat napparsimasullu distriktini nakorsanit nutaamik innersuunneqarsimasut misissorneqartarput. Napparsimasut nutaamik innersuussat suus-susersiniarnermik qulaajaanermillu ingerlatsivigineqarajuttarput, nakorsaatitortitsinikkullu katsorsaa-neq aallartinneqartarluni, napparsimasullu ilisimaneqareersut misissorneqarajunnerusarlutik katsor-saanagerup ingerlareersup naliliiffigeqqinneqarnissaanik pisariaqartitsineq tunngavigalugu.

Tabel 3.9.1 Tarnip nakorsaata immikkut ilisimasallip sinerissamut angalaneri

	2004	2005	2006	2007	2008
Immikkut ilisimasallit sinerissami angalaneri (sap. ak.)	28	22	33	21,5	23,5

Paasisaqarfik: Paasisutissat taakku 2004-5-imi DIN-imeersuupput, 2006-2008-milu Peqqinnissaqarfiup aqutsisoqarfianeer-suullutik.

Napparsimasunut innersuunneqartunut 20-nut sapaatip akunnera ataaseq naliliinernut assigisaannullu immikkoortinneqartarpoq. Najukkami sulisut ilisimasaqarnerat napparsimasullu pillugit ilassutaasunik paasisutissiisinaanerat nakorsaasersuinerillu nutaat kaammattuutillu suliarineqarnissaat malinnaavigneqarnissaallu immikkut ilisimasalittut angalasunut pingaartuuvoq. Tassani tarnikkut nappaatilinnut angerlarsimaffimmi peqqissaasut sulisullu allat distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulisut pingaaruteqartutut inissisimapput, napparsimasut inuttut atugaannik najukkamilu tapersersuissamat periarfissanik sukumiisumik ilisimasaqarnertik pissutigalugu.

4 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq Nuummi (Ikaarsaarfimmi) aamma sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffinni peqqissaanikkut sulinermut ataatsimut taaguutaavoq. Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngasuunngitsunut neqeroorutaavoq.

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi makku ilaapput:

- Napparsimasunik tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnik akulikitsumik attaveqarfigineqartarnissaminnik tapersersorneqarnissaminillu pisariaqartitsisunik nakorsartitsisarneq.
- Distriktini ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik immikkut iliuuseqarfigineqartariaqartunik (tarnikkut napparsimasunik eqqartuussaaneermikkut inissineqarsimasunik) nakorsartitsisarluni katsorsaaneq aamma isumagineqarpoq.

Tarnikkut nappaatillit distriktiniittut eqqarsaatigalugit nakorsat distriktini pineqartuniittut tassaapput katsorsaaneermut akisussaasut, napparsimasulli Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi sullinneqartut eqqarsaatigalugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaarfik A1 tassaalluni akisussaasuusoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi periaatsit ilisimatuussutsikkut uppersaasersugaasut, ataasiakkaat inuttut atugaannik ataatsimut paasinninnermut naleqqussagaasut atornerput (ilanngussaq 3 takuuk). Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi katsorsaaneq distriktimi sullissinermi sulisut, distriktini nakorsat Tarnikkullu Nappaatilinnut Immikkoortortaarfimmi nakorsat immikkut ilisimasallit akornanni suleqatigiinnikkut ingerlanneqarajuttarpoq.

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullinnermi sullinneqartut suussusersiinikkut tarnikkut napparsimasunik sullissinermi nakorsamit immikkut ilisimasalimmit qulaajaavineqareersimasuusarput, tarnikkullu napparsimasutut katsorsarneqartarlutik tamip nakorsaanik isumagineqartunik. Taamaattorli napparsimasunik ataasiakkaaqsinnaavoq distriktimi sullissinermi sullinneqartunik tarnikkut nakorsamit immikkut ilisimasalimmit misissorneqarnissaminnik utaqqisunik. Nakorsat, tarnikkut napparsimasunik sullissinermi angerlarsimaffinni peqqissaasut sulisoqatigiikkuutaallu allat tarnikkut nappaatilinnik sullissisut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaarfimmi A1-imi tamip nakorsai paaqutarinninnermilu sulisut qanimut suleqatigisarpaat. Attaveqatigiinneq ingerlaavartuuvoq kiisalu tarnikkut napparsimasuni ataasiakkaani tassanngaannaq ajornartorsiuteqalerneq ajorseriarnerluunniit apeqqutaasarluni. Attaveqatigiinneq taanna oqarasuaat, mail aamma telemedicin atorlugit ingerlanneqartarpoq.

Katsorsaanerup nammineq saniatigut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq tassaavoq suleqatigisartakkanut ataqatigiissaarinikkut suliassaq pingaaruteqartoq, taamaalillunilu tarnikkut napparsimasunik distriktini sullissinerup nammineq ilumi avataanillu suleqatigisartakkanut siunnersuinermik, ilitsersuinermik, atuartitsinermik siunnersuinermillu suliassat aamma isumagisarai.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq nammineq avatangiisini tapersersuinermik katsorsaaneermillu neqeroorutit ataasiakkaat pisariaqartitaannut naleqqussagaasut pillugit paasiuminartunik neqerooruteqartassaaq. Siunertaasoq tassaavoq utersaartoornissamik pinaveersaartitsineq, pisinnaasaqassutsimik sungiusaaneq nappaatillu innarluutigilersitaanut illua'tungiliussineq. Suliassaq anertoq tassaavoq tarnikkut nappaatilinnut attaveqarnermik ataavartitsineq, tassami napparsimasup katsorsaasullu akornanni pitsaasumik suleqatigiinneq katsorsaaneermi pitsaasumik angusaqassagaanni pisariaqartuummat.

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermut attuumassuteqartut tamangajammik nakorsaatitortillugit katsorsagaapput, amerlanertigut nakorsaatiniq antipsykotiskiusunik. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi suliassaq annertoq tassaavoq napparsimasut nakorsaatitorlutik katsorsartinnermiitiinnarniarnissaat, utersaartoorsinnaaneq nappaatilluunniit ajorseriarsinnaanera pinaveersimatinniarlugit. Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq naliliivoq suliassat nakorsaatitortitsilluni katsorsaaneermut attuumassuteqartut piffissatigut nukissat tamarmiusut 70 pct.-iisa missaannik atuiffiusartut.

4.1. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq aqutsinikkut Dronning Ingridip Napparsimavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfiup A1-ip ataaniippoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq 2003-miilli illutamigut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfiup avataaniilersimavoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq Nuup qeqqani illumiippoq. Illu taanna tassaavoq ilaqutariit ataatsit illuat, napparsimasunik oqaloqatiginninnermi eqqissisimanissaq eqqarsaatigalugu sulisunut pitsaanerpaajunngitsunik periariffissiisoq.

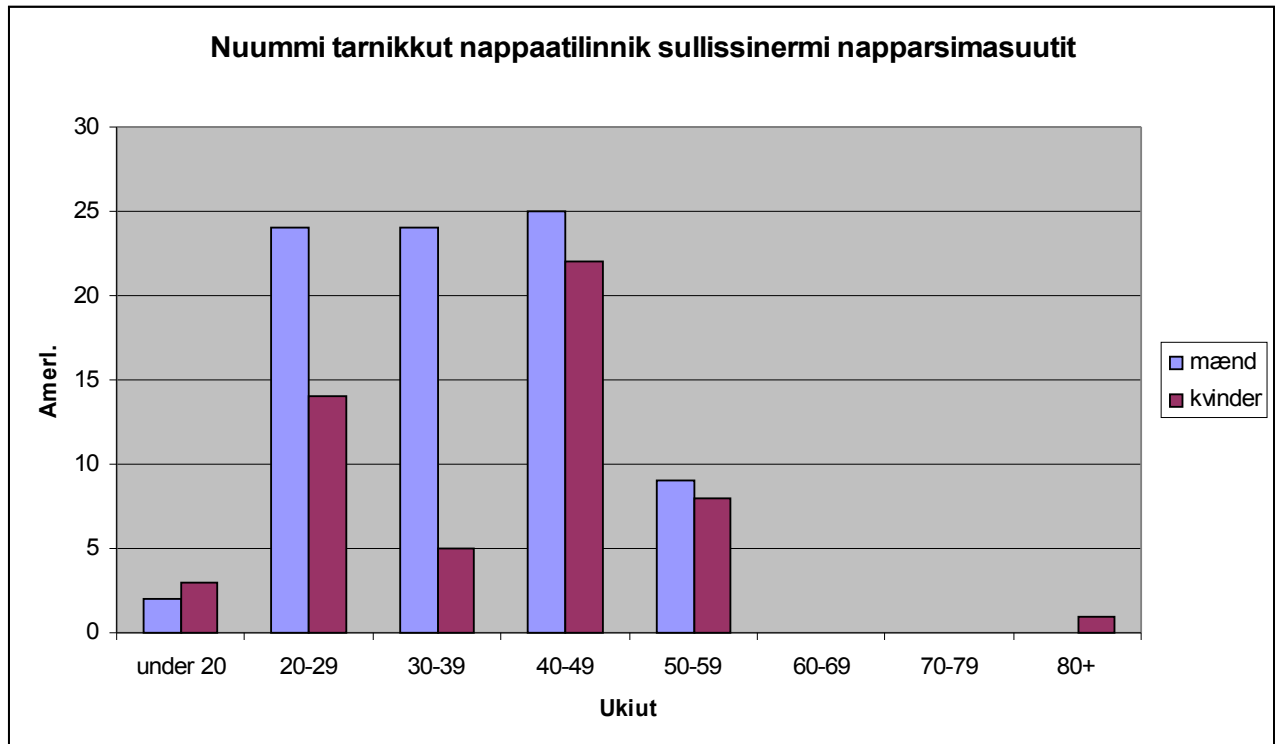
Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq ulluunerani neqeroorutaavoq ulluinnarni tamani nal. 8-p 16-illu akornanni ammasartoq. Ammasarfiup nalinginnassup avataatigut (unnukut, unnuami sapaatillu akunerisa naanerini) tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi sulisut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfik A1 aqutigalugu attaveqarfigineqarsinnaapput. Sulisut tassaapput distriktimi sullissinermi peqqissaasut pisortaat ataaseq, peqqissaasoq ataaseq peqqissaasumullu ikiortit pingasut. Taakkua saniatigut nakorsaraq/nakorsaaneq, tarnip pissusiinik ilisimasalik, isumaginninnermi siunnersorti, sammisassaqartitsisoq eqaarsaatitsisorlu ilaatinneqarput.

Distriktimi sullissinermi peqqissaasut pisortaattut atorfik 1. november 2009 aallernerfigalugu katsorsaaneermi peqqissaasutut pisortatullu atorfiunerminut taamaallaat tassaalerpoq aqutsisutut atorfik, sulisunut, pingaartumik sinerissamiittunut siunnersuineramik iiltersuinermillu suliassa qarfiusussa, tamatumunnga tunuliaqutaalluni suliassa qarfiup ineriartorteqqinneqarneranik katsorsaaneq tunartaarisassanik suliqaarnikkut piorsaanikkullu qulakkeerinnissamik pisariaqartitsineq.

Napparsimasoqatigiit distriktimi sullissinermut attuumassuteqartut tassaaneerupput inersimasut napparsimasut (15-it sinnerlugit ukiullit) tarnikkut sakkortuunik ataavartunillu nappaatillit, soorlu skizofrenimik, psykosemik ataavartumik kinaassutsimik allanngortitsisartumik ilaqarsinnaasumik. Napparsimasut ikinnerusut allangoriataartarnermik nappaatillit (nuannaarujussuarnermit nikallungarujussuarnermut) imaluunniit nikallunganermik nappaatillit ilaatinneqarput, tarnikkullu nappaatileqatigiit allat soorlu ersinermik, annikinnerusumik nikallunganermik, puiguttormik sianiutilunermillu nappaatillit ikittuinnaat ilaapput.

Nuummi distriktimi sullissiviup 2010-p aallartinnerani tarnikkut napparsimasut 145-t kiffartuussarai. Napparsimasut kiffartuunneqartut amerlassusiat taanna ukiuni arlaqartuni aalaakkaasimavoq. Taamaattumik napparsimasut amerlanerpaaffissaat aalajangersassallugu pisariaqarsimanngilaq. Distriktimi sullissinermi sulisumut ataatsimut naatsorsuullugu napparsimasut 30-t 40-llu akornanniippoq, Nunanilu Avannarlerni pissutsinut sanilliullugit amerlallutik.

Assiliartaq 4.1



Assiliartami 4.1-imi Nuummi tarnikkut napparsimasunik distriktimi sullissinermi 2009-mi sullinneqartut ukiumikkut agguataarsimanerannik takutitsisumi takuneqarsinnaavoq angutit napparsimasut amerlanerussuteqartut (62%). Assiliartap tamatumunnga peqatigitillugu takutippaa angutit ukiumikkut appasinnerulaartut, tassalu agguaqatigiissitsinermi 38-nik ukioqartut arnat 41-nik ukioqartut. Utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit distriktimi sullissinermi ilaangilluinnangajapput.

Napparsimasut distriktimi sullissinermit attuumassuteqartut namminerisaminnik ineqarajuttuupput ilaqtaminniluunniit najugaqartuullutik. Taamaattorli amerlangaatsiartorsuit, maannakkuugallartoq 27 pct.-it, najugaqarfinni imaluunniit isumaginninnermi nuna tamakkerlugu tarnikkut napparsimasunik paaqqinniffinni (Aaqami Ajamiluunniit) najugaqartuupput.

Napparsimasut distriktimi sullinneqartut amerlanersaat distriktiminni sullissiviup initaanut namminneq orniguttarput, ikittuinnaallu namminerisaminnik angerlarsimaffimminnut ominneqartarlutik. Sulineq napparsimasup pisariaqartitai aallaavigalugit ilusilersugaavoq, taamaalilluni ullup qeqqata siorna napparsimasut eqiingavallaanngiffigisaat nakorsaatit immikkoortiterneqarfiinut ikioraarnermut, suleqatigisartakkanut, aqutsinermi allaffissornikkut suliassanut il.il. atorneqartarluni. Napparsimasunut toqqaannartumik attaveqarfiginninneq pingaartumik ullup qeqqata kingornani ualikkut ingerlanneqartarpoq.

4.2 Distriktini illoqarfinni Nuup avataaniittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq

Sinerissami napparsimasut Nuummi napparsimasut assigaat. Napparsimasut taakkunani namminerisamik iniminni, ilaqtutani, najugaqatigiiffinni najugaqarfinniluunniit aamma najugaqartuupput.

Peqqinnissaqarfiup distriktiini tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq nakorsanit isumagineqarpoq, peqqinnissaqarfimmi sulisut allat qanimut suleqatigalugit.

Qaqortumi, Paamiuni, Maniitsumi, Sisimiuni, Aasianni Ilulissanilu peqqinissaqarfiup distriktiini tarnikkut napparsimasunut angerlarsimaffinni peqqissaasoqarpoq/peqqissaasunut ikiorteqarpoq/ikiorteqarpoq tarnikkut nappaatiliinnarnik suliaqartunik, napparsimasunullu taakkulu ilaqutaannut qanimut attaveqartunik. Illoqarfinni amerlanerpaanik tarnikkut nappaatileqarfiusuni peqqinnissakkut sulisut allat aamma ilaatinneqarput. Illoqarfinni mikinerusuni angerlarsimaffinni peqqissaasoq tassaasarpoq timikkut aamma tarnikkut nappaatinik suliarinnittartoq. Ittoqqortoormiini, Qeqertarsuarmi Tasiilamilu angerlarsimaffinni peqqissaasoqanngilaq. Taakkunani peqqinissaqarfiup distriktiani sulisut tassaapput suliasaminnut allanut peqatigitillugu tarnikkut napparsimasut pillugit suliasanik isumaginnittuusutaaq. Qaanaami suliasaqarfik taanna peqqissaanermi timikkullu nappaatinut angerlarsimaffinni peqqissaasoqartitsinermi ilaatinneqarpoq.

Sulisut distriktimi sullissinermi sulisorineqartut sumiiffinni tamani ulluunerani attaveqarfigineqarsinnaapput. Sulisut unnukkut/unnuakkut distriktimi napparsimmavik imaluunniit peqqissaavik aqquutigalugu attaveqarfigineqarsinnaapput. Napparsimasut ilarpaalui napparsimmavinnut peqqissaavinnulluunniit orniguttarput, sulisulli napparsimasut namminneq angerlarsimaffinut aamma orniguttarput. Illoqarfinni mikinerpaani napparsimasut napparsimmavimmut pisariaqartitsineq isumaqatigiissuteqarnerluunniit tunngavigalugu orniguttarput.

Peqqinissaqarfiup distriktiini tarnikkut napparsimasut ilisimaneqartut 650-it missaanniipput, taakkunanilu peqqissaasumut/peqqinissaqarfimmi sulisumut ataatsimut naatsorsuullugu napparsimasut 30-t missaanniissinnaapput allanngorarlutik, tassa Paamiuni 30-t Aasiannilu 90-it missaat.

4.3 Assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat

Nuummi assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat distriktini sullissivinnut sanilliullugu ingerlalluarpoq. Napparsimasut ataasiakkaat pillugit sapaatip akunnikkaartumik assigiinngitsunik suliallit katsorsaanermut atatillugu ataatsimiittarput, napparsimasoq eqqarsaatigalugu ataatsimoortumik naliliinissaq, kisalu suliniutinik assigiinngitsunik aallarnisaaneq malinnaaviginninnerlu imaluunniit allanngortitsineq eqqarsaatigalugit ataqatigiissarineq qulakkeerniarlugit. Ilaatigut tarnip nakorsaa, tarnip pissusiinik ilisimasalik, isumaginninnermi siunnersorti distriktimilu sullissinermi aalajangersimasumik suleqataasoq inuillu napparsimasut pineqartut katsorsarneqarnerannik pilersaaruserfiginninnermut immikkut pingaaruteqartut peqataasarput.

Distriktimi sullissinermi avataanit pingaarnerpaatut Nuummi suleqatigisartakkat tassaapput: napparsimasut tapersersortitut ikiortaata, Nakorsiarfarfimmi nakorsat, Kommuneqarfik Sermersooq, kommunimi utoqqarnik paaqqinniiffiit, suliasaqarfimmi tassani isumaginninnermi nuna tamakkerlugu paaqqinniiffiit (Aaqa Ajalu), ataatsimut najugaqarfii, Sungiusarfik, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik, Politiit Pinerluuteqarsimasunullu Eqqartuussaasimasunut Isertitsivik. Taakkua akornanni ilaatigut Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik akuttunngitsumik ataatsimeeqatigisarlugu aqqissuussaasumik suleqatigineqarpoq.

Assigiinngitsunik suliallit sinerissami illoqarfinni suleqatigiinnerat tunngavimmigut Nuummi suleqatigiinnermit allaassuteqanngilaq. Taamaattorli ataatsimeeriaaseq ataatsimiinnerillu akuttussusii illoqarfimmiit illoqarfimmut allanngorarpoq, tassanilu sulisutigut nukissat piffissami pineqartumi pigineqartut apeqqutaasorujussuusarlutik.

5 Napparsimasoqatigiikkuutaanut immikkut pisariaqartitsisunut neqeroorutit

5.1 Meeqqat

Meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissineq immikkut suliassaavoq, tassanilu Kalaallit Nunaata ukiorpassuarni kingullerni Bisbebjerg Hospitali aaqqissuussaasumik suleqatigisimavaa. Tassa imaappoq DIN-imi meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissineq taamaallaat tassaasoq meeqqanut 0-15-inik ukiulinnut nakorsiartitsinissamik neqeroorut. Unitsitsinissaq pisariaqarpat tamanna Bisbebjerg Hospitalimi Danmarkimiittumi meeqqanut tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaarfimmuut unitsitsinikkut pisarpoq.

Meeqqanut tunngasut meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmik ataatsimik DIN-mi inissinneqarsimasumik piffissaq tamaat sulisartumik kiisalu meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissinermi siunnersortimik Bisbebjerg Hospitalimeersumik ataatsimik sulisussaqaartinneqarput. Siunnersorti ukiumut sapaatit akunerini katillugit tallimani (ulluni 35-ni) pingasoriarluni angalatinneqartarpoq.

Meeqqat PPR-ip, peqqissaanerup, distriktit imaluunniit isumaginninnermik ingerlatsiviit innersuussinerisigut utaaqsut allattorsimaffiannut ilanngunneqartarput. Meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissivik sinerissami napparsimmavinnik, PPR-ip najukkani ataasiakkaani allaffiinik isumaginninnermilu ingerlatsivinnik qanimut suleqateqarpoq, meeqqanullu suliassaqaarfinni marlunni taakkunani nakorsanit malinnaavigineqartunut atatillugu DIN-imi meeqqat nakorsaat aalajangersimasumik suleqatigisarlugu, tamannalu assersuutigalugu meerarpaaluit ADHD-qartut eqqarsaatigalugit atuuppoq.

Kalaallit Nunaanni ullumikkut meeqqat 150-it missaat meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit malinnaaffigineqarput, suliassaqaarfillu taanna ukiut kingullit ingerlaneranni assut annertusiartorsimavoq. Ullumikkut meeqqanik tarnikkut napparsimasunik katsorsaanerme siunnersortimit misissorneqar-nissamut ukiup ataatsip missaani utaaqisoqartarpoq. Nuuk ukiumut marloriarluni orninneqartarpoq, Ilulissat Qaqortorlu ukiumut ataasiarlutik, Tasiilarlu 2007-ip tungaanut ukioq allortarlugu orninneqartar-simalluni, tamatumalu kingornatigut immikkut inissisimaneq taanna atugassiissutit ikippallaarnerat pissutigalugu unitsinneqartariaqarsimalluni. Nuuk 2006 sioqqullugu ukiumut ataasiaannarluni orninneqartarsimavoq. Meeqqat ilaqutaallu peqqinnissaqaarfiup distriktiisa eqqaamiuiniittut illoqarfinnut taakkunungartariaqartarput meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamut nakorsiarniarlutik.

Innersuussinerit akornanni meeqqat tarnikkut napparsimasut nakorsiartut pillugit suliassat Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit ulluinnarni isumagineqarput, Bisbebjerg Hospitalimi immikkut ilisimasallit qanimut suleqatigalugit. Taamaattumik innersuussutit takkuterlaat ingerlaavartumik oqaloqatigiissutigineqartarput, misissuinerlu Nuummi meeqqat meeqqallu nukinginnarluinnartumik iliuuseqarfigineqartariaqartut eqqarsaatigalugit meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit aallarnerneqartarluni. Meeqqat sinneri sinerissami angalaarnermi naapinneqartarput.

Meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasallip ukiuni marlussunni kingullerni meeqqat ikittuinnaat eqqarsaatigalugit misissuinerlutik iliuuseqarfigineqartariaqartut eqqarsaatigalugit meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasallip meeqqap avatangiisaanut immikkut perorsaaniikkut siunnersuinerme suliassarpassui.

Siunnersortip angalanerini ullup affaa meeqqanut suussusersivigineqarsimannigitsunut kiisalu nalunaaquttap akunnera ataaseq affarlu meeqqanut suussusersivigineqarsimasunut malitseqartitsivigin-

ninnermut atugassatut immikkoortinneqarsimapput, nutserinermut paasissutissanillu allatigut pissarsi-
niarnermut piffissaq atorneqartoq ilanngullugu.

Meeqqat sumiginnagaanerp kingunerisaanik nalaataqarsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi
qitiutinneqartunut ilaatinneqanngillat, taamaattumillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi imaalial-
laannaq misissorneqassanatik/katsorsarneqassanatik, meeqqatut tarnikkut nappaateqartutut ilisar-
naateqanngippata. Meeqqat sumiginnagaanerp kingunerisaanik nalaataqarsimasut ikiorneqarnissa-
mik pisariaqartitsinerat najukkani ataasiakkaani isumaginnittoqarfinit PPR-imilu naliliiffigineqartas-
sasut naatsorsuutigineqarpoq.

**Tabel 5.1.1 Piffissami 2000-imiit 2009-mut meeqqat qassit meeqqanut tarnikkut napparsimas-
unut nakorsamit aamma meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit misissorneqarsimane-
rannik takussutissiaq**

Illoqarfik	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ilulissat	9	16	20	24	27	24	37	34	38	28
Qaqortoq	9	12	6	14	14	12	14	16	12	12
Tasiilaq	10	16			7		6			
Nuuk	33	29	35	34	36	48	53	55	49	58
Katillugit	61	73	61	72	84	84	104	105	99	98

Paasisaqarfik: Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullisseqatigiit naatsorsugaat.

Meeqqanut tunngasuni immikkut ilisimasallit meeqqanullu tarnip pissusiinik ilisimasallip angalanerini
angusaqarsinnaassuseq 2007-ip tungaanut qaffariartuaarsimavoq, ukiulli kingulliit marluk ingerlane-
ranni apparisimalluni. Taamaalisooqarsimavoq ilaatigut siusinnerusukkut pisarnerup paarlattuanik
ullormut suliffiusut nalunaquttap akunneri 8-10, kiisalu sapaatip akunneranut ullormi ataatsimi sulinn-
giffeqartarneq aalajangiusimaneqalermata, kiisalu minnerunngitsumik meeqqanut tarnip pissusiinik ili-
simasalik siusinnerusukkut aalajangersimasumik sulisimasooq soraarsimammat. Atorfik taanna 2008-
miit tarnip pissusiinik ilisimasalimmik taartaasumik Danmarkimeersumik Kalaallit Nunaanni pissutsinik
kalaallilluunniit oqaasiinik ilisimasaqanngitsumik inuttaqarsimavoq. Taamaattumik qulaajaaneq oqa-
lutseqarluni ingerlanneqartarsimavoq.

Massakkut (2009-mi novemberimi) meeqqat 17-it Nuummi misissorneqarnissaminnut utaqqsuniipput,
piffissarlu utaqqiffiusartoq ukioq ataaseq tikillugu sivisussuseqarluni, Qaqortumi meeqqat tallimat
utaqqisuniipput. Meeqqat taakku 2010-mi upernaakkut misissorneqassapput. Ilulissani misissortinnis-
samut utaqqisut katillugit 14-iupput. Meeqqat taakku 2010-mi upernaakkut 2011-miluunniit qulaajaaffi-
gineqassasut naatsorsuutigineqarpoq.

Utaqqisoqarpoq naak meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamut innersuussisarnermi tu-
naartarisassat sukannernerulersinneqarsimagaluartut. Sukannernerulersitsineq pingaartumik me-
eqqanik siusinnerusukkut misissorneqareersimasunik nakkutilliinermut tunngasuuvoq, taamaalilluni
piffissap atorneqarsinnaasup annersaa meeqqanut nutaamik innersuunneqarsimasunut atorneqarsin-
naaqullugu, piffissarlu sivikinnerusoq malitseqartitsinermut nakkutilliinermullu atorneqarsinnaalersil-
lugu. Suliassat kingullertut taaneqartut distriktini nakorsanut suliassanngortinneqarput.

Taaneqartutut allannqortitsisoqaraluartorluunniit suussusersiniarnissamik, nakkutilliinermik il.il. pisari-
aqartitsinerup annertusiartortup aningaasat meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut atugas-
satut immikkoortinneqarsimasut iluanni matussusiiviginissaa meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut
nakorsamut ajornarsimavoq.

5.2 Inuusuttut

Ukiuni 2002-mi 2003-milu tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfirmut unitsitsinerit tamarmiusut 25%-ii tikillugit tassaasimapput napparsimasut 15-20-nik ukiullit. Tarnikkut nappaatit malunnaatilim-mik amerleriarsimanerat pissutigalugu, matumani makku ilanngullugit eqqarsaatigalugit:

- psykoset
- kamariataartarnermik assigisaanillu nappaatit
- kinaassutsikkut ajornartorsiutit
- aallussiniarnermi ajornartorsiutit, eqqarsaatinik iperaasinnaannginneq, pissusilersornikkut ajornartorsiutit, autisme
- imminoriarsimasut malinnaavigineqarnerat
- napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasut

Ingerlatap nalaani paasinarsivoq illutatigut sinaakkutissat siunertarisamittut atorineqanngitsut. Ilaatigut inuusuttut unitsinneqarsimasut immikkoortorta qarfirminni uninnganissaminnut napparsimavallaartarput, ilaatigullu inuusuttunut siniffinnik atorfissaqartitsineq allanngorartorujussuulluni, tassami inuusuttut unitsinneqarsimasut amerlassusiat 0-imit 6-inut ataatsikkut allanngorartarmat. Inuusuttut ukiup ingerlanerani unitsinneqartartut amerlassusiisa allanngorarnerat pissutigalugu piffissat ilaanni siniffiit inniminnerneqarsimasut atorineqarneq ajorput, tamatumunngalu peqatigitillugu inersimasunik tarnikkut napparsimasunik sullissineri siniffinnik amerlanerusuk pisariaqartitsisoqartarluni.

Inuusuttut unitsinneqarsimasut 2002-mi 2003-milu malunnartumik ikiliartorsimapput, immikkoortorta qarfillu A1 maanna aalajangerpoq inuusuttut unitsinneqarsimasut eqaatsumik inissisimaneqartassasut, inuusuttut atugaannik napparsimasullu tamarmiusut katitigaanerannik ataatsimut isiginninneq aallaavigalugu.

Tabel 5.2.1 Inuusuttut (15-20-nik ukiullit) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfirmut A1-imut unitsinneqarsimasut suaassutsimut agguataarlugit

	2004	2005	2006	2007	2008
A1-imi unitsitsinerit amerlassusiat.*	46	31 19 nukap. 12 niviars.	29 10 nukap. 19 niviars.	34 13 nukap. 21 niviars.	14 5 nukap. 9 niviars.
Unitsinneqarsimasut amerlassusii/ukiut *		21 13 nukap. 9 niviars.	19 8 nukap. 11 niviars.	29 11 nukap. 18 niviars.	12 5 nukap. 7 niviars.
Pinngitsaaliissummik sunngaartoq	0	0	0	1	0
Pinngitsaaliissummik aapaluttoq	3	2	3	8	3
Ulluunerani orniguttartut	7	3	7	6	3
% inuusuttut	14,7	14,1	13	16,6	8,3

Paasisaqarfik: DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfirmut kisisitigut paasisutissat, ingerlataq "Ungdomspsykiatri i Grønland."

* Napparsimasut nunamit tamarmeersut, tullerijaaq ilaasa nikingassutaat napparsimasut ilaasa unitseqqinneqartarsimanerannik pissuteqarpoq.

Ingerlatamut atatillugu immikkoortut marluk inuusuttunut immikkoortorlu ataaseq ilaqutaasunut pilersinneqarsimapput:

- Immikkoortup "tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq"-rup siunertarisimavaa inuusuttut eqqarsaatiminnik oqaasinngortitsinissaannut ikiuinissamat inuunerminnillu eqqarsaatiginninnissaannut peri-

arfissiisoqarnissaa. Immikkoortoq taanna inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit isumaginninnermilu perorsaasumit aqunneqarsimavoq.

- Immikkoortup "Nerisat timimillu atuineq"-rup siunertarisimavaa inuusuttut nerisaqarnerup, timimik atuinerup kiisalu inooriaatsimi ileqqut sunniutaannik paasitinneqarnissaat. Immikkoortoq taanna eqaarsaartitsisumit isumaginninnermilu perorsaasumit aqunneqarsimavoq.
- Immikkoortoq "Ilaqutaasunut tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq" qulingiluarialuni naapeqatigiissimavoq, taakkunanilu napparsimasut katillugit tallimat angajoqqaavi peqataasimallutik. Peqatasut neqeroorummik naammagisimaarinninnertik oqaatigisarsimavaat, takkuttartulli amerlassusiat allanngorarsimasorujussuulluni.

Inuusuttut nakorsiartarlutik katsorsarneqartut eqqarsaatigalugit taakku ataqatigiissumik ingerlanermi aalajangiusimajuminaassimapput. Inuusuttut inersimasunut sanilliullutik unitsikulaneqarnerupput, tassami takkutissaartaramik, inuusuttullu pitsaanerulernissamat piunmassuseqarnerisa allanngorartuusarnera sivikitsuinnaasarneralu ilisarnaataalluni.

Ingerlataq taanna immikkut ilisimasallit distriktinut inuusuttunit tarnikkut nappaatilinnit amerlasuunit najugaqarfigneqartunut (Sisimiunut, Aasiannut Tasiilamullu) sapaatip akunneranik ataatsimik sivirususilinnik angalaneridik aamma ilaqarpoq. Angalanerit taakku inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit kisimiittumit imaluunnit inersimasunut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit tarnip pissusiinik ilisimasalimmit peqateqarluni ingerlanneqartarsimapput, tassami inuusuttut tarnimikkut nappaatillit siunnersorteqartitsinikkut ikiorsiivigineqarnissaat isumaqatigiissutigineqarsimangimmat. Angalanerit ingerlanneqarneranni paasinarsivoq Danmarkimi kisitsisit aallaavigissagaanni inuusuttut tarnikkut nappaatillit naatsorsuutigineqarsinnaasunit ikinneralaarsuit katsorsaarnermi ilisimaneqartut. Tamatumunnigalu peqatigitillugu najukkat ataasiakkaat peqqinnissaqarfiini, isumaginnittoqarfiini, atuarfeqarfiini paaqqinniffiinilu oqaluserineqarluni inuusuttunut tunngasuni annertoorujussuarnik ajornartorsiuteqartoq, imminoriartoqartarneratigut, imminortoqartarneratigut, atonerluisoqarneratigut, kinguaassiutitigut atonerluinerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnagaanerup kingunerisaanik. Inuusuttut taakku ilarpassui tarnikkut inuttullu atukkamikkut sakkortoerujussuarnik ajornartorsiuteqarput, kingusinnerusukkullu tarnikkut ajoqutinik pilersitsiartuaarsinnaanermut ulorianartorsiorlutik.

Inuusuttuni tarnikkut nappaatillit ikippallaat sussusersiivigineqarsimasinnaanerat sukumiisumik qulaajarneqarsimangilaq. Inuusuttut tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornartorsiutillit amerlassusiat aallaavigalugu naatsorsuutigineqarsinnaavoq inuusuttut tarnikkut nappaatillit nunarsuarmi nunani killerinik taaneqartartuni taamaattut ikinnerpaamik amerlaqatigissagaat.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermik ingerlatap kaammattutigaa:

- inuusuttut 15-it sinnerlugit ukiullit uninngatinneqarisa nalaani katsorsaaneq Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqrifiup A1-ip suliassaqrifiani suli ingerlanneqassasoq, immikkoortortaqriffimilu tassani immikkoortunut taakkununga ingerlatanik sammivilersugaasunik neqerooruteqarnissaq suliutitigineqassasoq,
- tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq inuusuttunut ilaqutaasunullu suli neqeroorutigineqartassasoq, naak ingerlatap takutikkaluaraa immikkoortut taakku marluk takkuttarnerat allanngorartorujussusoq,
- inuusuttut tarnikkut nappaatillit siusissukkut paasiniarneqartarnissaat sinerissamilu illoqarfinni siunnersorteqarnermik ingerlatsineq piviusunngortinneqassasut.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermik ingerlataq isumaqarpoq:

- inuusuttut tarnikkut nappaatillit pitsaassuseqarnerusumik inuuneqalersinnaassappata ilatsiinartunngortitsineq kiisalu ilaquataasunik, ikinngutunik suliffeqarnermullu tunngasunik tunutsisarneq pingitsoortinniarlugit ataatsimut suliniuteqartoqarnera apeqqutaasorujussuusoq,
- inuusuttut katersuuffigisartagaannik pilersitsinerup pisortat inuusuttunut taakkununga neqeroortigisartagaanni sanngeequtit qulaajarsinnaagai,
- inuusuttut tarnikkut nappaatigisartagaannut qaqutigoornerusunut inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik katsorsaannermi siunnersorteqartitsinikkut ikiorsiisoqarnissaa Tarnikkullu Nappaatilinnut Immikkoortotaqarfimmi A1-imi sulisut suliassa qarfianni ilisimasat ataatsimut nutarterneqarnissaat pisariqartinneqartoq.

5.3 Utoqqaat

Utoqqarnut tunngasuni siunissami annertuunik unamminiagassaqarnissaq naatsorsuutigisariaqarpoq. Tabel 5.3.1-imi takutinneqartut 65-79-inik ukiullit marloriaatinngornissaat naatsorsuutigineqarpoq, inuilli 80-it sinnerlugit ukiullit ullumikkumiit 2040-p tungaanut sisamariaatingajannngornissaat naatsorsuutigineqarluni.

Tabel 5.3.1 Utoqqaat 2040-p tungaanut qanoq amerlatiginissaattut naatsorsuutigisat (ungaluu-tit iluanni innuttaasunit tamarmiusunit procentinngortitsinermi kisitsisit)

	2009	2020	2030	2040
65-79-inik ukiullit	3.314 (5,9 %)	4.370 (7,7 %)	6.666 (11,7 %)	6.672 (11,8 %)
80+-inik ukiullit	367 (0,6 %)	627 (1,1 %)	895 (1,6 %)	1.533 (2,7 %)

Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik

Utoqqaat inuusuttunut sanilliullutik timikkut sanngiinnerujussuugajuttarput, nappaatinik akiuinissaminut timikkut nukissakinnerullutik, tamatumalu saniatigut timikkut nappaateqarajunnerullutik ajuuteqarajunnerullutillu. Inuiaqatigiit ukiumikkut katitigaanerisa allannguutaat tunngavigalugit utoqqaat amerlanerusut ullumikkut ikinnerusunik attaveqarfeqalersarput, taamaattumillu ilarpaaluisa kisimiittuullutik utoqqalinissaat naatsorsuutigineqarsinnaalluni.

Pisariaqartitsinerit annertuneruleriartortut, soorlu utoqqarni tarnikkut nappaatilinni timikkut nappaateqarnerulerneq inuttullu attavissakinnerulerneq katsorsaannermut tunngasuni sillimaffigineqartariaqarpoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit qassiunerat kisitsisaatiginngilarput, taakkuli amerliartorsorinarput. Utoqqaat amerliartortillugit inuiaqatigiit utoqqalinikkut puiguttortut amerlanerulersussaapput, aammali utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerullisallutik, soorlu ersisarnermik, nikallungasarnermik, paatsiveerusimanermik psykosemillu, taakkumi amerliartorsorinarmata. Utoqqarpaaluit tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqartut sakkukinnerusumilluunniit puiguttorsimasut timikkut nappaatinik angerlarsimaffimmi peqqissaanikkut malinnaavigineqarput, taakkulu namminerisaminnik angerlarsimaffimmini najugaqartuupput, kommunilli malugisimavaat utoqqarpassuit utoqqarnik paaqqinniffinni ullumikkut najugaqalersartut tarnikkut nappaateqartut suussusersiivigineqartartut.

Utoqqaat ersisartunngortut angerlarsimaffimmi ikiortimut aamma angerlarsimaffinni peqqissaasumut qanimut attaveqarfiginninnissartik pisariaqartikkajuttarfaat, tassami kisimiinnissartik annilaangagisaramikku, immaqalu utoqqaat illuannut inissinneqartarlutik, ilaquuttaminnut qanimut attaveqarfeqanngikkaangamik.

Utoqqarni nikallungasartunngorneq annertusiartortut suussusersiivigineqarsimavoq, suussusersiivigineqartartulli suli ikippallaarujussuarunarlutik. Utoqqarni nikallungasarneq ataavartunnguussinnaa-

voq. Nappaatip taassuma pitsaassuseqartumik inuuneq kisiat annikillisinneq ajorpaa, paaqputari-neqarnissamilli pisariaqartitsineq annertusisittarlugu. Utoqqaat amerliartortut psykoseqartut paatsive-eruserimasullu aamma takussaalerput, takorruugaqarniartartut, eqqissisimangitsut nukersorniartaler-sinnaasullu.

Utoqqaat illuini sulisut ilarpassui ilinniagaqarsimangitsuupput. Taamaattumik kommunit arlallit peqqinnissaqarfik akiliiffigisarpaat utoqqaatitik paaqputarineqarnissamik pisariaqartitsisut innarluutillil-luunniit paarineqarsinnaaqqullugit, matumani puiguttortut ilanngullugit eqqarsaatigalugit. Utoqqaat paaqputarisariallit amerliartornerat peqatigalugu kommunit amerliartortut pisortanik peqqissaasutut ilinniarsimasunik atorfinitsitsisalersimapput. Tamatuma nassataraa ullumikkut sinerissami peqqis-saasut amerlanerujartortut utoqqarnik paaqqinniffinni atorfinitsinneqartalernerat.

Ullumikkut tarnikkut ataavartumik nappaatileqarpoq utoqqalivallaarnertik pissutigalugu angerlarsimaf-fimminni, najugaqarfinni paaqqinniffinniluunniit najugaqaannarsinnaajunnaarsimasunik. Taakku nap-parsimanertik pissutigalugu paaqputarinniffinni utoqqaallu illuini nalinginnaasuni immaqa paaqputari-neqaannarsinnaajunnaarsinnaapput.

5.3.1 Demens

Aatsaat ukiuni kingullerni tallimani puiguttormik suussusersiisarneq atornerarlualersimavoq. Pui-guttormik suussusersiineq oqaloqatigiinnikkut puiguttormillu misiliineq (MMSE) kiisalu aassiui-neq aqutugalugu pisarpoq, taamaattuunermut allanik pissuteqarnerata arajutsineqarsinnaanera pinn-gitsoortinniarlugu. Pisuni immikkut ittuni qarasaq skannertariaqarsinnaavoq.

Puiguttorneq tarnikkut nappaativittut isigineqanngilaq. Taamaalineq distriktini pisuniluunniit immikkut ittuni Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Nakorsaatitortitsinermut Immikkoortortaarfik aqutigalugit qulaajaavigineqarsinnaavoq. Utoqqaalli puiguttortut allanik ajoquteqalersinnaanermut qanin-nerusarput, soorlu paatsiveeruserimanermik, silanngajaajusalernermik imaluunniit piviusuunngitsunik takorluugaqartalernermik, tarnikkut nappaatilinnik sullissinikkut qulaajaanissamik katsorsaanissamillu pisarisaqartitsilersinnaasunik.

Ullumikkut puiguttorsimasunut Narsami, Qaqortumi, Nuummi, Tasiilami, Maniitsumi, Sisimiuni, Uum-mannami, Qasigianguani, Qeqertarsuarmi, Aasianni Ilulissanilu matoqqasunik immikkoortortaqaar-poq. Nuummi utoqqaat illuat naliliivoq immikkortortami matoqqasumi najugaqartut saniatigut utoqqaat illuanni najugaqartunit 32-usunit 12 puiguttorsimasut. Tassani erseqqippoq innuttaasut amerla-nerujartortut imigassamik atuinerup kingunerisaanik qaratsakkut ajoquteqalersartut/puiguttortartut.

Puiguttorsimasunik inooqateqarneq paaqputarinninnerlu suliassaavoq immikkut ittoq, tamannali inun-nut imigassamik atuinerup kingunerisaanik qaratsakkut ajoquteqalersimasut eqqarsaatigalugit suli annertunerusumik atuuppoq, ajoqutaasorlu qaratsap saatungaanittarpoq tullillu nalaanniittarluni. Sumilluunniit killeqanngitsumik iliuuseqarsinnaapput, nappaamminnillu paasinnissimanginnerat pis-sutigalugu aporaannerit pilersinnaasarput, sakkortuuliorlutik qisuariarsinnaasarlutik. Inuit taakku immi-kkut illuinnartumik paaqputarineqarnissamik pisariaqartitsisuupput, paaqputarinniffiit nalinginnaasut naammassiuminaatsitaannik. Utoqqaat "peqqissut" ersiortitarisarpaat, taamalu pitsaassuseqartumik inunneqarnerat ajornerulersittarlugu, tamatumunngalu peqatigitillugu namminneq pitsaassuseqartu-mik inuunertik ajornerulersittarpoq, amerlanertigut akaarineqaratik pineqartaramik.

Nuummi Utoqqaat Illuanni oqilisaassivittut immikkortortaqarfimmi (immikkoortumi matoqqasumi) naju-gaqartut puiguttorsimanersut paasiniallugu misissuisoqarsinnaavoq. Pisuni arlalinni nikallunganeq tassaasarsimavoq puiguttormermut eqqaanartunik ilisarnaateqalernermut pissutaasoq.

Inuk puiguttormik nappaateqalerpat kommunimi ingerlatseriaaseq aallartittarpoq. Nuummi nuna-milu maani illoqarfinni anginerpaani inuit puiguttormit eqqugaasut angerlarsimaffimminni ajornart-orsiuteqaleriartortut nerisassanik pajunneqartarnissamik, angerlarsimaffimmi ikiortilerneqarnissamik, ulluunerani ornittakkani inissamik, utoqqaat illuanni oqilisaassivimmi inissamik imaluunniit paaqqinnif-
fimmi inissamik neqeroorfigineqartarput (neqeroorfigineqarsinnaapput). Illoqarfinni mikinerusuni neqeroorutit ikinnerupput, nunaqarfinnilu ikinnerpaasarlutik. Taakkunani ilaqutariit qasusoortut taku-
neqarsinnakkajupput.

5.4 Napparsimasut nukersorniartartut

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfimmi A1-imi immikkoortumi matoqqasumi inissinneqarnissaminnik pisariaqartitsisut pinngitsaaliinikkut unitsinneqartut tarnikkullu napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqartut amerliartorsimapput. Napparsimasut taakku sakkortuumik napparsimasuugajupput, nappaateqarnertillu pissutigalugu ersisuusinnaallutik, eqqissisimangitsuu-
sinnaallutik nukersorniartartuusinnaallutillu.

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfik A1 portørinik tassangaannartumik aggeqqusisinnaa-
voq, taakkulu pisariqalerfiatigut aggeqquneqartarlutik, taamatuttaarlu politiit aggeqquneqarsinnaallu-
tik. Immikkoortorta qarfik isumannaallisaanermi periaaseqarpoq, taakkulu ingerlaavartumik nutarter-
neqartarput piorsarneqartarlutillu Nunatsinni Nakorsaaneqarfik suleqatigalugu. Immikkoortorta qarfim-
mi pisut saassussinermik kinguneqarsinnaasut pinaveersaartinniarlugit sulisoqarpoq. Taamatut sulini-
uteqartoqaraluartoq napparsimasut unitsinneqarsimasut sulisunik saassusisarneri ikileriarsimangil-
lat. Saassussinerit taakkua ilaat sulisut saassunneqartut timikkut tarnikkullu annertuumik ajoquser-
neqarnerannik nassataqartarsimapput, napparsimaneq pissutigalugu sivilisunerusumik sulinnigittarner-
nik kinguneqartunik.

5.5 Tarnikkut nappaatillit atornerluisut

Napparsimasut tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarsimasut amerlasuut aamma atornerlu-
isuupput. Napparsimasut atornerluinermik ajornartorsiuteqartut qassiussusiat tamakkiisumik qulaajar-
neqarsimangilaq, isumaqartoqarporli tarnikkut nappaatilinnut immikkortorta qarfimmi A1-imi uninn-
gasut distriktinilu sullissinermi sullinneqartut affaasa missaat pineqartut, tarnikkulli napparsimasut
eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut eqqarsaatigalugit taakkunani atornerluinermik ajornartor-
siuteqartut amerlanerujussuusut.

Imigassamik aamma/imaluunniit hashimik atornerluineq pineqarajuttarpoq. Ataasiakkaat nakorsaati-
nik, soorlu eqqissisaatinik, sininnartunik nipaallisaatinilluunniit sakkukinnerusunik sananeqaatimikkut
morfinimut (ikiaroomniutinut) eqqaanartunik naleqqutinngitsumik aamma atuisuupput. Napparsimasut
ilaasa taama amerlatigisut atornerluisuunerat ilaatigut atornerluinerup atornerlukkup eqqissisaatit
atorlugu imminut nakorsaatiortinnertut pissuseqarneranik ilaatigullu taakku ersinermik annikillitsisus-
mik sunniuteqartarnerannik pissuteqarpoq.

Atornerluinerli katsorsaanerup tungaanit isigalugu naleqquttuunngilaq. Atornerluinerup immini nappar-
simasup tarnikkut qanoq issusia ajorseriartissinnaavaa, timikkullu allatigut sunniuteqarsinnaalluni,
napparsimasulli nappaatimik saniatigut atornerluisuusut nakorsaatinik katsorsaruminaatsuullutillu
inuttut atukkatigut tarnikkullu ikioruminaatsuusarput. Atornerluineq napparsimasumut piffissanut aan-
ngajaarfiusunut atornerlukkamillu sakkortuumik perusuffiusunut atuumassuteqartussaavoq, napparsi-
masullu eqqarsaataani pingaarnersiuillunilu tulleriarinerani inissarujussuarmik tiguisartussaalluni.
Distriktini sullissinermi misigineqartarpoq atornerluisunut attaveqarnek ataavartuutikkuminaatsuusoq,
taamatuttaarlu isumaqarluartunik ingerlataqarnissamut inissamillu neqerooruteqarnikkut ikiuunniarneq
ajornakusoornerusoq, taakkulu attaveqarfigisartakkaminni inuttut atukkatigut annikinnerusumik taper-

sersorneqartartut. Tamatumunnga peqatigitillugu oqaloqatigiinnikkut anguneqarsinnaanerata aamma soorlu nakorsaatitortitsinikkut katsorsaanerup aaqiiviginiarnera ajornakusoornerrupput.

Taamaattumik taakku atornerluinerisa katsorsarneqarnissaannut neqeroorutiniq pitsaasuniq peqarnis-saq pisariaqarpoq, ullumikkullu taamaanngilaq. Atornerluinermik katsorsaanermit pisortat neqeroo-rutaat Qaqiffik, katsorsaavik namminersortoq Nuummiittoq kiisalu allat katsorsaanermit neqeroor-uteqartartut ataasiakkaat qitiutinneqarput. Atornerluinermik katsorsaaviit kikkunnik tigusissanerlutik namminneq aalajangertarpaat, neqeroorutimillu tarnikkut nappaatilinnut katsorsarneqarnissamut in-nersuunneqarnissaminnik kissaateqartunut iluaqutaasinnaaneraniq qaqutiguinnaq naliliisarlutik. Ator-nerluinermik katsorsaaneq sullitat atornerluinerminnik, atornerluinermit tunuliaqutaasuniq, atornerlui-nerup imminnut qanoq nassataqarneraniq eqqumaffiginnilernissaannik amerlanertigut tunnga-veqartarpoq. Taamaalilluni katsorsaanerup tunngavii tassapput napparsimasup nammineq eqqarsar-sinnaassusia eqqarsaatiminillu piviusunngortitsinnaanera. Taamaattumik tarnikkut napparsimasut neqeroorutiniq piusuniq iluaqutissarsiviginissinnaanerata ajornakusoortorujussuuvuq. Katsorsaaviit ilaasa katsorsakkamik nakorsaatitortuunnginnissaannik piunasaqaateqartarnerata tarnikkut nappars-i-masunut aamma ajornartorsiutaavoq.

Atornerluinermik katsorsaanermit aningaasat aamma apeqquitingorsinnaapput, tassami kommunini isumaginninnermik ingerlatsiviit tassaasussaammata katsorsaanermit aningaasartuutiniq akiliisussat.

5.6 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasu-nik sullissinnermut tunngasut

Tarnikkut napparsimasuq eqqartuussaaneermigut inissinneqarsimasuq tassaavoq inuk tunngavinnik pingasuniq ukuninnga eqqortitsisimasuq:

- pinerluuteqarsimasuussasuq,
- niaqulaartuussaasuq imaluunniit tamatumunnga assersuunneqarsinnaalluinnartumik ajoquteqas-suq, imaluunniit eqqarsartaatsikkut kinguarsimasuussasuq,
- pinerluttulerineq pillugu inatsit tunngavigalugu eqqartuunneqarsimassasuq.

Pinerluuteqarsimasuq niaqulaartuunersuq tamatumunngaluunniit assersuunneqarsinnaalluinnartumik ajoquteqarnersuq imaluunniit eqqarsartaatsimigut kinguarsimasuunersuq qulaajarneqassasuq politiit kissaatigiguniku pineqartup eqqarsartaatsimigut misissorneqarnissaa qinnutigisinnaavaat. Distriktimi nakorsap aallarniutaasumik uppernarsaasiinissaa politiit aallaqqaasiutitut qinnutigisartussaavaat. Taanna tassaavoq napparsimasup ataatsimut qanoq issusia pillugu oqaaseqaat annertuallaann-gitsoq, distriktimi nakorsamit suliarineqarsinnaasuq, eqqarsartaatsikkullu misissuivittoqassanersuq naliliinermi atorneqartussaq. Politiit tamatuma kingornatigut, pingaartumik pinerluuteqarnerni sak-kortunerusuni, soorlu suliani toqutsinernut tunngasuni, pasineqartumik eqqarsartaatsikkut misissuivit-toqarnissaa qinnutigisavaat.

Eqqarsartaatsikkut misissuineq tarnikkut nappaatinut nakorsamit immikkut ilisimasalimmit ingerlan-neqartarpoq. Tarnikkut nappaatilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissivik tassaavoq inersimasunik tar-nikkut nappaatilinnik sullissinnermi immikkut ilisimasallit suliaasaqarfiat. Eqqarsartaatsikkut misissui-neq ilaatigut napparsimasuq pinerluuteqarsimasunik isertitsivimmut inissinneqarsimappat nakorsiatit-sinikkut ilaatigullu unitsitsinikkut ingerlanneqarsinnaavoq. Pasineqartup eqqarsartaatsikkut misissor-neqarnermi nalaani unitsinneqarnissaa pisariaqarpat tamanna Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mi Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup isumaqatigiissuteqarfigisimasaani pissaq.

Eqqarsartaatsikkut misissorneqartut ilarpaalui eqqarsartaatsikkut misissuinerup kingornatigut Retsp-sykiatrisk afdeling R3-miinnartarput, eqqartuussutip saqqummiunneqarnissaata tungaanut par-

naarussivimmiinnissamut taarsiullugu. Taamaalillutik 2009-mi eqqarsartaatsikkut misissorneqartunit arfineq marluusunit arfinillit taamatut pineqarsimapput.

Napparsimasut eqqarsartaatsikkut misissorneqartut amerliartupiloorsimapput (tabel 5.6.1)

Tabel 5.6.1 2006-imiit 2009-mut eqqarsartaatsikkut misissuinerit

	2006	2007	2008	2009 (1/12 tikillugu)
Eqqarsartaatsikkut misissuineq, unitsitsinikkut	4	1	6	7
Eqqarsartaatsikkut misissuineq, nakorsartitsinikkut (1/9-31/12)	4	13	29	25

Paasisaqarfik: Retspsykiatrisk afdeling R3.

5.6.1. Tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunut immikkut ittumik suliniutit

Pinerluuteqarsimasooq tarnikkut nappaatilittut isigineqartoq tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut suliniuteqarfigisassanngortillugu pinerluttulerineq pillugu inatsimmi kapitali 33 tunngavigalugu eqqartuunneqarsinnaavoq, pinerluuteqarsimasup pinerluutigisimasami assinganik pinerloqqinnissaa pinaveersimatinniarlugu tamanna pisariaqartutut isigineqarpat.

Tarnikkut nappaatilik assersuutigalugu imatut eqqartuunneqarsinnaavoq:

- Danmarkimi Kalaallilluunniit Nunaanni napparsimmavimmut paaqqinniffimmulluunniit allamut inis-sinneqartussanngorlugu (§ 157, imm. 1),
- Danmarkimi Kalaallilluunniit Nunaanni napparsimmavimmut paaqqinniffimmulluunniit allamut katsorsarneqartussanngorlugu (§ 157, imm. 2),
- Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfimmit imaluunniit nakkutilliisussatut toqqagaasumit nak-kutigisassanngorlugu (kapitali 28).

Pineqaatissiissut sakkortunerpaaq tassaavoq Danmarkimi tarnikkut napparsimasunut napparsimma-vissuarmut inissiineq, tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut matoqqasumut inissiinissaq piariaqartinneqartoq nalliiisoqarpat, tassami Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnut immikkoort-ortaqaarfimmik matoqqasumik peqanngimmat. Tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavissuarmut inis-sinneqartussatut eqqartuussaannermi pineqartoq aatsaat angerlartinneqarsinnaavoq eqqartuussiviup tamanna pillugu aalajangiinera tunngavigalugu.

Pinerluttulerineq pillugu inatsimmi inissiinissamik eqqartuussut sivilunerpaamik ukiunik pingasunik si-visussusilerneqarsinnaavoq, taannali pisuni immikkut ittuni suli ukiunik marlunnik sivitsorneqarsin-naalluni (§ 158, imm. 1). Tamannali eqqartuunneqartoq sakkortuumik pinerluuteqarsimasutut, soorlu toqutsisimasutut, paaasimasutut, kiffaanngissusiiaasimasutut, sakkortuumik annersaasimasutut, pinn-gitsaaliilluni arnerisimasutut assigisaannillu pinerluuteqarsimasutut pisuutinneqarpat atuutissanngilaq (§ 158, imm.2). Pisuni taakkunani inissiinneq piffissami killiligaanngitsumi nalinginnaasumik pisussan-ngortinneqartarpoq, aalajangiinerulli kingornatigut ukiut pingasut qaangiunneranni misilinneqassalluni, tamatumalu kingornatigut sivikinnerpaamik ukiut marlukkaartumik.

Pinertuttulerineq pillugu inatsimmi siusinnerusukkat atuuttumi § 113 (massakkut § 156) tun-ngavigalugu pineqaatissiinerit piffissamut killiligaanngitsumut atuuttussatut eqqartuussutigineqartar-put.

Tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavimmi katsorsarneqarnissamik pineqaatissiisoqarnerani nap-parsimasooq pineqartoq Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mut imaluunniit Tarnikkut Nappaatili-nnut Immikkoortortaqaarfimmut A1-imut Nuummiittumut eqqartuussut aallarnisarlugu inissinneqassaaq. Taamaaliortoqassaaq napparsimasup eqqartuussutit saqqummiunneqarnissaata tungaanut qanor-luunniit pitsaatigisumik katsorsarneqarsimanera apeqqutaatinnagu.

Katsorsagassanngortitsilluni pineqaatissiineq sivilunerpaaq ukiunik pingasunik sivilussuseqarpoq, pissutsilli immikkut ittut atuutsillugit suli ukiunik marlunnik sivitsorneqarsinnaalluni (§ 158, imm. 1). Ta-

mannali eqqartuunneqartoq sakkortuumik pinerluuteqarsimasut, soorlu toqutsisimasut, pīaasi-
masut, kiffaanngissusiaasimasut, sakkortuumik annersaasimasut, pinngitsaaliilluni arnerisi-
masut assigisaannillu pinerluuteqarsimasut pisuutinneqarpat atuutissanngilaq (§ 158, imm.2). Pis-
uni taakkunani inissiineq piffissami killiligaanngitsumi pisussanngortinneqartarpoq, aalajangiinerulli ki-
ngornatigut ukiut pingasut qaangiunneranni misilinneqassalluni, tamatumalu kingornatigut sivikinner-
paamik ukiut marlukkaartumik.

Napparsimasup nakkutigineqartussanngorlugu eqqartuunneqarsimasup eqqartuussut piviusunngor-
tinniarlugu unitsinneqarnissaa pisariaqartanngilaq, eqqartuussummili aalajangersaasoqarsinnaavoq
eqqartuunneqartoq atorerluinnaarsinniarlugu katsorsarneqassasoq, nakorsamit katsorsarneqassa-
soq imaluunniit tarnip nakorsaanit/kinguassiuutinut tunngasunik ilisimasalimmit katsorsarneqassasoq.
Piffissaq nakkutigineqarfiusoq nalinginnaasumik ukiut pingasut sinnerlugit sivilissuseqarsinnaann-
gilaq.

Tarnikkut allaassuteqartut pinerluuteqarsimasut, tassa imaappoq tarnikkut napparsimasuiunngitsut
(psykotiskiuvinngitsut) eqqarsartaatsikkulluunniit kinguarsimasuunngitsut pinertulluleringeq pillugu inat-
simmi § 156, imm. 1-imi pineqartunut ilaatinneqanngitsut, inissiisarfimmut Danmarkimi Pinerluuteqar-
simasunik Isumaginnittoqarfiup ataaniittumut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermiit aqunneqartumut
piffissami sivilissusiligaanngitsumi suli inissinneqarsinnaapput (nakkutigisassatut eqqartuussat). Ta-
manna Herstedvesterimi parnaarussivimmi pisarpoq. Herstedvesterimi parnaarussat sukumiinerusu-
mik naliliiffigineqarnermikkut Kalaallit Nunaanni isertitsivimmut nuunneqarsinnaapput (kapitali 34).

Napparsimasut pinerluttuleringeq pillugu kapitali 33 tunngavigalugu pineqaatissinneqarsimasut ima-
luunniit kapitali 34 tunngavigalugu parnaarussassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut illersuisussa-
minnik toqqaassunneqassapput (kapitali 35). Suleqatigiissitaliamik pilersitsisoqarsimavoq, taassuma-
lu illersuisoqartitsinerup misissorneqarnissaa suliassaraa.

5.6.2 Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut iliuuseqarfi- gisassanngortinneqartut

1. oktober 2009-mi napparsimasut 63-it pinerluttuleringeq pillugu inatsit tunngavigalugu tarnikkut nap-
paatilinnik sullivimmit immikkut iliuuseqarfigisassanngorlugit eqqartuunneqarsimapput. Taakkua sani-
atigut inuit pingasut Kalaallit Nunaanni eqqartuunneqarsimapput tassungalu atatillugu Danmarkimi
tarnikkut nappaatilinnut sullissiviup ataaniittussanngortinneqarsimallutik.

Napparsimasut Danmarkimi katsorsagassanngorlugit/inissitassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut
Kalaallit Nunaanni katsorsagassatut angerlartinneqartarput, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqar-
fimmit nakkutigineqartumik. Retspsykiatrisk afdeling R3-mit anillakkiartuaartitsineq tarnikkut nappaati-
linnut immikkoortortaarfik A1, napparsimasup kommunitut najugarivitaa Pinerluuteqarsimasunillu
Isumaginnittoqarfik qanimut suleqatigalugit pisarpoq. Napparsimasut R3-meersut amerlanersaat a-
ngerlartinneqannginnerminni A1-imut nuunneqartarput.

Napparsimasut ukiuni arlalinni Danmarkimiissimasut katsorsaavittut paaqqinniffik aqutigalugu anisik-
kiartuaarneqarnissaminnik amerlanertigut pisariaqartitsisarput. Anillakkiartuaartitsineq Aaqa Nuummi-
ittoq aqutigalugu pisarpoq. Aaqa tallimanik inissaateqarpoq tarnikkut napparsimasunut eqqartuus-
saanermikkut inissinneqarsimasunut immikkoortinneqarsimasunik (Ilaqutariinnermut Pisortaarfik,
2005).

Naammassillugit katsorsarneqarsimasut Kalaallit Nunaanni kommunitut najugarivitaminnut pilertortu-
mik uternissaat angerlartinneqarnissaallu qulakkeerniarlugu annertuumik suliniuteqartoqaraluartoq
napparsimasut utertillugit nuunneqarsinnaanngissinnaasarput, assersuutigalugu inissiamik pissarsis-
sunneqarsinnaannginnertik paaqqinniffimiluunniit inissaqannginnertik pissutigalugu. Tamanna R3-

mi aamma tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi A1-imi napparsimasunut atuuppoq. Masakkut (2009-mi novemberimi) Retspsykiatrisk afdeling R3-mi napparsimasut marluk Kalaallit Nunaanni inissiamik tunineqarnissartik utaqqivaat. Ajornartorsiut taanna tassungalu atatillugu aningaasartuutit annertuumik isiginiarneqarput.

Pisariaqartitsineq taanna tunngavigalugu Kalaallillu Nunaanni pitsaasumik inuuneqarnermut ikaarsaariarneq oqinnerulersinniarlugu paaqqinniffimmik nutaamik Nuummi Qinnigutsinni pilersitsisoqarnissaa pilersaarusioneqaqqammerpoq. Paaqqinniffiup taassuma napparsimasut Retspsykiatrisk afdeling R3-mit toqqaannartumik tigusassavai, anillakaakkiartuaartitsinermi ingerlariaqqinnissaat siunertaralugu.

Kalaallit Nunaanni Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfiup katsorsagassanngorlugit eqqartuusat eqqarsatigalugit A1, tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik, kommunitut najugarivat paaqqinniffiillu suleqatigisarpai. Suliaq kommunini assigiinngitsuni assigiinngitsumik aqqissuussaa-sinnaavoq, Nuummili tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik Pinerluuteqarsimasunillu Isumaginnittoqarfik qanimut suleqatigiipput, qaammammut aalajangersimasumik ataatsimiittarlutik.

5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3

Kalaallit Nunaat Retspsykiatrisk afdeling R3-mi massakkut inissanik 18-inik atuvoq, ukiuni sisamani kingullerni inissanit 14-init amerliartuaarsimasunik. Massakkut inissaatit eqqarsaatigalugit immikkoortortaqaarfimmut tassunga inissiinarnermi utaqqisoqarneq ajorpoq. R3-mi ullut uninngaffiusut 2008-mi 5.713-it atorneqarsimapput.

Tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunut aningaasartuutit peqqinnissaqarfiup napparsimasunik Kalaallit Nunaata avataani katsorsaatitsineranut aningaasartuutit ilarparujussuaraat. Taamaalilluni Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mi tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanermi aningaasartuutit aningaasaliissutinit tamarmiusunit 22 pct.-iupput.

2010-mi aningaasanut inatsimmi 33.491.000 kr.-t, peqqinnissaqarfimmut aningaasaliissutit tamarmiusut 2,9%-iinut naapertuuttut Retspsykiatrisk afdeling R3-mi aamma Bisbebjerg Hospitalimi katsorsaanermut immikkoortinneqarsimapput. 2009-mi aningaasaliissutit tamarmiusut R3-mut atorneqarsimapput, tassami meeqqanik tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut unitsitsisoqarsimannngimat.

Ukiuni 2013-ip tungaanut missingersuusiorfiusuni naatsorsuutigineqarpoq R3-mi siniffinnik atuneq 15-inut appartinneqarsinnaasoq taamalu suliassaqarfimmut tassunga aningaasartuutit aamma ikilisinneqarsinnaasut.

Retspsykiatrisk afdeling R3-mi 2008-mi ullut uninngaviusut 5.173-iusimapput. Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut sivisuumik uninngasartuugajupput. 1. oktober 2009-mi napparsimasunit inissinneqartunit 12-it ukioq ataaseq sinnerlugu sivisussusilimmik uninngasimapput, sivisunerpaamillu uninngasoq ukiut tallimangajaat uninngasimalluni. Napparsimasut arfineq marluk 2009-mi oktoberip tungaanut angerlartinneqartut eqqarsaatigalugit agguaqatigiissillugu ulluni 222-ni uninngasimapput.

Tabel 5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3-mi ullunik uninngaviusunik atuinerup allanngorarnera

	2005	2006	2007	2008
Ullut napparsimasut R3-mi katsorsarneranni uninngavigineqartut	4.833	4.548		5.713

Paasisaqarfik: Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfik aamma R3.

Massakkut (2009-mi novemberimi) napparsimasut 18-it immikkoortorta qarfimmi uninngapput, taakku-nannga qulit inissitassanngorlugit eqqartuussat, pingasut Kalaallit Nunaannit eqqarsartaatsikkut misissugassanngortitat ataaserlu eqqarsartaatsikkut misissugassanngorlugu Herstedvesterimit inissitaq, napparsimasullu sisamat katsorsagassanngorlugit eqqartuussaasimallutik. Uninngasut agguaqatigiis-sillugu 32,5-inik ukioqarput (16-init 52-inik ukiulinut siammarsimasut).

Immikkoortorta qarfimmi R3-mi nakorsaanerup paasinninnera unaavoq napparsimasunik Kalaallit Nu-naannit innersuunneqartunik suussusersiinerimi allannguuteqartoqarsimasoq, Danmarkimi allan-guutit assinginik, tamannalu isumaqarpoq ullumikkut napparsimasut ikinnerusut skizofrenimik nap-pateqarlutik niaqulaavissuusut, napparsimasullu amerlanerusut psykosemut killeqarfimmiittut (bor-derline) imaluunniit pissusilersornermikkut allaasut kinaassutsiminnik ilusiliinermiinni sanngiitsut. Ta-manna pingaaruteqarpoq, napparsimasummi taakku atornerluilernissamat nutaamillu pinerluu-teqaqqinnissamat ulorianartorsiortuummata.

Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfiup aamma Retspsykiatrisk afdeling R3-p oqaatigaat tarnik-kut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut amerlanerpaartaat, 100%-ingajalluinnaat, marloqiusanik suussusersiivigineqarsimasut, tassa tarnikkut napparsimasutut atornerluisutullu.

5.6.4 Sikringsanstalten, Nykøbing Sjælland

Nykøbing Sjællandimi Sikringsanstalten napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaane-rmikkut inissinneqarsimasunut, tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfinnut nalinginnaasunut inis-sinneqarnissaminnut ulorinartutut nalilerneqartunut atorneqartarpoq. Uninngatitsinerup sivisussusia sapaatit akunnerinit marlussunnit sivisunerusumik uninngatitsinernut allanngorarsinnaavoq. Napparsi-masoq nalinginnaasumut unitsinneqarnissamat naleqqutilersutut nalileqqinneqaraangat utertillugu nuutsinneqarsinnaalersarpoq. Sikringsanstaltimi kalaallinik napparsimasunik massakkut uninnga-soqanngilaq.

6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi katsorsaanissamik neqeroorut

Tarnikkut napparsimasunik katsorsaaneq, suussusersiineq, nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq, oqaloqateqartarnikkut katsorsaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaaneq tunngaviit ilisimatuussut-sikkut uppemarsagaasut tunngavigalugit pisarpoq.

Pingaarnertut anguniagaq suli tassaavoq, soorlu tamanna nassuiaammi 1998-imeersumi (Peqqinnis-samut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) aamma takuneqarsinnaasoq, napparsimasup katsor-saaneq ataqatigiinneqartoq najukkamilu tarnikkut nappaatillip najugarisaani neqeroorutitut arlalittut ataqatigiinneqartutut misigisimassagaa.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfimmiippoq tarnikkullu nap-paatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq kommuniniillunilu Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfim-miippoq. Taamaattumik pineqartup isumagineqarnera assigiinngitsunik suliaqartut isumagisaraat.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup tarnikkut ajoqutaasoq timip sananeqaataani, tarnikkut inuttul-lu atukkanik sinaakkuteqartutut isigisarpaa, tassanilu inuit ataasiakkaat iliuisaat, tarnikkut inuttullu atukkatigut alliarturnermi atugassarititaasut kiisalu massakkut inuunermi atugassarititaasut ataatsimut sunniuteqaqatigiittarput, tarnikkut massakkut ajoqutaasumut tunngaviulersumik.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq tassaavoq assigiinngitsunik suliallit suliassaannut tunngasoq, sapinngisamik najukkani ataasiakkaani periarfissaritinneqartut aallaavigalugit nakorsap peqqinnis-saqarfimmilu sulisut allat, tarnip pissusiinik ilisimasalik imaluunniit tarnikkut nappaatilinnik sammisasaqartitsisut/oqaloqatigisartakkat allat, isumaginninnermi siunnersortit isumaginninnermilu ikiuinnermi sulisut allat, sammisassaqaqartitsisoq imaluunniit sulisut allat suliffissatigut sammisassatigullu neqeroo-rutinik ilisimasallit kiisalu pisariaqarpat eqaarsaartitsisartoq peqatigalugit suliarineqartussa.

Napparsimasut ataasiakkaat katsorsarneqarnissaannik piareersaanermi pingaarnertut tunngavik tas-saavoq katsorsaanerup suliniuteqarnerup immikkut ilisimasallit annikinnerpaamik akuliutinneqarneri-sigut ingerlanneqarnissaa. Tassa imaappoq katsorsaanerup tamatumalu kingunerisaanik isumagin-ninnikkut suliniutaasinnaasut isumagineqarnissaat najukkami peqqinnissaqarfiup isumaginnittoqarfiul-lu akisussaaffigaa, oqartussaasulli marluk taakku pisariaqartitsineq naapertorlugu tarnikkut katsor-saanermi immikkut ilisimasalinnik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaqarfimmi A1-imiittunik aamma isumaginninnermi oqartussaasuniittunik atuinissaminut periarfissaqartut.

Napparsimasut tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqartut ilarpaalui taamatut aqqissuussineq pis-sutigalugu tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup ingerlatsineranut attaveqarneq ajorput sivikitsuaraan-narmilluunniit (soorlu siunnersortit angalanerisa nalaanni) attaveqartarlutik, napparsimasulli tarnikkut sakkortunerusunik nappaatillit sivilunerusumillu napparsimasimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissi-nerup ingerlatsinerani ingerlaavartumik attaveqartarlutik. Tamanna tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinnermi/tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffiini peqqissaasoqartitsinnermi napparsimasunut siunnersortit distriktinut angalaneranut atatillugu imaluunniit distriktip napparsimmaviani imaluunniit tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqarfimmi A1-imi uninnganermi pisinnaavoq.

Pilertortumik qulaajaaneq suussusersiinerlu katsorsaanerup tamarmiusup ilaannamininnguaannarai. Tarnikkut napparsimasup nukissaminik pitsaanerpaamik atuisinnaanissaa, sapinngisamik namminer-sornerpaamik inuuneqarluni inuunissaa, tarnikkullu ajoquteqarnermut sapinngisamik utersaartuun-ginnissaa suliniuteqarnerup tamarmiusup qulakkiissavaa.

Nakorsartitsinikkut katsorsaaneq iluatsissappat pingaaruteqarnerpaaq tassaavoq napparsimasunut ataasiakkaanut assigiinngisitaartunik ataqatigiinneqartunillu neqerooruteqarnissaaq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi katsorsaanerup iluatsinnissaanut tunngavisoq tassaavoq naammattunik nukis-saqartoqarnissaa/atugassiissuteqartoqarnissaa, tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi naam-mattunik pisinnaasaqartoqarnissaa, sulisut taarseraappallaannginnissaat kiisalu ineqarnerup, suliffis-saqarnerup/sammisassaqaqarnerup, ulluinnarni sammisassaqaqartitsinerup tapersersuinerullu tungaasi-gut assigiinngiiaarluartunik isumaginninnikkut inuttullu atukkatigut neqerooruteqartoqarnissaa.

6.1 Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq

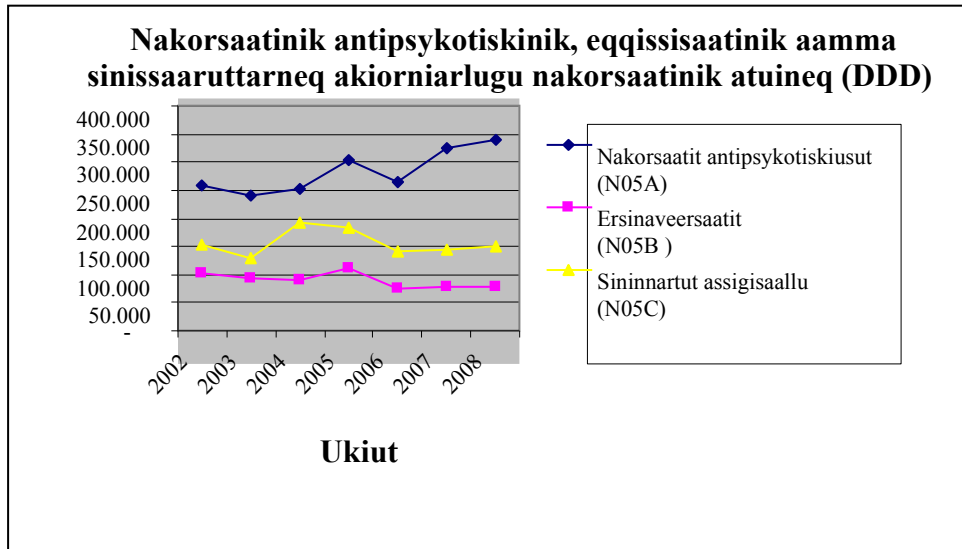
Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup pingaaruteqartut ilaat tassaavoq nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq. Nakorsaatillu katsorsaanerup tassani ilaagajuttut tassaapput: Nakorsaatit antipsyko-tiskiusut, nakorsaatit ersinerup annikillisisartut, sinissaaruttarneq akiorniarlugu nakorsaatit, nikal-lungasarneq akiorniarlugu nakorsaatit ukiunilu kingullerni nakorsaatit CSN-imut tunngasut ADHD-rtunut atorineqartartut aamma puiguttorneq akiorniarlugu nakorsaatit.

Nakorsaatit tarnikkut imaluunniit tamatumunnga assingusumik nappaateqartunut atugassat tamarmi-usut annertunerpaartaat tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfiup avataatigut tunniunneqartar-pat, tamannalu isumaqarpoq distriktini pisartoq.

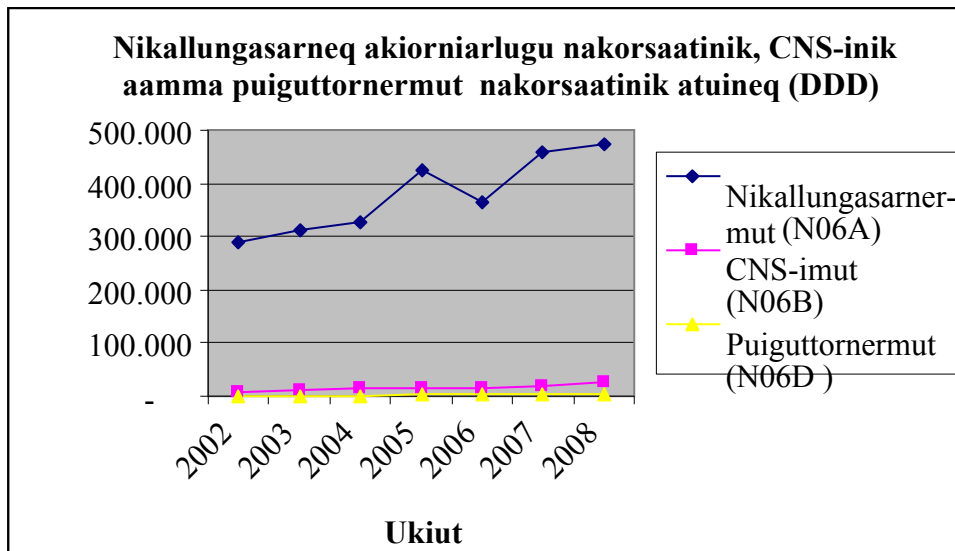
Nakorsatinik atuineq imatut naatsorsuinikkut naatsorsorneqarsinnaavoq: "Ulloq unnuarlu iisassatut nalunaarsukkat = DDD (definerede **d**øgn **d**oser), taakkulu oqaatigineqareersutut tassaapput ulloq un-nuarlu iisassatut nalunaarsukkat, atorineqakulanerusut.

Assiliartani 6.1.1-imi aamma 6.1.2-mi takuneqarsinnaavoq nakorsatinik antipsykotiskiusunik atuineq qaffariarsimasooq (2002-mi DDD-nit 257.632-nit 2008-mi DDD-nut 339.745-nut), nikallungasarneq aki-orniarlugu nakorsatinik atuineq suli qaffariarnerusimavoq, CNS-inillu atuineq (2002-mi DDD-nit 5.960-nit 2008-mi 25.240-nut) kiisalu puiguttorneq akiorniarlugu nakorsatinik atuineq (2002-mi DDD-nit 187-nit 2008-mi 4.555-inut) annertunerpaamik qaffariarfiusimalluni. Nakorsatinik ersinerup annikillisisartunik sininnartunillu atuineq annikillerialaarsimavoq.

Figur 6.1.1.



Figur 6.1.2.



Ulloq unnuarlu iisassatut naatsorsukkat (DDD) iluanni qaffariaat nakorsaatinut aningaasartuutit qaffariarnerannit qaangerneqarujussuarpoq. Nakorsaatinut tarnikkut nappaatinut atorpeqartussanut DDD-mut ataatsimut naatsorsuullugu aningaasartuutit taamaalillutik akit akissarsiallu agguaqatigiissitsiner-mi nalinginnaasumik qaffakkiartornerannit sukanerujussuarmik qaffakkiartorsimapput. Qaffaatit nakorsaatinut antipsykotiskiusunut akit malunnaatilimmik qaffakkiartornerannik pissuteqarnerpaaju-voq, taakkunungami aningaasartuutit suliassaqaqfimmum tamarmut aningaasartuutit tamarmiusut 86 pct-erimmatigit.

Taamaalilluni tarnikkut nappaatinut nakorsaatnik pisiortorneq tamarmiusoq 1996-imi 2 mio. kr.-nik aningaasartuutaasimavoq, taakkulu nakorsaatnik pisiortornermut tamarmiusumut aningaasartuutit 8,5%-iinut naapertuupput. 2007-imi 9,7 mio. kr.-nut 20,1%-inut naapertuuttumik qaffapput, 2008-milu suliassaqaqfimmu tassani nakorsaatinut aningaasartuutit 9,9 mio. kr.-upput.

Aningaasartuuteqarnerulerneq napparsimasorpasuaranut piffissami sivisuumi inuunertilluunniit naallu-gu nappaatiminnut katsorsarneqartunut nakorsaatnik nutaanik allanik pisiortornermik pissuteqarpoq. Nakorsaatinut aningaasartuutit ukiuni aggersuni taamarujussuaq qaffakkiartornissaat ilimagineqann-gilaq, kisiannili akit akissarsiallu qaffakkiartornerat malikannissagaat ilimagineqarluni, tassami nakor-saatnik nutaanik annertuneruutigit saqqummertoqarnissaa naatsorsuutigineqanngimmat.

6.2. Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqtitsineq avatangiisillu atorlugit katsorsaaneq

Nakorsaatitortitsilluni katsorsaaneq kisimiissinnaanngilaq, sammisassaqtitsinissamilli oqaloqatigininnissamilluunniit neqeroorutininik tapertalerneqartariaqarluni. Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq assigiinngitsorpassuarnik iluseqarsinnaavoq, katsorsaanssamilli neqeroorutininik tarnip pissusiinut tunngasunik tunngavilinnik ilaqarluni. Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq immikkut ilinniagaqarsimasuunissamik piunasaqaateqarfiuvoq. Oqaloqatiginittarnikkut katsorsaaneq tapersersuinermit tunngasuuneruvoq, tarnikkullu nappaatilinnik katsorsaaneq sulisunit tamanit ingerlanneqarsinnaalluni.

Avatangiisit atorlugit katsorsaaneq katsorsaaneq napparsimasup inuttut atukkani pinnaasatigut pingaarnerusutigut sungiusarnikkut ulluinnarni pitsaanequmik ingerlalersinnaaneranut iluaqutaasoq. Taamatut katsorsaanaatsimi katsorsaaneq peqataasut tamarmik ilaatinneqarput, pingaartumillu sammisassaqtitsisoq paaqqutarinnittullu ilaatinneqarlutik.

6.3 Inuttut atugarisatigut tapersersuinermit suliniutit sammisassaqtitsinerlu (tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisamikkut sullinneqarnerat)

Tarnikkut nappaatilippasuit sivisuunimik napparsimasut eqqarsaatigalugit aalajangiisuulluinnartumik pingaaruteqarpoq taakku ulluinnarni inuunermi tapersersorneqarnissaat ilusilersorluagaasunillu atugaqarnissaat kiisalu nappaatimik pitsaanequmik suliffimmik/sammisassamik naleqquttumik neqeroofigineqarsinnaanissaat. Tarnikkut nappaatillit napparsimanerpaat eqqarsaatigalugit sulisunit tapersersorneqarlutik najugaqarsinnaanerit sapinngisamillu annertunerpaanik pinnaasaqalersillugit sungiusarneqarnerisa qulaakkeerneqarnissaat pisariaqarpoq.

6.3.1 Suliffeqarneq/sammisassaqarneq

Tarnikkut nappaatilimmuut ulloq imalik, ilusilersorluagaasoq sunillu pisoqarnissaa nalunngeriigaq pitsaassusillimmik inuuneqarnerup ilaaga pingaartoq, tarnikkut nappaateqarnerup utersaartoorsinnaanerit pinaveersaartitseqataasoq. Nakkutigineqarluni sulliviit Kalaallit Nunaanni siamasillutik inissimapput, assigiinngitsunik ingerlataqarnissamut assigiinngitsunik periarfissallit, taakkulu tarnikkut nappaatilinnut isumaqarluartumik inuuneqalersitseqataasinnapput. Kisitsisinik eqqoqqissaartunik taasaqarneq ajornarpoq, kisianni tarnikkut nappaatilippaaluit najukkani ataasiakkaani sulisitsisuni sulisuupput, nakkutigineqarlunilu sulliviit aamma avataanni naleqquttumik suliffeqarnissamut periarfissaqarneq sinerissamiittorpassuarnit iluarisimaarneqartut malunnarpoq. Nuummi amerlanerusunik assigiinngiaarnerusunillu neqerooruteqartoqartarnissaa pisariaqartinneqarsorinarpoq, tassami tarnikkut nappaatillit Nuummiittut taamaaqatiminnut Nuup avataaniittunut sanilliullutik suliffissarsiniarnermit annertuneroqisumik ajornartorsiuteqartarunarmata. Illoqarfinni ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnut/in-narluutilinnut sulliveqarpoq kommuninit tapersersorneqartunik.

Tarnikkut nappaatillip piginnaanngorsaqqereerluni suliffimmik tamakkiisumik ilaannakortumillunniit ingerlatsisinaanera pivusorsiorlutut isigineqarpat tamanna Inatsisartut peqqussutaat nr. 4. 31. maj 2001-imeersoq tunngavigalugu qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaqarfinni A1-imi isumaginninnermit siunnersortit naliliipput periarfissamik taassuminnga tarnikkut nappaatillit sulisitsisullu ilisimasaqarnerisa napparsimasup suliffeqarnermut tunngasunut attaveqarnermik attassiinaarsinnaanera oqinnerulersissagaa.

Nappaat ima sakkortutigippat tarnikkut napparsimasup suliffimmik paarsinnaanani, taava taanna qinnuteqarnermigut isumaginninnermit siusinaartumik pensionisiaqalersinneqarsinnaavoq.

6.3.2 Ineqarnermut tunngasut

Tarnikkut nappaatillit ilarpaalui inissaminnik ujarlernerminni ikiorneqarnissaq pisariaqartittarpaat. Kommunit arlallit inissiamik napparsimasumut naleqquttumik tunniussinissaminut periarfissaqanngilat, inissiat attartortittakkat, najukkani ataasiakkaani najugaqarfiit innarluutilinnulluunniit najugaqaqatiigiiffit eqqarsaatigalugit.

Inissaqannginneq napparsimasup naammassillugu katsorsarneqartutut nalilerneqarnermi kingornatigut uninngatiinnartariaqarneranik kinguneqarsinnaavoq. Tamanna peqqinnissaqarfimmu aningaasartuutaavoq annikigisassaangitsoq, taamaattumillu taamatut pisoqartillugu akigititat naapertorlugit akiliisoqartarnissaa kommunillu isumaqatigiissutaasimavoq.

Namminersorlutik Oqartussat annertuunik innarluuteqartunut ulloq unnuarlu paaqqinniffiuteqarput. Ulumikkut inunnik tarnikkut nappaatilinnik nuna tamaakerlugu paaqqinniffiit pingasuupput.

Aaqa

Ulloq unnuarlu paaqqinniffik Aaqa isumaginninnermi tarnikkut nappaatilinnik nuna tamakkerlugu sullissiviusoq inersimasunut tarnikkut nappaatilinnut 18-ileereersimasunut 29-nut inissaqarpoq. Nakkutigineqarluni sullivik 18-inut inissalik paaqqinniffimmu ilaavoq. Paaqqinniffiup pingaartumik skizofrenimik nappaateqartutut suussusersiivigineqarsimasut imaluunniit tarnikkut sakkortuumik nappaatillit tigusarpai. Paaqqinniffik tarnikkut nappaatilinnut ajornerpaanut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi uninngatinneqarnissamik pisariaqartitsinngitsunut kommunittu najugarivitamut toqqaannartumik uternissaminut ajorpallaartunut najugarfittut neqeroorutaavoq. Aaqa tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatillit eqqartuussaannikkut inissinneqarsimasut sivirusumik katsorsarneqarsimasut anillakkiartuartaarfittut atorneqarpoq.

Aaqami sungiusaaqqittarfittut immikkoortortaqarfik tarnikkut nappaatillit sungiusartaarfittut sungiusaaqqittarfittullu kommuninit atoneqartarpoq, Aaqami qaammatini pingasunit arfinilinnut sivirusu-seqartumik najugaqareennikkut kommunittu najugarivitami annertunerusunik pisinnaasaqalernissap anguneqarnissaa siunertaralugu.

Aja

Angerlarsimaffik Aja pingaartumik inuusuttunut 14-it 18-illu akornanni ukioqartunut ulloq unnuarlu paaqqinniffiusoq inuusuttunut qulinut inissaqarpoq. Aja tassaavoq inuusuttunut sanngiitsumik kinaasuseqartunut immikkut neqeroorut, tamatuma tarnikkut nalinginnaasumik nappaammik imaluunniit inooqataanermi, ilaqutariinnermi namminerluunniit inuttut atukkanik oqimaatsunik, soorlu kinguaas-siuititigut atonerluinermik imaluunniit allatigut annertuumik sumiginnagaanermik pissuteqarnera apeqqutaatinnagu.

Aja neqeroorutitut isumaginninnermi perorsaanikkut suliniuteqarfiusussatut siullermik pingaarnertullu isigineqassaaq. Siusinnerusukku suliniutaasimasoq "Matu" aamma nivarsiaqqanut suliniutaasimasoq Ajamut ilaapput.

Alloq

Alloq paaqqinniffiuvoq nutaaq, tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaannermikkut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmu A1-imut aamma Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mut inissinneqarsimasunik naammassillugit katsorsarneqarsimasunik tiguisartussaq. Paaqqinniffik taanna pilerinneqarsimavoq paaqqinniffiup avataani inuunermut ikaarsaariarneq oqinnerulersinniarlugu aamma napparsimasut taakku namminerisamik ineqarnissamik najugaqarfimmiluunniit najugaqarnissamik pisariaqartitsinerat piffissap sivikitsup angerlartinneqarnissamik ilimasaarinnermi piffissaliunneqarajut-tartup iluani matussuserneqarsinnaanngimmat.

6.4 Innarluutillit tarnikkut nappaatillit

Tarnikkut napparsimasoq ima sakkortutigisumik napparsimappat, allaat tapersersuilluni ikiorsiiniutit pisariaqartinneqarlutik, taava inunnik annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisaarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq tunngavigalugu peqqussummi pineqartunut ilaatinneqalernissaq qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Akuersisoqarpat innarluutilik assersuutigalugu taper-sersortitut ikiortilerlugu imaluunniit ikiorsiiniutinik allanik ikiorserneqarsinnaavoq. Pineqartunut ilaatinneqarneq 65-inik ukioqalernermi atorunnaartarpoq.

Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup kisitsisimanera malillugu 21. august 2009-mi inuit katillugit 661-iupput tarnikkut nappaatillit suussusersiivigineqarsimasut, Inatsisartut peqqussutaat tunngavigalugu ikiorserneqartartut. Taakkunannga 206-it ineriartornikkut kinguarsimasuupput (Tabel 6.4.1).

Tabel 6.4.1

Tarnikkut nappaatillit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 21. august 2009-meersuni pineqartunut ilaatinneqartut

Inatsisartut peqqussutaat nr. 7 tunngavigalugu nalunaarsorneqartut tamarmiusut	1.132
Tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqartut:	
- Tarnikkut ineriartormikkut kinguarsimasut	20
	6
- Skizofreni	18
	5
- Tarnikkut allatut nappaatillit	1
	28
- Autisme / DAMP / ADHD / Asperger	92
Tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqartut katillugit	611

Paasisaqarfik: Innarluutillit pillugit paasisutissanik katersivik.

Inuit tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut innarluutilinnut ilanngunneqarsimasut tarmiusut ilarparujussuaraat, katillugit 49 pct-it. Taakkunannga skizofrenimik nappaatiliinnaat Inatsisartut peqqussutaanni pineqartunut ilaatinneqartunit tamanit 15 pct-iupput.

Pissutsit marluk ataatsimut eqqumaffiginissaat pingaartuuvoq, tassa ilaatigut inuit tarnikkut nappaatillit peqqussummi pineqartunut ilaatinneqartut ataatsimut isigalugit amerleriarsimanerat, ilaatigullu meeqqat tarnikkut nappaatillit (autisme, ADHD allallu aallussisinaanermik akornuteqarfiusut) Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqartut amerleriapi-loorsimanerat (tabel 6.4.2). Tamanna tapersersuilluni ikiorsiiniutit suunissaannut annertussusissaanullu sunnuteqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu naatsorsuutigineqarsinnaavoq nutaanerpaamik nalunaarsorneqartut ukiut arlalissuit ingerlaneranni nalunaarsuineri pineqartunut ilaasinnaanerat. Taamaattumik pissutsit allanngoriartorerat ingerlasoq isumaginninnermut tunngasuni unamminia-gassaavoq annertooujussuaq.

Tabel 6.4.2. Meeqqat autisme aamma ADHD tunngavigalugit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqartut, peqqinnissaqarfiup distriktiinut agguataarlugit

Autisme/ ADHD	Katillugit 14.7.2008-mi	01.10.2009-p tungaanut amerleriaat
Kommuni Kujalleq	8	1
Kommuneqarfik Sermersooq	29	7
Qeqqata Kommunua	17	2
Qaasuitsup Kommunua	21	3
Kalaallit Nunaat tamaat, katill.	75	88
Danmarkimi inissinneqarsimasut	13	

Paasisaqarfik: Innarluutillit pillugit paasisutissanik katersivik.

Piffissap 2008-mi julimit 2009-mi oktoberip tungaanut ingerlanerinnaani suli meeqqat 13-it Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqalernissaat qinnutigineqarsimavoq, autisme imaluunniit ADHD tunngavigalugu. Meeqqat taakku annertuumik tapersorsorneqarnissaq pisariaqartittarpaat – amerlanertigut tapersorsortitut ikiortilerneqarnermikkut imaluunniit meeqqat atuarianni ilinniartitsisumut ikiortiliinikkut. Meeqqani taakkunani ataasiakkaat 18-inik ikioqalersimasuupput, innarluutillillu pillugit peqqussut aqutigalugu tapersorsorneqarnissamik suli pisariaqartitsisuullutik. Meeqqat taakku suliffeqarnermut tunngasuni nammineernissamut ilinniagaqarnissamulluunniit periarfissaqassanersut massakut naliliissalluni siusippallaarpoq.

6.4.1 Innarluutilinnut tarnikkut nappaatilinnut najugaqarfiit najugaqatigiiffiillu

Nassuiaammi matumani isumaginninnermi paaqqinniffiit, soorlu ulloq unnuarlu paaqqinniffiit, najugaqatigiiffiit najugaqarfiillu kiisalu innuttaasunut tarnikkut nappaatilinnut ilinniagaqarnissamik suliffeqarnissamilluunniit nakkutigineqartumik neqeroorutit aallunneqarsimangillat, inuttulli atukkatigut tarnikkut nappaatilinnut suliniuteqarnek katsorsaanermik suliniutini annertuumik ilaammata taakku pingaartutigut ilanngunneqarsimapput.

Ullumikkut Qaanaaq eqqaassanngikkaanni illoqarfinni tamani innarluutilinnut najugaqarfeqarpoq/najugaqatigiiffeqarpoq (Tabel 6.4.1.1).

Tabel 6.4.1.1

Innarluutilinnik paaqqinniffiit summi inissinneqarsimanerannik amerlassusiinillu takussutissiaq (01.05.2009-mi)

Peqqinnissaqarfiup distriktia	Najugaqarfiit	Najugaqa-qati-giiffiit	2008-mi amerleriaat	2009-mi amerleriaat	Najugaqartut amerlassusi-at
Qaanaaq	0	0	0		0
Upernavik	3	0	0		9
Uummannaq**	4	0	0		19
Ilulissat	3	0	0		7
Qeqertarsuaq	1	0	0		4
Qasigianniguit	4	1	0		10
Aasiaat	2	1	0		14
Kangaatsiaq	1	0	0		3
Sisimiut	9	1	1		22
Maniitsoq	6	0	0		14
Nuuk	9	0	1		30
Paamiut	1	0	0		4
Narsaq	1	0	0		4
Qaqortoq	3	0	0		8
Nanortalik	1	0	0		10
Tasiilaq	2 (+1)	0	0	(+1)*	6
Ittoqqortoormiut	1 (+1)	0	1	(+1)*	2
Katillugit	51 (+2)	3	3	(+2)*	166

Paasisaqarfik: Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik: *-nik nalunaaqutsiineq isumaqarpoq taakku akuersissuteqarfigineqarsimasut. **Uummannami najugaqarfinni najugaqartunut ilaatinneqarpputtaaq Inatsisartut peqqussutaanni ilaatinneqanngitsut.

Najugaqarfinni ulloq unnuarlu sulisoqartuni innarluutillit katillugit 166-it najugaqarput. Najugaqarfiit taakku pilersinneqarsinnaapput kommunimi marlunnik innarluutileqarpat pisariaqartitsisunik, 2008-mi najugaqarfiit nutaat pingasut pilersinneqarsimapput 2009-milu nutaat suli sisamat. Siunissami qaninnerpaami najugaqarfinnik nutaanik pilersitsinissamik pisariaqartitsinerup annikinnerulernissaa ilimanangilaq.

Najugaqarfinni amerlanerpaani napparsimasut assigiinngitsunik innarluutillit najugaqarput. Tamanna tarnikkut nappaatillit innarluutillit najugaqarfiinut aamma atuuppoq. Tamanna perorsaanikkut ajornartorsiutaasinnaavoq, tassami napparsimasut qaratsamikkut ajoqusersimasut, psykoseqartut, atornarluisuusut imaluunniit pissutsimikkut allaasut perorsaanikkut inuttullu atukkatigut assigiinngitsorujussuarfik suliniuteqarfigineqarnissaminnik pisariaqartitsisuummata.

6.4.2 Kommunini tapersersortitut ikiortit

Tarnikkut nappaatillit ilarpaalui Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi § 7-imi pineqartunut ilaatinneqarput, tapersersortitut ikiortilerneqarnissaat siunertaralugu. Massakkut kommunini nalunaaquttap akunneri piffissaq tamaat sulisartunut naatsorsuullugu 398-it innarluutilinnut tapersersortinut akuersissutigineqarsimapput.

Tapersersortitut ikiortit ataatsimut tassaapput suleqatigiikkuutaat sukkasoorujussuarmik taarseraaffiisorujussuit. Tapersersortitut ikiortit amerlanersaat annertoorujussuarmik suliaqartuupput, sulialli pitsaassuseqarnera assigiinngiaartuusoq malugineqartarluni. Tapersortitut ikiortit akuttunngitsumik pikkorissartinneqartarput, ilisimasalli pigineqartut sukkaqisumik taarseraanneq pissutigalugu siunertaminnut – tassalu tarnikkut nappaatillip ulluinnarni ikiorneqarnissaanut - sivikitsuinnarmik atorluarneqartarluni. Tapersersortitut ikiortit ilaanneeriarlutik ikiorsiineq napparsimasup pisariaqartitaa tunniussinnaasannigilaat, imaluunniit qanoq ikiorsiissallutik nalusarlugu. Tassa imaappoq tarnikkut nappaa-

tillit arlallit ineriartornissaminut sapinngisamillu annertunerpaamik pisinnaasaqalernissaminut tapersersorneqarnissartik amigaatigigaat.

Tapersersortinut ikiortinut ingerlaavartumik siunnersuisarnissamik neqeroorut massakkut aamma amigaataavoq.

6.4.3 Tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasut

Tarnikkut napparsimaneq sivilsugajuttarpoq, pisut ilaanni katsorsarneqarsinnaasarani. Tarnikkut nappaat ukioqatigiikkuutaani tamani takuneqarsinnaasarpoq pilersinnaasarluunniit, naak nappaatit ataasiakkaat ukioqatigiikkuutaani aalajangersimasuni suussusersineqakulanerusaraluartut. Taakku tassaapput aallussinnaanermik ajornartorsiutit/autisme ADHD-lu meeqqani, skizofreni inersimasuni inuusunnerusuni, puiguttornerlu utoqqarni.

Naak tarnikkut napparsimasoqalernera ilaqutaasunut ikinngutinullu malunnaatilimmik sunniuteqartaraluartoq, ilaqutaasullu ulluinnarni inuuneranni initoorujussuusaraluartoq ilaqutaasut napparsimasoq meeraanersoq, qatanngutaanersoq angajoqqaajunersorluunniit apeqqutaatillugu pisariaqartitaat anilaanngatigisaallu assigiinngitsorujussuusarput.

Ataatsimoorfiit tassaasarput tarnikkut nappaatillip siunissaata nalornissutigineqarnera, suussusersiinerup aliasuutigineqarnera napparsimasullu ulluinnarni inuuneranni pisut qaangeruminaassinnaasut ilaqutaasutut ikinngutaasutulluunniit aqqusaarneqarsinnaasut. Ilaqutaasorpasuit nappaammik nappaatillu napparsimasumi qanoq saqqummersinnaaneranik ilisimasaqarneq ajorput. Taamaattumik napparsimasup inooqatiginerani nalornisoorajussinnaasarput, aallaallumi toqqissisimanngissinnaallutik.

Ilaqutaasunut kommunini peqqinnissaqarfimmiluunniit piffissat ilaanni neqerooruteqartarpoq, ullumikkulli inunntut tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasut atuartinneqarnissaat ataavartumik aaqjissuussaasumillu neqeroorutigineqarneq ajorpoq. Tarnikkut nappaatilinnut immikoortortaqaarfik A1 ilaqutaasut oqaloqatigiittarnissaannik aallartitsiniarluni akuttunngitsunik misiliisarpoq. Taamaattorli ilaqutaasut oqaloqatigiittarfiannik aallartitsinissaq piffissami sivilunerusumi sulii iluatsissinnaasimanngilaq. Ilaqutaasut ajornartorsiutimik oqaluuserinissaat ajornakusoortittorujussuugaat sulisut malugisinnavaat, tassami oqartarmata tarnikkut nappaatilik tamanut oqaluuserigitsik, ajornartorsiutitik inuit amerlanerusut katersuunneranni tamanut saqqummiunneqartut imaluunniit ilaqtaminnik tapersersuinisaminnik avatangiisit naatsorsuutigisaat eqqortikkuminaatsillugit misigisimallutik.

Nunarsuarmi peqqinnissakkut suliniaqatigiiffiup WHO-p tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup ukiumoortumik ulluanik atulersitsisimavoq, tarnikkut nappaatit pissutsillu inuit tarnikkut nappaatillit inuunerminni atugaat aallunneqartinniarlugit. Kommuneqarfik Sermersuup 2000-imiilli paaqqinniffiit, peqatigiiffiit il.il.suleqatigalugit ulloq taanna malunnartittarsimavaa, innuttaasut tarnikkut nappaatillit tapersersorniarlugit annertunerusunik aaqjissuussisarnikkut.

Tarnikkut ajoquteqartut ilaqutaallu 1996-imili nuna tamakkerlugu peqatigiiffeqarsimapput, tassalu Sugisap. Sugisap siunertaa ilaatigut tassaavoq inuit tarnikkut ajoquteqartut eqqarsaatigalugit paasinninnermik akuerinninnermillu annertunerusumik pilersitseqataanissaq, kiisalu tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinnermik sulinnermi peqataanissaq.

7 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit immikkut ittut

Pinngitsaaliinikkut suliniutit "Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitineqartarneri pillugit inatsit" aamma "Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut unitsitsinermi, uninngatitsinermi katsorsaaneermilu kiffaanngissusii-aasarneq pillugu kaajallaasitaq nr. 10" aqqutigalugit aalajangersaavigineqarput.

7.1 Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit

Napparsimasup pinngitsaaliinikkut unitsinneqarnissaanik pisariaqartitsineq tarnikkut nappaatip pileqqaarnerani imaluunniit tarnikkut napparsimasup nakorsaatornerminik unitsitsinermigut niaqulaaqilernerani pisariaqalersinnaavoq. Pinngitsaaliinikkut taamaallaat unitsitsisoqarsinnaavoq napparsimasoq piumassutsiminik unikkumangippat.

Inuk pinngitsaaliinikkut unitsinneqarsinnaavoq nakorsaq tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi atorfeqartuunngitsoq isumaqarpat inuk pineqartoq niaqulaartoq imaluunniit niaqulaarnermut assingusumik pissuseqartoq, naliliisoqarpallu napparsimasup qanoq issusia katsorsaasoqanngippat ajorseriarujussuarsinnaasoq. Taamatut pinngitsaaliinikkut unitsitsineq "sungaartunik pappiaraqarluni" katsorsaaneerissamut unitsitsinertut taaneqartarpoq.

Inuk niaqulaartutut isigineqassasoq naliliisoqarpat pissusialu imminut namminerimut inunnilluunniit allanik ulorianartorsioertitsisoq isumaqartoqarpat, taava inuk pineqartoq ulorianarnini pissutigalugu "aappaluttunik pappiaraqarluni" unitsinneqartutut taaneqartarpoq.

Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit amerliartorsimapput (Tabel 7.1.1).

Tabel 7.1.1: 2006-imit 2009-mut pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit

	2004	2005	2006	2007	2008
"sungaartunik pappiaraqarluni"	1	8	6	4	11
"aappaluttunik pappiaraqarluni"	14	17	9	20	29
Katillugit	15	25	15	24	40

Paasisaqarfik: Dronning Ingridip Napparsimmavissuani aqutsisoqarfik.

7.2 Pinngitsaaliinikkut tigumminnineq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq aalaakkiinerlu

Napparsimasup pinngitsaaliinikkut unitsinneqarsinnaanerata saniatigut napparsimasup pinngitsaaliinikkut tigummineqarnissaanut imaluunniit pinngitsaaliinikkut katsorsaaneqarnissaanut periarfissaqarpoq, napparsimasoq niaqulaarpat imaluunniit niaqulaarnermut assingusumik pissusilersornerata pineqartup kiffaanngissusiiannginnissaa pinngitsaaliinikkulluunniit katsorsannginnissaa illersorneqarsinnaajunnaarsippagu. 2009-mi napparsimasut 39-t immikkoortortaqaarfimmi pinngitsaaliinikkut tigummineqarput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsaaneqarlutik.

Pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq aatsaat pisinnaavoq napparsimasoq imminut inunnilluunniit allanik ulorianartorsioertitsippat, taamaaliornissani soorasaarutigippagu, napparsimasoqatiminik malersuippat imaluunniit napparsimasoqatiminik sakkortuumik akornusiippat, imaluunniit annertuumik aserorterippat. Pinngitsaaliinikkut aalaakkiinermi qiterut, paffequtit, isikkanut aalaakkiutit aqqatillu atorneqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarput.

Illersuiniarluni aalaakkiineq inuk siunertarineqanngitsumik imminut annertuumik ulorianartorsiortissinnaaneranut illersorniarlugu pisarpoq. Illersuiniarluni aalaakkiineq nammineq piumassuseq tunngavigalugu pisarpoq.

8 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi unamminiagassat, sulini-utaasussallu pillugit kaammattuutit

Siunissami pisariaqartitat, aaqqissuussaannikkut suliatigullu aamma atugassiissutitut tunngasutigut unamminiagassat suleqatigiissitaliat tikkuarsimasaat imaluunniit nassuiaatip suliarineqarnerani qulaa-jarneqartut immikoortumi matumani naatsumik allaaserineqarput. Suliassa qarfinni susassa qarfiusuni nassuiaat kaammattuutit saqqummiussivoq.

Kaammattuutit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni anguniagassat takorluukkatullu saqqummiunneqartunik aallaaveqarput, suliniuterpasullu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik atu-isunut pinaveersaartitsinermik, qulaajaanermik katsorsaanermillu pitsaassuseqarluartumik paasiumi-nartumik, ataqatigiissumik, sunniuteqarluartumik ilisimasanillu tunngaveqartumik qulakkeerinninner-mik ataatsimut siunertaqarlutik.

Tamanna angussagaani inatsisiliorinnikkut ullutsinnut naleqquttunik tunngaveqarnissaq, illutat ullutsin-nut naleqquttuunissaat, ilisimasat ilinniartitsinerullu nutarterneqarnissaat, sulisut tigummiinnarnis-saannut periarfissaqarneq, suliffimmi pitsaasunik avatangiiseqarnissaq suliallu ataqqineqarnissaa piu-masaqaataapput, kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsip annertunerusumik pitsaanoqisumil-lu uppersaasarsorneqarnissaa pitsaassuseqartinneqarnissaatalu qulakkeerneqarnissaa aamma pi-masaqaataallutik.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik naliliivoq kaammattuutit ilaat aningaasatigut killissaliussat piore-ersut iluanni piviusunnigortinneqarsinnaanngitsut, aningaasaqarnikkulli inaarutaasumik naliliisoqarnis-saani kaammattuutit sorliit salliutinneqarnissaat Inatsisartut kissaatigineraat pillugit naalakkersuinikkut aalajangiisoqarnissaa utaqqimaarneqartariaqartoq.

8.1 Inatsisiliorneq ullutsinnut naleqquttoq

Ullutsinnut naleqquttumik inatsisiliorneqarnissaanik pisariaqartitsinerup naammassineqarnissaa suli nukinginnartuuvoq. Inatsisiliornermi pioreersumi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pitsaasumik sulisinnaaneq qulakkeerneqarsimannigilaq, napparsimasullu pisinnaatitaaffii eqqarsaatigalugit ullutsin-nut naleqquttinngilluinnarlutik.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatillit pillugit inatsit napparsimasut pisinnaatitaaffii eqqarsaatigalugit tulleriariner-mi salliutinneqassasoq, taamaalilluni suliassa qarfimmi tassani inatsisissatut siunnersuut 2011-mi saqqummiunneqarsinnaaqqullugu,
- suliassa qarfiup sinnerani inatsisiliornermik sulineq tulleriarinermi salliutinneqassasoq.

8.2 Paasissutissatigut tunngavigisat pitsaanagerusut aqutsinermilu atorussat pitsaanagerusut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni paasissutissat pillugit pingaanagerusutigut piler-saarusiaq piareersaanerlu amigaataapput. Paasissutissanik amigaateqarnerup siunissami pisariaqar-titat missiliuunnissaat ajornakusuulersippaa, sumilu najugaqarneq apeqqaatinnagu assigiimmik katsorsaannissamik anguniakkap aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi kiffartuussinerit pitsaas-useqartitsinikkut qulakkeerunneqarnissaannik anguniakkat anguneqarnissaat ajornakusuulersillugit.

Suliassa qarfimmi tassani paasissutissat massakkut pigineqartut aqutsinermi atorussatut imaluunniit suliassa qarfimmik paasiniaanermut atorneqarsinnaanngillat. Kiffartuussinerit distriktit ataasiakkaat im-minnut sanilliusiffiqe qarnissaannut tunngaviusinnaasut pillugit ataatsimoortumik nalunaarsuisoqar-

simangilaq. Suussusersiinerit katsorsaanerlu pillugit paasissutissanik peqanngingajalluinnarpoq, angusallu pillugit paasissutissanik peqanngivilluni. Tamatumunnga peqatigitillugu paasissutissat pigineqartut tutsuviginartuunngillat, suussusersiinerillu pillugit qitiusumit paasissutissat tamakkiisuunngiluinnarunarlutik. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut imaluunniit kiffartuussinerit tarnikkut sakkukinnerusumik nappaatillit tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataatigut katsorsarneqartut pillugit paasissutissat qitiusumik katersorneqarsimanngillat.

Kaammattuutit:

- paasissutissat suut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut pitsaanerpaamik nakkutigineqassappata siunissami qulakkeerneqassanerannik misissueqqissaarneq ingerlanneqassasoq,
- misissueqqissaarneq taanna suliassaqarfimmi tassani paasissutissanut tunngasuni qanoq periaaseqarnissamut tunngaviussasoq, tassanilu paasissutissat qanoq iliorluni qulakkeerneqartarnissaat nutarterneqartarnissaallu ilaatinneqassasoq,
- periaatsip taassuma qanoq iliorluni piviusunngortinneqarnissaa pillugu pilersaarussiaq suliari-neqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni suliniutit nutaat taamasa eqqarsaatigalugit paasissutissat taakku paasissutissatigut pingaarnerusut periaatsimi ilaatinneqassasut naliliiffigineqassasullu.

8.3 Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik aallussineq, ilanngulugit imminortarneq aamma imminoriartarneq

Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup aallunneqaannarnissaata qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqartorujussuusoq tikkuarneqarpoq. Tarnikkut nappaateqaleqqaartartut ukioqqortunerulemmissaat kissaatigigutsigu, amerlanerusut tarnikkut nappaateqartutut ilisarnaateqaler-nissaat imminornissamillu eqqarsateqartarnerat imminoriartoqartarneralu pinngitsoortinniarutsigik, meeqqat inuusuttullu inuunermik ingerlanerani pitsaanngitsunik sunnigaasarnerannik kiisalu tarnikkut inuttullu atukkatigut nanertukkigaasarnerannik, matumani kinguaassiuutitigut atornerluisarneq ilanngullugu eqqarsaatigalugu, annikillisaanissaq pisariaqarpoq.

Imminortarnernut imminoriartarnernullu pitsaaliuinerneq naleqqiullugu tarnikkut napparsimasunut katsorsaasarfik Paarisap pinaveersaartitsinermut suliniutaanut atortussatigut tapertassanik inunnik ataasiakkaanik oqaloqateqartarninngorlugit inunnik imminoriartartutut pissuseqartunut, imminoriartartunut imminorusunnermillu eqqarsateqartuutunut suliniutinik imaqarpoq. Inunnik ataasiakkaaraluni oqaloqateqartarnerit ilaatigut sinerissami tarnikkut erloqissutilinnut angerlarsimaffimmi napparsimasunik isumaginnittut suliaannut ilanngunneqarsinnaapput, kisiannili tarnikkut ajoqutinik aaqqiiniarnissamik pisariaqartitsinermi kommunimi tarnip pissusiinik ilisimasalimmut/-nnut innersuunneqartariaqarput. Tarnikkut napparsimasunut katsorsaavik angerlarsimaffimmi napparsimasunik peqqissaasumut telemi attaveqaatit atorlugit ilitsersuinerneq ikiuteqarsinnaavoq. Suliniut attuumassuteqartut tamarmik soqutigisaat Paarisalu suleqatigiinnikkut ataqatigiissaarneqassaaq.

Ilisimatusarnikkut paasisat paatsuugassaanngitsumik takutippaat imigassamik atornerluinerneq pinaveersaartitsinermi katsorsaaneramilu uummaarissumik suliniuteqarneq, minnerunngitsumik ilaqutariit meerartallit amallu naartusut eqqarsaatigalugit, pisariaqartuusoq meeqqanillu kinguaassiuutitigut atornerluisarneq akiorniarlugu siunissami pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnermi suliniutit inooqata-anikkut piorsarsimassutsikkullu ukiukitsunik kinguaassiuutitigut atoqateqartarnermik ileqquusunut sammititaasut aamma ilaatinneqartariaqartut.

Pinaveersaartitsiniarluni peqqissutsimillu siuarsaaniarluni suliniutit aallarnisarneqareersimasut anertussusiisa allaaserineqarnerat nassuiaatip matuma sinaakkutaasa avataaniippoq, suliassa qarfilli taanna eqqumaffigineqartorujussuuvoq. Tamanna pingaartumik peqqinnissaqarfimmi Inuuneritta aqqutigalugu "Suliniuteqaliaartarneq"-mik suliniuteqarnermut atuuppoq, taannalu ilaqutariinnut naartusortalinut sanngiitsunut marluk tikillugit ukiulinnik meerartalinut sammititaavoq. Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik suliassa qarfirmi tassani paasissutissanik 2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermut atatillugu saqqummiusseqqammerpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu taamanikkut kommunit ilarpasuisa pinaveersaartitsinermik suliassa qarfirmut tunngasumi namminneq suliniutissatik ilusilersorlugillu piviusunngortissimavaat.

Kaammattuutit:

- pinaveersaartitsiniarluni peqqissutsimillu siuarsaaniarluni massakkut suliniutit ingerlateqqinneqassasut,
- pingaartumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit tarnikkut peqqissuuneq siuarsaniarlugu tarnikkullu nappaateqarnermik ajornartorsiutit pinaveersaartinniarlugit ataqatigiissaagaasunik suliniutit amerlanerusut qulakkeerneqassasut,
- arnani naartusuni atonerluisoqarneranik eqqumaffiginninneq sakkortusarneqassasoq, atonerluisoqartorlu malugineqarpat atonerluiuinnaarsitsiniarluni katsorsaaneremut akeqanngitsumut pilertortumik innersuussisoqarsinnaaneranut periarfissaq qulakkeerneqassasoq,
- immikkoortukkuutaanik immikkut pisariaqartitsisunik eqqumaffiginninneq sakkortusarneqassasoq: Ilaqutariinni tarnikkut timikkulluunniit napparsimasortalinni atonerluisortalinniluunniit meeqqat, inersimasut timikkut sivisuumik annertuumilluunniit ajoquteqartut, inersimasut suliffeqarnermut tunngasunut attaveerussimasut, atonerluisut utoqqaallu attaveqarfeqarnermikkut sanngiitsut, kiserliortut annaasaqarsimasulluunniit.

8.4 Neqeroorut ataqatigiinneqartooq eqaatsorlu

Meeqqanut, inuusuttunut utoqqarnullu tunngasuni pisariaqartitanik matussusiivigineqarsimanngitsunik peqarsorinarpoq (kingusinnerusumiittut takukkit). Tamatumunnga peqatigitillugu saqqummiunneqarpoq massakkut neqeroorut napparsimasunit ilaqutaasunillu eqaatsutut ataqatigiinneqartutullu isigineqartuaannanngitsoq, pingaartumik peqqinnissaqarfimmi neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ikaarsaariarnerit eqqarsaatigalugit.

Nakorsanut tunngasuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut immikkut ilisimasaqarfinnut agguataarsimavoq, soorlu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut, inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut aamma utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut immikkut ilisimasaqarfittut ingerlanneqartunut, soorluttaaq inersimasunik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq taamatut immikkut ilisimasalinnik sulisoqarfiulluni suliassa qarfiusoq. Tarnikkut nappaatilinnik siunissami sullissinerup iluani immikkoortuni tamani suussusersiisarneq katsorsaanerlu pillugit paasissutissat nutartigaasut qulakkeerneqarnissaannik pisariaqartitsisoqarnera saqqummerpoq.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatilinnut tamanut napparsimanerullu ingerlanerani tamarmi neqeroorut ataqatigiinneqartooq eqaatsorlu qulakkeerneqassasoq, tassa suliniuteqaliaarnermit suussusersiinnermut katsorsaaneremullu aamma napparsimasut sivisuumik ataavartumilluunniit napparsimasut eqqarsaatigalugit sivisuumik katsorsaaneq peqqissartorerlu ilanngullugit eqqarsatigalugit,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi neqeroorutip pisariaqartitsineq eqqarsaatigalugu oqimaaqatigiissitsiviunissaa qulakkeerneqassasoq, tarnikkullu nappaatilinnik sullissinnermi immikkoortuni tamani suussusersiinnermik katsorsaaneremillu ilaqartinneqassasoq,

- neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ajornartorsiutitaqanngitsumik ikaarsaarsinnaaneq qulakke-erneqassasoq,
- immikkut immikkoortortaqaqfimmu telemedicin atorlugu nakorsiarnissamut periarfissaq aalajangersimasumik neqeroorutinngortillugu piorsarneqassasoq.

8.5 Nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanimilu atugassiissutit pitsaanagerusumik agguataarneqarnerat

Peqqinnissaqaqfimmu anguniakkat ilaat tassaavoq sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu assigiimmik kiffartuussinissaq. Ullumikkut tarnikkut sakkortuumik nappaatillit 2/3-ii sinerissami najugaqarput. Tarnikkut nappaatilinnik nakorsanit immikkut ilisimasalinnit sullinneqarnissamit tamarmiusumit sinerissami angalanernut sapaatit akunnerisa 25-t missaat ukiumut atorneqartarput.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulisut qassiussusissaat sulisoqatigiikkuutaallu peqqinnissaqaqfiup distriktiini ataasiakkaani tarnikkut sakkortuumik nappaatillit amerlassusiat isiginiaraanni agguataarneqarsimanerat assigiinngisitaartorujussuuvoq.

Kaammattuutit:

- distriktini neqeroorutit tamarmiusut misissoqqissaarneqassasut siunissamilu pisariaqartitsineq missingerneqassasoq,
- sulisutigut atugassiissutit distriktinilu pisariaqartitat akornanni agguataarineq pitsaanagerpaanngortinneqassasoq.

8.6 Tarnikkut nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanimilu neqeroorutininik annertusaaneq

Ilisimatusarnikkut paasisat takutippaat peqqinnissakkut pingaarnerusutigut sullissineq annertusarneqartariaqartoq. Taamatut annertusaanermi anguniakkat ilaat aamma tassaasariaqarpoq distriktini tarnikkut nappaatinik nalinginnaasunik, soorlu nikallungasarnernik, ersiortarnermik kiisalu tarnikkut timikkullu nappaatinik, suussusersiniarnerup katsorsaanerullu pitsaanagerulersinneqarnissaat.

Taamaattumik distriktini peqqinnissaqaqfinni sulisut nukittorsarneqarlutillu ikorfartorneqartariaqarput, tarnikkut nappaatinik utersaartuulernernullu ilisarnaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanimilu ikiuinissamut pitsaanagerusunik periarfissaqarnissaat siunertaralugu - meeqqat inersimasullu eqqarsaatigalugit.

Tarnikkut nappaatillit timikkut nappaatinik toqquteqarlutik toqujaartarnerat annertoorujussuuvoq. Taamaattumik timikkut nappaateqarnermut ajoquteqarnernullu ilisarnaatit qulaajarneqarnissaat katsorsaannissarlu, tarnikkut napparsimasut tarpersersorneqarnissaat suussusersiivigineqarnissaminnullu aamma katsorsarneqarnissaminnut malinnaavigineqarnissaat piumassuseqalersinneqarnissaallu pingaaruteqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu timikkut napparsimasut timikkut annertuumik ajoqutillit, ataavartumik nappaatillit atornerluisullu tarnikkut ajoqutinik pilersitsiartuaarnissamut annertunerusumik ulorianartorsiorput.

Kaammaattuutit:

- tarnikkut nappaatit atugaanerusut pillugit neqeroorutit assigiissaarnerusut distriktini tarnikkut nappaatinik katsorsaanerumut ataatsimut tunaartarisassanik suliaqarnikkut piviusunngortitsinikkullu qulakkeerneqassasut,
- katsorsarneqarnissamik naleqquttumik neqerooruteqarnissap distriktit tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortortaqaqfiup A1-ip akornanni sukumiinerusumik suleqatigiinnikkut, kiisalu telemedicin atorlugu naliliinissamut periarfissat pillugit isumaqatigiissuteqarnikkut oqitsuutinneqarnissaa qulakkeerneqassasoq,

- distriktini sulisunut napparsimasut tarnikkut ajoqutillit katsorsarneqarnerat pillugu oqarasuaatikkut telemediciniluunniit atorlugu siunnersuisinnaanermut periarfissat pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerniarlugu suliniuteqartoqassasoq,
- tarnikkut ajoqutilinni timikkut nappaatit aamma timikkut nappaatilinni tarnikkut nappaatit annertunerusumik eqqumaffigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.7 Tarnikkut nappaatinik inuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq

Tarnikkut nappaatit pillugit paasissutissiisoqarnissaanik pisariaqartitsineq suli annertooujussuuvoq, naak napparsimasut innarluutillit, matumani tarnikkut nappaatit ilanngullugit eqqarsaatigalugit, pillugit annertunerusumik ilisimasaqarnissaq qulakkeerniarlugu suliniuteqarneq Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup ataani Ilisimasanik Katersivimmit aallarteqqammersumit ingerlanneqaraluartoq.

Sulinerup ingerlanerani paasinarsivoq inuppassuit nalinginnaat tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasaat killilerujussuusut, ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasut ersigigaat ilarpaaluisalu tarnikkut napparsimasunik peqateqarneq nalornisoorfigisaraat.

”Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq”-mi ingerlatap takutippaa tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasaqannginneq aamma tarnikkut nappaatip aallartilerneranut ilisarnaatinut qisuariaateqartannginneq inuusuttut katsorsaaneermik suliaqarnermi ilisimaneqalinnginnerminni tarnikkut sakkortuumik nappaateqarnermik pilersitsiartortarnerannut pissutaaqataasinnaasut.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatit pillugit paasissutissiisarnermi pingaarnerusutigut periaaseq ilusilersorneqassasoq,
- paasisitsiniaanerit suliniutigineqassasut paasisitsiniaanermilu atortussat suliarineqassasut, innutaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaasa annertusarneqarnissaat siunertarlugu,
- tarnikkut nappaateqarnermut ilisarnaatit kiisalu pinaveersaartitsinermut katsorsaaneermullu periarfissat pioreersut pillugit paasissutissat innuttaasunut pissarsiariuminartuussaasut,
- tarnikkut napparsimasuunerup qanoq innera pillugu paasissutissat nutarterneqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.8 Tarnikkut nappaatillit ilaqutaasullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartinneqarnissaannik neqeroorut

Meeqqat eqqarsaatigalugit meeqqat nappaataat pillugit ilaqutaasunik ilinniartitsineq meeraq pillugu pitsaasumik suleqatigiinerup qulakkeerneqarnissaanut pingaaruteqarluinnarpoq. Meeqqanut tunngasuni ilinniartitsinermik suliniutit piffissat ilaanni ingerlasareerput, tamanilli peqataaffigineqarsinnaanatik.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq inuusuttunik ingerlatami aalajangiusimaneqarsinnaasunik tarnikkut napparsimasunik sullissinermi iluaqutissarsivigineqarsinnaasoq isumaqarfigineqarpoq, inuusuttulli ilaqutaasullu takkuttut amerlassusiat allanngorartarsimalluni.

Nuummi Utoqqaat Illuanni puiguttortut ilaqutaannut atuartitsinissamik neqeroorut ineriartortinniarlugu suliarineqarpoq, tassanimi misilittakkat takutimassuk puiguttortunut ilaqutaasut tunuarsimaartarorujussuusut naalliutitillu nipaasumik atortaraat.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnut ilaquataasunullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsinissamik neqeroorutit pigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.9 Nappaatillit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasut eqqarsaatinginerullugit atornerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorut pitsaanagerusoq

Tarnikkut nappaatillit tarnikkut nappaateqarnerminnut peqatigitillugu atornerluisuusarput, atornerluisuunerullu immiini tarnikkut nappaammik pilersitsiartuaarsinnaaneq annertusittarpaq.

Tarnikkut nappaatilippassuit atornerluisuusut atornerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorutiniq pioreersunik iluaqutissarsiviginninneq ajornartorsiutigisarpaat. Atornerluisuuneq tarnikkut nappaatip sukumiisumik katsorsarneqarnissaanut akornutaammatt tarnikkut napparsimasunut marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasunut katsorsaanissamik neqeroorutit pitsaanagerusut siunisami qulakkeerneqarnissaat pingaartuuvoq.

Kaammattuutit:

- atornerluinermik qaangiisitsiniarluni pilertortumik katsorsaanissamik neqeroorutit ataatsimut pitsaanagerusut qulakkeerneqassasut – neqeroorut ajornangippat akeqassanngilaq,
- tarnikkut napparsimasunut atornerluinermik qaangiisitsiniarnermi neqeroorut akeqanngitsaq pisariaqartitanut pioreersunut naleqqussagaasoq inunnullu tarnikkut sakkortuumik nappaateqarnermik pisutigalugu neqeroorutiniq pioreersunik iluaqutissarsiviginnissinnaanngitsunut immikkut aqqjissuusaq qulakkeerneqassasoq.

8.10 Assigiinngitsunik suliaqartut suleqatigiinnerat tarnikkullu nappaatillit inuttut atugaasigut sullissineq nukittorsarlugit

Tarnikkut napparsimasut katsorsaanerup ingerlaneraniq ataqatigiisumik misigisaqassappata assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerannik nukittorsaaneq pisariaqarpoq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni pingaartumik ineqarnermut, suliffissaqartitsinnermut, tarpersersortitut ikiortimik pisariaqartitsinnermut isumaginninnermilu ikiorsiiniutinut allanut tunngasut eqqarsaatigalugit isumaginnittoqarfik suleqatigineqartarpoq.

Tarnikkut nappaatillit sivirusumik napparsimasimasut eqqarsaatigalugit ulluinnarni tapersersorneqarlutillu ilusilersuiffigineqarnissaat, kiisalu nappaatimik pitsaanageruffiani suliffissamik naleqquttumik neqeroorfigineqartarnissaat pitsaassuseqartumik inuuneqarnissaanut aalajangiisuusumik pingaarteqarpoq. Tarnikkut nappaatillit napparsimanerpaat eqqarsaatigalugit taakku sulisunit tapersersorneqarlutik najugaqarsinnaanerit sapinngisamillu pisinnaasaqarnerpaasinnaalersillugit sungiusarnerqarnerisa qulakkeerneqarsinnaanissaat pisariaqartuuvoq.

Tarnikkut nappaatilippassuit inigisaminnik tigungminniinnarsinnaaneq ajornartorsiutigisarpaat ineqanngitsutullu inuulersaarlutik, arlalillu Retspsykiatrisk afdeling R3-mit aamma A1-imit angerlartinneqarsinnaasarsimangillat angerlartitsivissaqanngimmat. Kommunini arlalinni suliffeqartitsinissamik neqeroorutit amigaataapput.

Isumaginninnermik suliaqartunit kommuninillu tikkuarneqarpoq isumaginninnermi sulianik qitiusumik suliarinninnerit sivirusarsinnaasut, isumaginninnermilu qitiusumik oqartussaasunit tikkuarneqarluni qinnuteqaaterpassuit amigartumik immersorneqartartut, tamannalu sulianik suliarinninnermut sivitsorsaasartoq.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatillit peqqissartornissamut, suliffeqarnissamut, aalajangiusimanninnissamut imaluunniit suliffeqarnermut tunngasunut uternissamut periarfissaat pitsanngorsarneqassasut,
- tarnikkut nappaatillit pillugit assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat nukittorsarneqassasoq,
- tarnikkut nappaatillit ikiorneqarnissamik isumaginnittoqarfimmut qinnuteqartarnerisa ajornangitsuunissa qulakkeerneqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnut inissianik najugaqarfinnillu pisariaqartitsinerup qanoq iliorluni matussuserneqarnissaa misissoqqissaarneqassasoq iliuusissanullu pilersaarussiaq suliarineqassasoq,
- Namminersorlutik Oqartussat kommunillu tarnikkut inuttullu atukkat pillugit suleqatigiinnerisa pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerneqassasoq,
- sulianik suliarinnittarneq piareersarneqassasoq najukkani ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut pisariinnerpaanngorlugu, najukkanilu ataasiakkaani ilitserorneqarnissamik ujarlersinnaaneq oqinnerpaanngortillugu.

8.11 Ilinniartitsinermut tunngasunik nukittorsaajuarneq

Ineriartortitsisoqassappat ilinniartitsineq piumasaqaataavoq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasunut atatillugu suliassaqarfippassuit iluini ilinniartitsineq aallunneqareerpoq, suleqatigiissitalia-nilli inunnik tarnikkut nappaatilinnik sullissisunik ilinniartitsinerup nukittorsarneqarnissaanik ataatsimut pisariaqartitsisoqarnera tikkuarneqarpoq.

Ilinniartitsinermut tunngasut iluanni suliniutit ingerlanneqartut ilaatigut makkuupput:

- *Tapersersortitut ikiortinik pikkorissartitsinerit.* Pikkorissartitsinerit taakku najukkani ataasiakkaani akuttunngitsunik ingerlanneqartarput, tassami sulisoqatigiit taakkorpiaat atorfiminniitiinnarnarnerat ajornakusoortorujussuummat.
- *Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulisunik pikkorissartitsinerit.* Pikkorissartitsinerit taakku uki-umoortumik neqeroortugineqartarput PI-milu ingerlanneqartarlutik, ilaatigullu nappaatillit marloqiusa-mik suussusersiivigineqarsimasut, tarnikkut nappaatilinnut aporaannernik qaangiiniartarneq kiisalu peqqissaasunut ikiortit tarnikkut nappaatilinnut nakorsaasersuisarnerat pillugit pikkorissartitsisoqarsi-mavoq.
- *Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi immikkut ilinniagalittut ilinniartinneqarnerat.* 2002-miilli peqqissaasut Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup annertunerusumik ilinniagaqarnis-samut immikkoortitai aqutigalugit tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup iluani immikkut ilisimasalittut ilinniarnissamut aningaasatigut tapersiivigineqarnissartik qinnuteqaatigisinnaasimavaat. Taamatullu ilinniarneq ajoraluartumik suli naammassineqarsimanngilaq.
- *Allamukarluni ilinniarneq.* Immikkoortortaqarfiup sulisuisa Risskovimukarlutik ilinniariartornissamut ingerlaavartumik periarfissaqarnissaat anguniarneqarsimavoq. Periarfissap taassuma aqqjissuus-saasumik suleqatigiinninngortillugu piorsarneqarnissaa kissaatigineqarpoq,

Ilinniartitsinermut suliniutit suli naammassineqanngitsut:

- *Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ikiortitut ilinniartitsineq.* Ilinniartitsineq taanna tarnikkut nap-paatilinnik sullissinerup iluani peqqissaasunut ikiortinngorniarluni ilinniarnermut sapaatit akunnerini 20-ni PI-mi ilinniaqqiffiuvoq. Ilinniartitsineq 2010-mi aallartinneqassaaq, tassanilu peqqissaasunut iki-ortit 16-it marloriarlutik pikkorissartinneqassallutik.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulisut suliassarpassuit sulinerup imarisai pitsaa-nerusumik isumagisinnaajumallugit annertunerusumik ilinniagaqarnissamik pisariaqartitsippat. Ta-manna minnerunngitsumik napparsimasunik atuartitsineq isumaginninnermilu paaqqinniffinni naju-gaqarfinnilu sulisoqatigiikkuutaanik atuartitsineq/siunnersuineq eqqarsaatigalugit atuuppoq.

Utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq oqimaatsuuvoq, ajornartorsiutillu immikkut ittut tassani-ittut suliarinissaannut ilinniarsimanissaq piumasaqaataalluni. Pisariaqartitsineq taanna ilinniartitsinertigut pioreersutigut matussuserneqarsimanngilaq.

Makku pisariaqartinneqarnerat sulinerup ingerlanerata nalaani tikkuarneqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnik timikkut sungiusaanermi, avatangiisit atorlugit katsorsaanermi aamma tarnikkut nappaatilinnik attaveqarfiginninnermi sulisut uteqqiattunik pikkorissartinneqarnerat. Pikkorissartitsinerit taakku isumaginninnermi ulloq unnuarlu paaqqinniffinni tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinnermi aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pisut annersaaviusut saassussianiarfiusullu pinaveersaatitsivigeqataaffigisinnaallugillu qaangiisitsivigeqataaffigisinnaavaat,
- sulianik ilinniagaqarsimanngitsunut aamma isumaginninnermi perorsaasunut tarnikkut nappaatilinnik sullissisunut pingaarnerusutigut siunnersuineq ilitsersuinerlu,
- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinnermi e-learningimik atulersitsineq,
- peqqinnissaqarfimmi tarnikkut pissutsinik ilisimasallit kommunini tarnikkut pissutsinik ilisimasallit assigalugit annertunerusumik ilinniarnissaannut immikkullu ilinniagalittut ilinniarnissaannut aningaasanik qulakkeerunneqartariaqarnerat,
- utoqqaat illuini napparsimmavinnilu sulisunut ilinniarsimasunut, angerlarsimaffinni ikiortinut, tapersersortitut ikiortinut ilaqaataasunullu puiguttorneq pillugu immikkut sivikitsumik ilinniartitsineq,
- annertunerusumik ilinniaqqissimaneq aningaasaqarnikkut malugineqarsinnaassasoq.

8.12 Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigungminniinnarneq

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortartaqarfiup aamma sinerissami distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi angerlarsimaffimmi peqqissaanerup sulisunik immikkut ilisimasalinnik ilinniarsimasunilluunniit sulisussarsiniarneq sivisuumik ajornartorsiutigisimavaat. Tamatumunnga atatillugu, pingaartumik suliassaqaarfiit pinngitsooratik inuttalernerqartariaqartut eqqarsaatigalugit, pisinnaasat piumassuserinngisamik illikariartuaarsimapput, taamaalillutik nakorsaaqqatut atorfiit nakorsangorniarlutik ilinniarnerminnut atatillugu sivikitsumik sulisimasunik sivikitsuinnarmik atorfeqartitaasartunik inuttalernerqartalerlutik, peqqissaasutullu atorfiit allatut sulianik ilinnigaqarsimasunik imaluunniit sulisunik ilinniarsimanngitsunik inuttalernerqartalersimallutik, paaqqutarinninnermi suliassat isumaginissaannut.

Tarnikkut nappaatinut tunngasunik suliartaqartunik Nunani avannarlerni nunaneersunik paarlaateqatigiittarnissamik suliniuteqartoqalereersimavoq, soorlu Peqqinnissaqarfimmi aqutsisoqatigiit Danmarkimi suliffeqarfinnik suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqarnikkut sulisoqarneq pitsanngorsarniarsimagaat. Kissaatigineqarsinnaagaluartutuulli tamakku suliniuteqarnerugaluit iluatsittorsuusimanngillat, immaqa nunani tamani tarnikkut nappaatinut tunngasunik sulisoqarniarnermi sulisunik peqqinnissamut ilinniagaqarluartunik amigaateqarneq pissutigalugu.

Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi sulisut immikkut tapilernerqarsimapput, kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi peqqissaasutut immikkut ilinniarsimasutut tapeqartitsisoqalersimaluni. Tapit taakku sulisussarsiniarnermut kissaatigineqartutut imaalliaanaaq sunniuteqarsimanngillat.

Kaammattuutit:

- sulinnermi atugassarititaasut pitsaasut, suliatiqut avatangiisit ineriartortitsiviusut, suliffiit pitsaasut, suliniuteqarnerup isumaqarluassusianik misigisaqarneq tarnikkullu nappaatilinnik sullissinnermi suliap ataqqineqarnerunera qulaakkeerneqassasut,
- suliatiqut tapersersorneqarnissaq ajornanngitsuussasoq,

- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pilerinartutut, suliatigut ineriartornissamut allanngorarluartunik periarfissalittut peqqinnissaqarfimmilu suleqatigiikkuutaat tamaasa eqqarsaatigalugit namminersortumik suliffiusinnaasutut saqqummiunneqassasoq.

8.13 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq

Innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerunissaat pisariaqartinneqarpoq, minnerunngitsumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit. Tarnikkut nappaatit inuttut atukkanut ataneqarnerinik qulaajaasoqarnissaa (nappaatinik tunillaassortunik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarpoq, kiisalu napparsimmavinni ilisimatusartoqarnissaa pisariaqartinneqarluni, tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit piareersarneqarnerisa aamma katsorsaanerup sunniutaasa akornanni ataqatigiinneqarneq qitiutillugu, minnerunngitsumillu paasisat pissarsiarineqartut qanoq iliorluni pitsaanerpaamik ator-neqarsinnaanerannik ilisimatusarneq (piviusunngortitsiniarnermik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarluni.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatit tarnikkullu peqqissuunerup iluanni ilisimatusarnerup aningaasaqarnikkut sulinermilu salliutinneqarnissaa kaammattuutigineqarpoq.

8.14 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq

Pisuni immikkut ittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinerup atornissaa pisariaqarsinnaavoq. Tamanna tassaasinnaavoq pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq/tigummininneq, pinngitsaaliinikkut nakorsaatitortitsineq imaluunniit pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq. Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit 2001-imi 14-init 2008-mi 29-nut amerleriarsimapput. 2009-mi napparsimasut 36-t A1-imi pinngitsaaliinikkut uninngatinneqarsimapput/tigummineqarsimapput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsarneqarsimallutik. Pinngitsaaliinikkut aalaakkii-nermi qiterut, paffequtit ammit, isikkanut aalaakkiutit ammit aaqqatillu ator-neqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarsimapput. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuinerup sapinngisamik annertunerpaamik killilersimaarneqarnissaa napparsimasullu naammagittaalliornissamut periarfissaq eqqarsaatigalugu inatsiseqartitsinikkut illersorneqarnerisa qulakkeerneqarnissaa pingaartuupput. Tamanna inatsimmi massakkut atuuttumi atuutinngilaa (qulaaniittut takukkit).

8.15 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1

8.15.1 Illutai

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip illutai ullutsinnut naleqquttuunngillat. Tamanna pingaartumik immikkoortumut matoqqasumut atuuppoq, tassanilu amerlavallaanik uninngasuuteqarneq ullumikkut ataatsimut ajornartorsiutaalereersimavoq. Silami matoqqasumik aneerfissat sulisullu immikkoortumit matoqqasumit qimaariarfissaat amigaataapput.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi illutat ajoraangata annersaaneq annertunerusarpoq. Illutat pitsaaneruppata ataasiuttarissanik initaqarlutik, tamanna napparsimasut pisunik uippakajaanartunik aqqusaarinninnissamik periarfissaannik pitsaanerulersitsissaaq, nammineq ineerarisamut isertoqarsinnaammat. Atortorissaarutit pitsaanerusut silami nakkutigineqarluni timimik atuinissamut periarfissallit ajornartorsiummik annikillitseqataasinnaanerat ilimagineqarpoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerusut siunissami unitsinneqartalermissaannik ilimaginninnerup napparsimasunut pisinnaasakinnerusunut atortorissaarusiinissap immikkoortortaqarfiup piorsamerani eqqarsaatigineqarnissaa pisariaqalersippaa.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut A1-imut unitsitsisarnissamik siunissami pisariaqartitsinermi tarnikkut nappaatilinnik nunap immikkoortuini neqeroorutit qanoq ineriartortinneqarumaarne-

rat sinerissamilu napparsimmavinnut ataatsimut atugassarititaasut qanoq ikkumaarnerat aamma apeqqutaassapput, pingaartumik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut iluanni sulisunik pissarsiniartarnek sulisooreersunillu tigumminiinnarniartarnek eqqarsaatigalugit.

Dronning Ingridip Napparsimmavissua pillugu ataatsimut pilersaarusiarni Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmik nutaamik sanasoqarnissaa ilanngunneqarsimavoq. Suliaq pingaarnersutigit taamaallaat missingiusiorneqarsimavoq, sanaartornermullu aningaasaliissutissat aningaasanut inat-simmi ukiuni missingersuusiorfiusuni 2013 tikillugu akuersissutigineqarsimanatik. Immikkoortortaqarfimmik matoqqasumik sananissaq pilersaarutini massakkut ilaangilaq.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi A1-imi atortorissaarutit ullutsinnut naleqquttumik pitsaassuseqalersillugit siunissamilu pisariaqartitat eqqarsaatigalugit qanoq iliorluni pitsanngorsarneqarsinnaanerisa kingunerisassaannik naliliinermik imaqartumik misissueqqissaarneq aallartisar-neqassasoq.

8.16 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

8.16.1 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerpiaap anguniarneqarnera

Suliassat suut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerup immikkoortortarpiaani aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi angerlarsimaffinni peqqissaanermik ingerlatsinerpiami isumagineqarnissaannik eqqarsaatit assigiinngissuteqartorujussuupput. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulinerpiaap napparsimasumut attaveqarnerani assigiinngitsunik suliallit suleqataanerat ilaavoq, katsorsaanerlu napparsimasup avatangiisaanut inissillugu, angerlasimaffinnilu peqqissaanermik ingerlatsineq napparsimasup pisariartitaanut ilaanginnerullunilu attuumassuteqannginneruvoq.

Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffinni peqqissaaneq assigalugu tassaaneruvoq angerlarsimaffinni peqqissaanikkut ingerlatsineq.

Tamatumunnga peqatigitillugu Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi piffissap ator-neqartup ilarujussua kiffartuussinermut nakorsaatitortitsinermut attuumassuteqartunut atorneqartar-poq. Tassa imaappoq napparsimasumut attaveqartarnek nakorsaatitortitsinermut kiisalu malitseqartit-sinermut, ilitseruinnermut atuartitsinermullu nakorsaatitortitsinikkut katsorsaanerlut attuumassuteqartumut atorneqartartoq, tarnikkullu nappaatilinnik distriktini sullissinermi katsorsaanerup sinnera annikillisinneqarsimalluni.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq napparsimasup pisariaqartitaanik pisariaqartitsinermik qitiutitsinerusoq anguniarlugu suliniuteqartoqassasoq.

8.16.2 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illut atorneqartut

Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup takutippaa illut massakkut atorneqartut suli-assaqaarfimmi tassani suliassanik, soorlu napparsimasunik oqaloqatiginninnermik, ingerlatsinermi akornutaasut. Sinerissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi peqqissaasoq napparsimmavinni suligajuttarpoq, tamannalu sukumiisumik sulinerunersaq najukkani ataasiakkaani naliliiffigineqartari-aqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatillit najugaqarfinnik, sammisassanik ornitta-gaasinnaasunillu pisariaqartitsipput.

Kaammattuut:

- distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi illunik, inissianik atortorissaarutinillu pisariaqartitsineq tamarmiutillugu misissoqjissaarneqassasoq naliliiffiqineqassasorlu, suliallu ilaannik ataatsimoor-titsinerup pitsaaqutigisinnaasai naliliiffiqineqassasut.

8.17 Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut

8.17.1 Neqeroorutip annertussusia

Pissusilersorneq ilisarnaatillu meeqqap tarnikkut nappaateqarneranik pissuteqartut meeqqanillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi iluaqutissarsiviusut pissusilersornermit ilisarnaatinillu attaveqarniar-nikkut akornuteqarnermik, sumiginnagaanermik inuttullu atukkatigut ajornartorsiuteqarnermik isumag-inninnikkut perorsaaneramik neqerooruteqarfigissallugit pisariaqartunik pissuteqartut immikkoortisima-nissaat ajornakusoorsinnaavoq. Isumaginnittoqarfiup tungaanit tikkuarneqarpoq isumaqartoqartoq massakkut neqeroorutit taakku pisariaqartitaannik matussusiisinnaanngitsut.

Matuma allanneqarnerata nalaani meeqqat tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sullin-neqartut meeqqanut tarnikkut nakorsamit aamma meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit naliliivi-gineqarnissaminnut ukioq ataaseq angullugu utaqqigajuttarput. Pilertornerusumik suussusiliinerup katsorsaanerullu meeqqap qanoq issusianik missiliuussineq pitsaanerulersissavaat, nappaatillu ajor-siartorsinnaanera ataavartunngorsinnaaneralu annikillisissallugit. Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup suussusiliinissamik, nakkutilliinissamik il.il. pisariaqartitsileriaratorneq aningaasatigut atu-gassiissutit immikkortinneqarsimasut iluanni naammassisinnaanngilai. Sulisut amerlineqarnerat atu-gassiissutit suleqatigisartakkanik meeqqat ataasiakkaat sullinneqarneranni ulluinnarni akuusartunik siunnersuinikkut ikiuinermit atorneqarsinnaanerannut pitsaaneruserumik aamma periarfissiisaaq.

Kaammattuutit:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut amerlaneruserunik atugassiissuteqarfi-gineqassasut,
- piffissap qulaajaanermik utaqqinerup atorneqartartup qaammatit qulingiluat inorlugit sivilissu-seqalersinneqarnissaa anguniarneqassasoq.

8.17.2 Neqeroorutip qanoq ittuunera

Ullumikkut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissiviit annerpaat kisimik meeqqanut tarnikkut nakor-samit meeqqanullu tarnip pissusiinik ilisimasalimmit orninneqartarput. Taamaattumik meeqqat illoqar-fimmik avataani misissorneqartarput. Tamanna meeqqat naliliiffiqinissaannut periarfissamut kingun-eqartarpoq, tassami sulisut meeqqamik/ilaqutariinnik ilisarissimannittut meeqqallu inuttut atugaanik ili-simasaqartut imaaliillaanaq akuliutsinneqarsinnaangimmata. Tamannalu meeqqanut tarnikkut nakorsap tapersersortitut ikiortinik, paaqqinniffinni sulisunik il.il. ilinniartitsinissaanik, angalanerullu ki-ngornatigut najukkami napparsimmavimmut peqqissaaveqarfimmulluunniit, najukkami isumaginnin-nermi oqartussaasunut, atuarfimmu PPR-imut allanullu attaveqarnissaanik ajornakusoornersitsis-arpoq.

Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik naliliinneq katsorsaanerlu immikkut ilisimasallit suliassaraat. Di-striktini nakorsat nalinginnaasut ajornartorsiutinik taakkuninnga qulaajaanermik katsorsaanermillu ilisi-masaat killeqarajuttarput, taamaattumillu meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut sullissinermi siunnersor-tip ilitsersuinissaanut periarfissat iluaqutaasumik nukittorsarneqarsinnaapput.

Kaammattuutit:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq siunissami nunap immikkoortukkuutaalersinneqas-asoq,

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ajornartorsiutit pillugit pingaarnerusutigut siunnersuinissamut periarfissat nukittorsarneqassasut.

8.18 Inuusuttut tarnikkut nappaatillit

8.18.1 Inuusuttunik katsorsarneqartunik aalajangiusimanninneq

Inuusuttut nakorsiertitsisarluni pisariaqarneratut katsorsarneqarnerat qulakkeerneqassappat immikkut ittunik suliniuteqartoqartariaqarpoq. Inuusuttut katsorsartikkusussuseqarnerat allanngorarajuttuuvoq sivikitsuusarluni. Taamaattumik nakorsiertitsisarluni katsorsaanerup ingerlanera takkutinngitsoortarnermikkut unitsikulanerusarpaat, inersimasunullu sanilliullutik ingerlatami aalajangiusimanerujumi-naannerusarlutik.

Tamanna tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerumut periarfissap ajornannginnerulersinneqarneratigut pilertornerulersinneqarneratigullu, assigiinngitsunillu suliallit suleqatigiinnerisa atorneqarnerunerisigut inuusuttut katsorsartinnissamut pilerinerulersinneqarnerisigut pakkersimaarneqarsinnaavoq. Katsorsaannissamik neqeroorutip sivikitsunngorlugu, pikkunarnerusunngortillugu akulikinnerusunillu uteqattagassanngorlugu allanngortinneqarnissaa aamma siunnersuutigineqarsimavoq.

Kaammattuut:

- inuusuttut tarnikkut nappaatillit nakorsiertitsisarluni katsorsaanerumut immikkut aqqissuussanik neqeroofigineqartassasut.

8.18.2 Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissinermi neqeroorutit

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsisut isumaqarput inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmit angerlartinneqartunut suliniutinik naleqquttunik pilersitsinianeq ajornakusoorsinnaasoq, tassami kommunit neqeroorutitik siunnersuutigineqartunik/aallartinneqartunik ingerlatsinissaminnut sulisunik piukkunnaatilinnik amigaateqarajuttarmata.

Kaammattuut:

- inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut inuttut atugarisatigut sullissineq naleqquttoq qulakkeerneqassasoq.

8.18.3 Inuusuttunik tarnikkut nappaateqarlutik inuttut atukkamikkut ajornartorsiuteqartunik piaartumik paasisaqarniarneq neqeroorutillu pitsaannerusut

Danmarkimi kisitsisit aallaavigalugit naatsorsuutigineqarsinnaasutut isigineqartunut sanilliullugit inuusuttut ikittunnguaannaat tarnikkut sakkortuumik nappaateqartutut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut atatinneqartariaqartutut suussusiliivigineqarsimasut inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsisut isumaqarpoq. Tamanna peqqinnissaqarfiup, isumaginnittoqarfiup, atuarfeqarfiup paaqqinniffiillu inuusuttunut tunngasuni imminoriarnernik, imminornernik, atornerluinermik kinguaassiuutitigullu atornerlunneqarnerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnagaanerup kingunerisaanik anertunernik sakkortuunillu ajornartorsiuteqartoqarneranik allaaserisaannut malunnartumik nikinganeqarpoq. Inuusuttut tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornartorsiuteqartut tarnikkut nappaatinik kingusinnerusukkut pilierartuaartitsisinnaanerminnut ulorianartorsiorput.

Inuusuttunik tarnikkut inuttullu atukkatigut ajornartorsiuteqartunik nassaarniarneq ilaqutaasut imaluunniit atuarfik/paaqqinniffiit allat inuusuttumik naapitsisartut aqqutigalugit pigajuttartussaavoq. Inuusuttunik taakkuninnga qulaajaaviginninneq PPR-ip (perorsaaniikkut tarnillu pissuusaasigut siunnersuisarfiup) najukkaniluunniit ataasiakkaani distriktip suliaasarigajuttarpaa. PPR-ip allaffii pisariaqartitsinermut sanilliullugu atugassiissutitigut amigaateqarajuttarput, taamaattumillu sivisuumik utaqqsitsisariaqartarlutik. Taamaattumik meeqqat atuartut salliutinneqarnissaat PPR-ip allaffiisa ilaasa toqqarsima-vaat.

Inuusuttunik tarnikkut nappaammik pileriaartuaartitsisunik pilertortumik nassaarniartoqartarnissaa tamatumunngalu atatillugu suliani ilinniarsimasunut inuusuttunik tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornartorsiuteqartunik naapitsisartunik siunnersuinikkut ikiorsiineq pisariaqartinneqarpoq. Inuusuttut taakku qulaajaavigneqarnerat pillugu najukkani ataasiakkaani peqqinnissaqarfimmi pisariaqarnerat annertutigisumik ilisimasaqarfigineqarnerasoq apeqquserneqarsinnaavoq.

Kaammattuutit:

- inuusuttunik ulorinartorsiortunik inuusuttunillu tarnikkut inuttullu sakkortuunik ajornartorsiuteqartunik paasiniaaneq suliniuteqarfiginninnerlu annertusarneqassasut,
- inuusuttut ulorianartorsiortut pillugit suleqatigiinneq suli annertunerusumik annertusarneqartariaqartoq,
- ikiunissamik, oqaloqatiginninnissamik tapersersuinissamillu neqeroorutit inuusuttut sumiiffiini, soorlu atuarfinni ilinniarfinnilu, pilersinneqassasut,
- piffissaq inuussutunut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartunut qulaajaaviginninnermut masakkut utaqqiffiusartoq sivikillineqassasoq.

8.19 Utoqqaat tarnikkut nappaatillit

8.19.1 Utoqqaat amerliartornerisa innuttaasullu ukiumikkut katitigaanerisa allanngoriartornerisa pisariaqartitsineq annertusitippaat

Utoqqaat, pingaartumillu utoqqarujussuit 80-it sinnerlugit ukiullit, amerliartupiloorput. Tamanna pissutigalugu amerlanerujartortut puiguttormik paatsiveerusimanermillu atugaqartut takusalissavagut. Utoqqarni imigassartorneq pissutigalugu puiguttorneq takussaareerpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu utoqqarujussuit timmikkut aamma nappaateqarlutillu ajoquteqararajuttarputtaaq.

Ullumikkut utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortotaqarfimmi A1-imi imaluunniit Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissivimmi takussaanningajalluinnarput.

Ilimanartorujussuuvog tarnikkut nappaateqarnermik suussusiliisarneq utoqqarni annikinaagaasoq, puiguttormik nappaateqartuinnaangitsut, aammali tarnikkut nappaatit sakkukinnerit, soorlu ersisarneq nikallungasarnelru, eqqarsaatigalugit. Utoqqarni nikallungasarnermik atugaqarneq katsarsarneqanngikkuni ataavartunngorluni atuutilersinnaavoq.

Kaammattuut:

- utoqqarni tarnikkut nappaatilinni pisariaqartitaasinnaasut matussuserneqarsimanngitsut qulaajarniarneqassasut.

8.19.2 Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut illut atorneqartut

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit timikkut pisinnaasamikkut aamma sanngiissuteqalersinnaapput, imaluunniit ukialunnguaannaat ingerlaneranni taamaaliartorsinnaallutik. Taakkununga paaqqinniffiit, najugaqarfiit inissiallu eqqarsaatigalugit tamanna immikkut piumasaqaateqarfiuvoq.

Isumaginninnermi utoqqarnik paaqqinniffiit pioreersut imigassartorpallaarnerup kingunerisaanik puiguttortunut inissaqartitsiniarnertik ajornartorsiutigaat. Taamaalilluni inuit imigassartorneq pissutigalugu puiguttortut Nuummi Ippiarsummi Utoqqaalluunniit Illuanni inissaqartinneqanngillat, tassami taakkunani marlunni utoqqaat nalinginnaat avatangiisaat takkunanga sakkortuallaamik sunnerneqassammata.

Tarnikkut nappaatilinnik paaqutarinniffinni inissarpiaat amerlanerusut ukiut arlalissuunngitsut qaangiunneranni pisariaqartinneqalissasut naatsorsuutigineqarsinnaavoq, soorlu tarnikkut nappaatilinnik nuna tamakkerlugu paaqutarinniffik imaluunniit peqqinnissaqarfiup ataani najugaqarfinnik hospice-nik, utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik tiguisartussanik.

Kaammattuut:

- Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut utoqqarnullu puiguttortunut najugaqarfissanik paaqutarinniffissanillu immikkut ittuniunerusunik pisariaqartitsineq suli annertunerusumik misissueqqissaarfigineqassasoq.

8.20 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaannermikku inissinneqarsimasunik sullissinnermut tunngasut

8.20.1 Tarnikkut pissutsimikkut allaassutilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissinnerup Kalaallit Nunaannut nuunneqarnera

Pinerluuteqarsimasut tarnikkut allaassuteqartut isumagineqarnerat parnaarussivik matoqqasoq Nuummi sananeqarpat, tarnikkullu allaassuteqartut pinerluuteqarsimasut Herstedvesterimi isumagineqarnerat Kalaallit Nunaannut nuunneqarpat, tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaarfiup suli-assai amerlanerulissapput. Tamanna qulaajaaneq katsorsaanerlu eqqarsaatigalugit atuuppoq, tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortortaqaarfivimmik matoqqasumik inunnut tarnikkut allaassutilinnut ulorianartunut sivisuumik katsorsarneqarlutik uninngavissamik pisariaqarneratut atortorissaarutilersorneqarsimasumik pilersitsisoqarnissaanik piumasaqaateqaarfiusussaalluni.

Ullumikkut Hertedvesterimiittut 22-t missaanniipput. Taakkununga tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarik matoqqasoq sulisut amerlerujussuarneqarnissaanik piumasaqaateqaarfiusussaavoq, tassa immikkoortortaqaarfimmi A1-imi ullumikkut sulisorineqartut marloriaataasa missaannik.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunullu tunngasunik tigusinissaq utaqqisinneqartari-aqarpoq.

8.20.2. Angerlartitsinnermi ingerlalluartumik suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa

Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannermikku inissinneqarsimasut napparsimasunut A1-imut unitsinneqartartunut sanilliullutik amerliartorput, taamatuttaarlu Retspsykiatrisk R3-mi ullut uninngavius-artut atorneqartut amerliartorlutik. Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannermikku inissinneqarsimasut tassaapput ataatsimoortut immikkut ittut, tarnikkut nappaateqarajuttut sivisuumik nakkutigineqarnissamik pisariaqartitsisut, ilarpassuulu sivisuumik uninngasimasuusarlutik, tamatumunngalu peqatigitillugu tarnikkut inuttullu atukkamikkut annertuumik suliniuteqarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut.

Tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaannermikku inissinneqarsimasunut tunngasuni unamminiagassaq annerpaaq tassaavoq Retspsykiatrisk afdeling R3-p Kalaallillu Nunaanni paaqqinniffiit kommunillu akornanni suleqatigiinnerup ingerlalluartup qulakkeerneqarnissaa, matumani pingaartumik inissiat, najugaqarfiit paaqqinniffinilu inissat pillugit siumut sammititaasumik periaaseqarnissaq ilanngullugu eqqarsaatigalugu.

Isumaginninnermi tarnikkut nappaatilinnik tigooraavik pitsaasoq qulaakkiissallugu pisariaqarpoq, aamma tapersersuinikkut suliniutit, pisariaqarpallu suliffissaqartitsineq katsorsaanerullu ingerlaannar-nissaa eqqarsaatigalugit. Napparsimasup suliniuteqarfigineqarnerata pilertortumik allannortinneqar-

sinnaanera qulakkeerneqassappat Kalaallit Nunaanni tapersersuinikkut suliniuteqarfiusoq pitsaanerpaamik ingerlasariaqarpoq, immikkuualuttulersugaasumillu allaaserineqarsinnaassalluni.

Kaammattuutit:

- immikkoortut assigiinngitsut akomanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannermik inissineqarsimasut pillugit suleqatigiinneq piorsarneqassasoq annertusarneqassasorlu, pingaartumik kommunimut najugarivitamut nuukkiartuaartitsinermit angerlartitsinissamullu periarfissaq eqqarsaatigalugit,
- napparsimasoqatigiinnut taakkununga sulianik ilinniarsimasunut akisussaaffimmik inissiineq ataasiinnarmik paasineqarsinnaasoq aalajangersimasumillu inissisimasoq qulakkeerneqassasoq.

8.20.3. Eqqartuussisoqarnissaata tungaanut sivikitsumik utaqqisoqartarnissaanik qulakkeerinnineq

Pinerluuteqarnerup pineranit suliap politiinit suliarineqarneranut, napparsimasup eqqarsartaatsikkut misissorneqarneranut, suliap tarnikkut nappaateqartumik pinerluuteqarsimasumik suliarinninnermi siunnersuisoqatigiinnut saqqummiunneqarneranut siunnersuisoqatigiillu taakku akissuteqarnerisa tungaanut piffissap ingerlasup siviuginarnera tikkuarneqarsimavoq. Piffissaq utaqqinermit atorneqartoq R3-mi pigajuttarpoq, taamalu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmut akisoorujussuulluni.

Kaammattuut:

- pinerluuteqarnermit eqqartuussisoqarnerata tungaanut aqqut sukumiinerusumik misissoqqissaarneqassasoq, kinguarsaataasunik akunneqarsinnaanerata paasiniarneqarnissaa siunertaralugu, aamma pinerluuteqarnermit eqqartuussisoqarnerata tungaanut piffissap sapinngisamik sivikinnerpaanissaata qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu.

Najoqqutarineqartut

BJERREGAARD P, INGER K. DAHL-PETERSEN (red.) Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2005-2007. Levevilkår, livsstil og helbred, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

CHRISTENSEN, E., KRISTENSEN, L. G & BAVISKAR, S. (2008) Børn i Grønland. Nuuk, Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfik aamma Socialforskningsinstituttet,

CURTIS, T., LARSEN, H. B., HELWEG-LARSEN, K., PEDERSEN, C. P., OLESEN, I., SØRENSEN, K., JØRGENSEN, M. E. & BJERREGAARD, P. (2006) Unges trivsel i Grønland 2004. *Inussuk Arktisk Forskningsjournal 1:2006*.

ILAQUTARIINNERMUT PEQQISSUTSIMULLU PISORTAQARFIK (2007) Inuuneritta. Innuttaasut peqqissuunissaannik Naalakersuisut iliuusissatut anguniagassatullu pilersaarutaat 2007 - 2012.

PEQQINNISSAMUT ILISIMATUSARNERMULLU PISORTAQARFIK (1998) Tamimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat. Nuuk, Namminersornerullutik Oqartussat,

ILAQUTARIINNERMUT PISORTAQARFIK (2005) Redegørelse om hjemtagning af færdigbehandlede retspsykiatriske patienter fra Danmark, j.nr. 45.37.09. Departementet for Familie

LYNGE, I. (2000) Psykiske lidelser i det grønlandske samfund. *Faculty of Health*. Copenhagen, University in Copenhagen.

LYNGE, I., MUNK-JØRGENSEN, P., PEDERSEN, A. L., & MULVAD, G. & BJERREGAARD, P. (2003) Psykisk helbred hos patienter i Grønlands sundhedsvæsen. *SIF's grønlandsskrifter*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

NICLASEN, B., LØNGAARD, K., LAURSEN, L. K. & SCHNOHR, C. (2007) Sundhed på toppen [Health on the top of the world]. *Inussuk Arktisk Forskningsjournal 1-2007*. Nuuk, Namminersornerullutik Oqartussat.

PSYKIATRISK AFDELING A1 (2007) Psykiatriens vision. Nuuk, Dronning Ingridip Napparsimmavissua.

SUNDHEDSSTYRELSEN (2009) National strategi for psykiatri 2009. Sundhedsstyrelsen.

Ilanngussat allattorsimaffiat

Ilanngussaq 1: Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni killiffik pillugu nalunaarusiap suliarineqarneranut suliakkiut pilersaarullu.

Ilanngussaq 2: Suleqatigiissitaliani peqataasut tusarniaavigisallu.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni killiffik pillugu nalunaarusiap suliarineqarneranut

SULIAKKIUT PILERSAARULLU

Nuuk, august 2009

TUNULIAQUTAA

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaat suliariniarlugu Naalackersuisut 2008-mi ukiakkut ataatsimiinnermi neriorsuutigaat. Suliassa qarfimmi tassani nassuiaat kingulleq tassaavoq "Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat", 1998-imeersoq. Suliap taassuma ingerlateqqinneqarnissaa massakkut Naalackersuisunut ilaasortaasup kissaatigaa.

Kalaallit Nunaanni peqqinnissa qarfimmi suliassa qarfiit amerlanersaat sukkaasuumik ineriartortitsiviuput, tamanna tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasunut aamma atuuppoq, taamaattumillu Naalackersuisut isumaqarput tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut iluanni nutarterineq pissusissamisoortuusooq, ilaatigut 1998-imi kaammattuutit eqqarsaatigalugit, ilaatigullu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnerup iluani napparsimasunut amerliartuinnartunut suliniutit nutaat eqqarsaatigalugit.

SULIAKKIISST

Sulinerup siunertai tassaapput:

- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni nalunaarusiap suliarineqarnissaa, massakkut killiffik qitiutillugu,
- suliniutit suut suliassa qarfiup ineriartortinneqarnissaa qulakkeerniarlugu kissaatiginartuunerisa qulaajarneqarnissaat.

Nalunaarusiaq suliassa qarfiup killiffia suliassa qarfimmilu suliniutaajumaartussat tunngavigalugit suliassa qarfiup aningaasaqarnikkut, ilusilersuinikkut sulisoqarnikkullu sunik aningaasartuuteqartarnera, aamma sutigut kissaatigineqartutut ineriartortinneqarsinnaanera kiisalu suliassa qarfiup paasissutissatigut pitsaassuseqartitsinnermik qanoq iliorluni qulakkeerunneqarsinnaanera pillugit pingarnerusutigut misissueqqissaarnernik sapinngisamik imaqartinneqassaq.

NALUNAARUSIAMIK SULIAQARNEQ

Sulineq tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nalunaarusiamik 1998-imeersumik nalunaarusiasamullu missingiummik 2008-mi suliarineqartumik aallaaveqarpoq.

AQUTSISOQATIGIIT

Sulineq aqutsisoqatigiinnit aqunneqassaaq. Aqutsisoqatigiit katitigaanerat imaappoq:

Nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfimmi Nakorsaaneq, DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfimmi Peqqissaasuuneq, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfip sinniisaa, Peqqissutsimik Aqutsisoqarfip sinniisaa. Suleqatigiissitaliap siulittaasua tassaavoq immikkoortorta qarfimmi pisortaq Karna Jokumsen, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, taassumalu peqannginnerani Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfip pisortaa. Nakorsaq siunnersorti suleqatigiissitaliamut allattaavoq, Naalackersuisoqarfimmullu nalunaarusiap inaarlugu ilusilersorneqarneranut akisussaasuulluni.

SULEQATIGIISSITALIAT

Suliassaqarfiit ukua iluini suleqatigiissitalianik pilersitsoqarpoq:

- 1) Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik aamma tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq
- 2) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1
- 3) Tarnikkut nappatilinnik eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasunik sullissineq
- 4) Inuttut atukkatigut tarnikkullu nappaatilinnik sullissineq
- 5) Tarnikkut nappaatinik pingaarnerusutigut pinaveersaartitsineq

Suliassaqarfinni taakkunani tamani sullinniakkat meeqqat/inuusuttut aamma utoqqaat ataatsimut aammali immikkuualuttulersugaasumik allaaserineqarnissaat kissaatigineqarpoq.

Suleqatigiissitaliani ataasiakkaani sulinermi anguniakkat Aqutsisoqatigiit allaaserissavaat. Suleqatigiissitaliani tamani siunertaavoq suliassaqaarfiup pineqartup iluani pisortaqaatigiinni aamma sulisuni sapinngisamik qaffasinnerpaamik sulianut attuumassuteqartitsinerup qulakkeerneqarnissaa.

Suleqatigiissitaliat Aqutsoqatigiinnut attaveqartuupput, Aqutsisoqatigiinnilu ilaasortat Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmeersut suleqatigiissitaliani susassaqaarfigisaminni pisariaqarnera naapertorlugu peqataasassapput.

DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi nakorsaaneq peqqissaasuunerlu suleqatigiissitaliani namminneq ilaasortassaminnik toqqaassapput. Aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliani ilaasortassat suleqatigisartakkanit susassaqaartuneersuunissaat siunnersuutigaa. Aqutsisoqatigiit allattuut taakkununga saaffiginnissutinut akisussaasuvoq. Tassani pingaartumik eqqarsaatigineqarput Pinnerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfimmit, KANUKOKA-mit, Sulisitsisut Peqatigiiffianit immaqalu Politimestereqarfimmit sinniisuutit.

Suleqatigiissitaliat siunnersuisuupput, nalunaarusiilli ilaani namminneq suliassaqaarfimminnut tunngasuni taassuma imaanik paasitinneqarnissamut taannalu pillugu oqaaseqaateqarnissaminnut periarfissaqassallutik. Suleqatigiissitaliamut allattaasoq tassaavoq Aqutsisoqatigiit sinniisaat (nakorsaqaq siunnersorti imaluunniit peqqissaanermi siunnersorti).

Immikkut ilisimasallit susassaqaartut suleqatigiissitalianut pisariaqalerfiani aggeqquneqarsinnaapput, matumani Aningaasaqarnermut Immikkoortortaqaarfik, DIN, Nakorsaataasivik, DIN, DIN-imilu ineriartortitsinermi peqqissaasoq ilanngullugit eqqarsaatigalugit.

PIFFISSANUT ILIUUSISSANULLU PILERSAARUSIAQ

Piffissaq	Ingerlataq	Siunertaq
August 2009	Suliakkiut akuerineqassaaq	
22. september 2009	Aqutsisoqatigiit siullermeerlutik ataatsimiissapput	Suliamik suliakkiissummillu, suleqatigiissitaliat ilaasortassaattut siunnersuutunik suliassanillu agguataarinermik Aqutsisoqatigiinnut ilisarititsineq
Oktoberip aallartinnerani	Aqutsisoqatigiit siulittaasuata suleqatigiissitaliallu ataatsimiinnerat	Suliakkiissummik, suleqatigiissitaliat anguniagaannik, piffissaliussanik suliamillu agguataarinermik ilisarititsineq
Oktoberip aallartinnerani	Suleqatigiissitaliat siullermeerlutik ataatsimiinnerat	Immikkuualuttulersugaasumik pilersaarusiorneq, akisussaaffinnik agguaneq piffissanillu ilusilersuineq
15. november	Suleqatigiissitaliat	Aqutsisoqatigiinnut allakkatigut nalunaaruteqarneq
20. oktober	Aqutsisoqatigiit aappasaanik ataatsimiinnerat	Suliap killiffia, nalunaarusiap missingiusiornera, ilusilersorneqarnera imaalu
Decemberip qiteq-qunnerani	Missingiut siulleq Aqutsisoqatigiinnut saqqummiunneqassaaq	Nalunaarusiaq oqaloqatigiissutigineqassaaq misissorneqarlunilu
Januarip aallartinnerani	Missingiut siulleq suleqatigiissitalianut saqqummiunneqassaaq	Aqutsisoqatigiit suleqatigiissitalianut akissuteqassapput
Januarip qiteqqunnerani	Suleqatigiissitaliat akissuteqassapput	Aqutsisoqatigiit missingiut siulleq pillugu akissuteqassapput
Januarip naalernerani	Inaarutaasumik nalunaarusiaq tusarniaatigineqassaaq	Inaarutaasumik nalunaarusiaq tusarniaatigalugu nassiussuunneqassaaq
Februarip aallartinnerani	Aqutsisoqatigiit siulittaasuut	Nalunaarusiaq inaarlugu suliaq tunniunneqassaaq

Nuuk, ulloq 19. august 2009, Birgit Niclasen

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip 2009-meersup suliarineqarnerani aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliallu

Aqutsisoqatigiit

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnerti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Julie Præst Wilche, peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Poul Bisgaard, nakorsaaneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Ulrik Gad Andresen, peqqissaasuuneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Naja Rosing Fleischer, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfiup sinniisaa
Henrik Sand, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik
Majbritt Andersen, Peqqissutsimik Pinaveersaartitsinermillu Aqutsisoqarfik
Aqutsisoqatigiit siulittaasoraat immikkoortortaqarfimmi pisortaq Karna Jokumsen, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, taanna peqanngikkaangat Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup pisortaa. Taakku aqutsisoqatigiit ataatsimiinnerini peqataasarsimangillat allanik suliassaqarnertik pissutigalugu.

Suleqatigiissitaliat

1) Tarnikkut Nappaatilinnik Distriktini Sullissineq aamma tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq Suleqatigiissitaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Anne Grethe Holmegaard, Tarnikkut Nappaatilinnik Distriktini Sullissineq, ataatsimiinneq siulleg
Tine Sønderskov Nielsen, Tarnikkut Nappaatilinnik Sullissineq, ataatsimiinnerit aappaat pingajuallu
Angutinnguaq Johnsen (Sammisassaqartitsivik) ataatsimiinnerit aappaat pingajuallu
Soheila Marfihoun, Tarnikkut Naappaatilinnik Distriktimi Sullissineq, Aasiaat, oqarasuaatikkut
Margrethe Thuesen, Kommuneqarfik Sermersooq, ataatsimiinneq siulleg
Trine Chemnitz, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik

2) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1

Ataatsimiititaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq

Julie Præst Wilche, Peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Poul Bisgaard, Nakorsaaneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Ulrik Gad Andresen, Peqqissaasuuneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Olav Ø. Pedersen, Immikkoortortaqarfimmi peqqissaasoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Dorthe Hansen Petrussen, Peqqissaasunut ikiorti, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Elisabeth Eigildsen, Isumaginninnermi perorsaasoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Angutinnguaq Johnsen, Sammisassaqartitsisoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Henrik Sand, Immikkortortaqarfiup pisortaa, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik

3) Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik sullissineq

Suleqatigiissitaliaq marloriarluni ataatsimiissimavoq

Julie Præst Wilche, Peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Inger Kreutzmann, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik
Trine Arngrim, Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik sullissisoq,
Risskov, Danmark, oqarasuaatikkut + immikkut ataatsimiinneq
Jimmy Bøgh Veitland, Eqqartuussiveqarfik, peqataanngitsoorpoq
Morten Nielsen, Vicepolitimester, ataatsimiinneq siulleg

Politimestereqarfimmi fuldmægtigi, ataatsimiinnerit aappaanni

Nikolaj Kleist, Psykiatri Århusimi nakorsaaneq, A1-ip sinniisaa, ataatsimiinnermi siullermi oqarasuaatikkut

Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Nunatta nakorsaanera Flemming Stenz, Nakorsaaneqarfik

4) Inuttut atukkatigut tarnikkullu nappaatilinnik sullissineq

Suleqatigiissitaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik

Kisea Bruun, Immikkoortorta qarfiup pisortaa, KANUKOKA

Fie Hansen, Aja

Kirsten Bødker, Kommuneqarfik Sermersooq, ataatsimiinneq siulleq

Karoline Rosing, Aaqap pisortaa

Kristine Jensen Mørch, Isumaginninnermi siunnersortit pisortaat, Sana social

Henrik Sand, Immikkoortorta qarfiup pisortaa, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfiup sinniisaa

5) Tarnikkut nappaatinik pingaarnerusutigut pinaveersaartitsineq

Birgit Niclasen, Nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik

Birgit Hansen, PAARISA-mit peqataatinneqartoq (angajoqqaat ilinniartitaanerat)

Bodil Karishøj Poulsen, PAARISA-mit peqataatinneqartoq

Julie Dorph, PAARISA-mit peqataatinneqartoq (imminornissamut pitsaaliuineq)

Kunuunnguaq Fleischer, KIILN (meeqerivitsialak, atuarfitsialak) – allakkatigut ilanngussa qarpoq

Line Dahlentoft, Kommuneqarfik Sermersooq

Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Kisea Bruun, KANUKOKA.

Suleqatigiissitaliat siunnersuisuupput, nalunaarusialli ilaani namminneq suliassa qarfimminnut tunngasuni taassuma imaanik paasitinneqassallutik taannalu pillugu oqaaseqaateqarnissaminnut periarfissaqassallutik. Suleqatigiissitaliamut allattaasoq tassaavoq Aqutsisoqatigiit sinniisaat (nakorsaq siunnersorti imaluunniit peqqissaanermi siunnersorti).

Suliassa qarfinni taakkunani tamani sullinniakkat meeqqat/inuusuttut aamma utoqqaat ataatsimut aammali immikkuualuttulersugaasumik allaaserineqarnissaat kissaatigine qarpoq.

Suleqatigiissitaliat tamarmik suliakkiissummik isummerfiginnissasut naatsorsuutigine qarpoq. Suleqatigiissitaliani tamani nammineq avataanit suleqatigisartakkat pillugit paasissutissiineq ilaatinne qarpoq. Suleqatigiissitaliat tamarmik tarnikkut nappaatilinnut tunngasut pillugit nassuiaammik 1998-imeersumik filinngorlugu nalunaarusiallu 2008-meersup inaarlugu suliarineqarsimanngitsup ilaanik kiisalu namminneq suliassa qarfimmik iluini ilanngussanik tunineqassapput.

Ilaasortaagallartussat suleqatigiissitalianut pisariaqalerfiani aggeqquneqarsinnaapput.

Suleqatigiissitalianut apeqqutit

1) Suliassa qarfimmi suut pineqartunut ilaatinne qarpat (soorlu A1/Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq)?

2) Suliassa qarfik qanoq aaqqissuussaava sulisoqarlunilu (ass. årsværk, sulisoqatigiikkuutaat)

3) Suliassa qarfiup suliassa q suna suliaraa?

4) Napparsimasut/sullitat suut takuneqartarpat (amerlassusii/andele?)

5) Kikkut suleqatigisartakkani pingaarnerpaajuppat (suleqatigiinnerlu qanoq ingerlava?)

6) Suliassa qarfik pillugu suut pitsaasumik saqqummiunneqarsinnaappat?

7) Suliassa qarfik pillugu suut pitsaanngitsumik saqqummiunneqarsinnaappat?

8) Suliassa qarfissinni siunissami unamminiagassat suut takusinnaavisigit?

9) Suliassa qarfissinni sullinniakkassinnik kiffartuussineq siunissami qanoq iliorluni pitsaanerulersinneqarsinnaava?

Apeqquitiit taakku suliniissinnut tunaartarisassiaannaapput – suleqatigiissitaliallu ilaannut allanut sanilli-
ullutik naleqqunnerusinnaallutik – taakku suleqatigiissitaliap pisariaqartitai malillugit oqaasertaleqqin-
neqarsinnaapput.

Nuuk, ulloq 23. september 2009

Birgit Niclasen